

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Att (få) tänka och forma ett samhälle

– En studie om mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling

Elise Jönsson

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Självständigt arbete • 30 hp
Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning - masterprogram
Alnarp 2019

Att (få) tänka och forma ett samhälle

– En studie om mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling

The ability to create and shape the future

– A study on the interaction between artistic methods and urban development

Författare: Elise Jönsson

Handledare: Johan Wirdelöv, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Ingrid Sarlöv Herlin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Biträdande examinator: Jessica Svännel, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i hållbar stadsutveckling

Kurskod: EX0859

Program/utbildning: Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning - masterprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Elise Jönsson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *konst, stadsutveckling, konstnärliga metoder, medborgardeltagande, social hållbarhet, demokrati, offentlighet*

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Att (få) tänka och forma ett samhälle

- En studie om mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling

Ett examensarbete av Elise Jönsson

Tack

Det är många människor som jag genom dessa inledande rader vill tacka. Jag gillar att tänka men tankarna har även förmåga att förvilla. Att då veta att det finns personer som bara är ett samtal bort, har varit ett stort stöd i min process med att skriva detta masterarbete.

Jag vill rikta ett stort tack till de personer som på olika sätt har deltagit i denna studie. Genom sin medverkan har de delat med sig av sina tankar samt erfarenheter kring mötet mellan konst och stadsutveckling.

Tack till min handledare Johan Wirdelöv för intressanta och givande samtal kring mitt arbete. Jag vill även tacka mina före detta kollegor på Region Skånes Kulturförvaltning för att de utifrån olika perspektiv, har ökat min förståelse kring konsten och kulturens betydelse i samhället.

Ett avslutande tack riktar jag till min familj och mina vänner. Utan er hade inte detta arbete varit möjligt.

Elise Jönsson

Malmö, maj 2019

Tack för allt jag minns

Tack för allt som finns

Tack för himlen

Tack för kväll

Tack för vinden

Tack för fjäll

Tack för allt jag ser

Tack för allt som sker

(Wolgers, 1974)

Abstrakt

Arbetet för en hållbar utveckling inrymmer ett ökat behov av förändrade former för planering, stadsutveckling och förvaltning. Utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv eftersträvas nya metoder för att öka människors möjligheter att involveras i samt påverka stadsutvecklingen. Medborgardialoger och medborgardeltagande har kommit att bli ett allt vanligare inslag i urbana utvecklingsprocesser.

Det fenomen som jag genom denna studie har valt att undersöka är mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling och hur denna interaktion kan förstås. Syftet är att erhålla ökad förståelse om detta möte, med mål om att kunna bidra med ökad kunskap i ett ämne – som utifrån dagens forskning beskrivs som relativt outforskat. I studien använder jag mig av fem olika metoder som kombineras och genomförs i vad som kan beskrivas som en växelverkan. Metoderna består av litteraturstudier, en förstudie, semistrukturerade intervjuer samt två former av deltagande observationer. Interaktionen undersöks utifrån konstnärers samt planerares perspektiv.

Utifrån studiens resultat har jag kunnat urskilja en rad olika aspekter kring fenomenets förutsättningar, begränsningar samt möjligheter. Det har visats sig att konstnärliga metoder har förmåga att kunna tillgängliggöra planeringens språk och processer. Nya ingångar och betydelser får möjlighet att äga rum, där de som deltar får verktyg för att kunna byta perspektiv. Utifrån denna diskussion har behovet av alternativa rum för dessa processer gjort sig synligt. Behovet av andra former för medborgardeltagande, har beskrivits som ett tillvägagångssätt för att få tag i lokal kunskap, som den kommunala verksamheten inte själv besitter.

Huruvida det med hjälp av konstnärliga metoder, går att hantera ojämlika maktförhållanden i beslutsprocesser samt öppna upp för ett diskussionsklimat som inbegriper meningsskiljaktighet och konflikt, är svårt att ge ett entydigt svar på. För att kunna bedöma om konsten har förmåga att kunna bidra till en utveckling som är mer socialt hållbar, krävs en analys av enskilda processer och dess angreppssätt och ramar. Vid en sådan analys bör det diskuterats hur mycket makt som deltagarna i realiteten ges till att anpassa eller att förändra dessa ramar.

Nyckelord: konst, stadsutveckling, konstnärliga metoder, medborgardeltagande, social hållbarhet, demokrati, offentlighet.

Abstract

The work for sustainable development includes an increased need for changed forms of planning, urban development and management. From a social sustainability perspective, new methods are sought to increase peoples' opportunities to be involved in and influence the urban development. Civic dialogues and participation have become an increasingly common element in urban development processes. The phenomenon that I have chosen to investigate through this study, is the meeting between artistic methods and urban development and how this interaction can be understood. The purpose is to gain an increased understanding of this meeting, with the goal of being able to contribute with increased knowledge in a subject – which is described as relatively unexplored based on today's research. In the study, I use five different methods that are combined and implemented in what can be described as a reciprocal action. The methods consists of literature studies, a pre-study, semi-structured interviews and two forms of participatory observations. The interaction is investigated from the artists and planners perspectives.

Based on the results of the study, I have been able to distinguish a number of different aspects regarding the conditions, limitations and possibilities of the phenomenon. It has been shown that artistic methods have the ability to make the language and processes of the planning more available. New entries and meanings have the opportunity to take place, where the participants obtain tools in order to change perspectives. Based on this discussion, the need for alternative spaces for these processes has become apparent. The need for other forms of civic participation has been described as an approach to get hold of local knowledge that the municipal agency itself does not possess.

Whether it is possible to handle unequal power relations in decision-making processes and accordingly open up a discussion climate that involves disagreement and conflict – with the help of artistic methods, is difficult to give an unambiguous answer to. To be able to assess whether art has the ability to contribute to a development that is more socially sustainable, an analysis of individual processes and its approach and frameworks is required. In such an analysis, it should be discussed how much power the participants in reality are given to adapt, or to change these frameworks.

Keywords: Art, urban development, artistic methods, civic participation, social sustainability, democracy, public space.

Prolog

På väggen i mitt kök sitter ett vykort. Med hjälp av dubbelvikt tejp – ett i varje hörn, har jag placerat det mitt emellan två vägghyllor. Motivet liknar vad som kan kallas för ett traditionellt ordspråksbroderi med text som ramas in av två blomsterapplikationer. Orden och blommorna har samma röda ton. Jag tar ett grepp om kortet för att därefter med ett ryck, dra ner det från väggen. Texten på kortets baksida påminner mig om att det från början tillhört min mamma. Hon fick det av en väninna på sin födelsedag i juli 1998. Jag vänder på kortet och trycker med mina båda tummar och pekfingrar fast det på väggen igen, för att sedan tyst för mig själv läsa den klart röda texten.

Ett hantverksföremål är inte bara form och funktion.

Det är först och främst mänsklig tid som sparats
undan den tomhet som vårt liv rinner ut i.

Inför sitt verk kan människan säga

“Detta är min tid, detta är jag.

På annat sätt finns jag inte till för mig själv.”

– Gammalt ordspråk

Det är genom handlingar, ageranden och skapande som människan bildar sig en bild av vem hon är eller vem hon vill vara. Utan denna reproduktion har hon svårt att veta vad som egentligen utgör hennes individuella identitet och vem hon är i förhållande till andra. Att i likhet med ordspråket ha kapacitet att fånga sin tid, spendera den och kanske till och med sätta synliga spår i sin omgivning, är för många viktiga aspekter för att kunna fungera.

Hur visar sig människans aktiviteter, hennes uttryck och hennes tankar i den offentliga miljön? Kan vi i utvecklandet och förvaltningen av en plats använda oss av metoder, som har potential att fånga upp och lyssna till dessa spår? Kan konstnärliga metoder hjälpa människan att förstå samt ge uttryck för sina tankar, drömmar och behov?

Intro

Detta examensarbete har skrivits inom ramen för masterprogrammet *Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning, HSU* – ett samarbete mellan Malmö universitet, MAU och Sveriges lantbruksuniversitet, SLU Alnarp. Det samhällsfenomen som jag har valt att studera är mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling och hur denna interaktion kan förstås.

Uppsatsens delar introducerad med vad jag valt att kalla för *vinjetter*. Vinjetterna har en prosaliknande form och utgör vad som kan beskrivas som spår från mina upplevelser och tankar under arbetets gång.

Arbetets första del inleds med en beskrivning vars syfte är att på ett övergripande plan, sätta in läsaren i den samhällskontext som studien har vuxit fram ur. Därefter presenteras uppsatsens syfte, mål och forskningsfrågor samt min valda avgränsning. En kortfattad genomgång av mina teoretiska utgångspunkter beskrivs sedan. Den teoretiska bakgrunden presenteras därefter, som inleds med en introduktion kring mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling. I följande delar vidareutvecklas denna bakgrund med fokusering på frågor kring demokrati, offentlighet och social hållbarhet. Bakgrundsavsnitten är baserade på mina kunskapsmässiga utgångspunkter som varit under ständig förändring under arbetets gång.

I uppsatsens andra del presenterar jag mina valda metoder och resonerar kring mina val. Här återfinns en illustrationskarta i syfte att öka läsarens förståelse kring hur min process har sett ut och vuxit fram.

I del tre och fyra presenteras det empiriska materialet som utifrån olika tematiker sätts i relation till teori. Den tredje delen av uppsatsen fokuserar på mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling utifrån konstnärernas perspektiv. Berättelsen skiftar när planerares uppfattningar i ämnet presenteras i del fyra. Här knyts planeringens och konstens trådar samman samtidigt som vissa av dem bryts av, då det ska visa sig att det inte alltid rör sig synkroniserat framåt.

Mellan del tre och del fyra har jag valt att addera vad som kan beskrivas som ett annat lager till uppsatsen. Här presenterar jag den första av mina två utförda deltagande observationer med titeln *Mot okänt mål*. Avsnitten har jag valt att benämna för *exkurser – avstickare*. Det som skiljer dem från arbetets övriga delar, är att jag har valt att presentera detta material genom en auto-etnografiskt form. Metoden har gjort det möjligt för mig att inte enbart studera mötet mellan konst och stadsutveckling utifrån andra personers berättelser. Genom att delta i två pågående stadsutvecklingsprojekt, där konstnärliga metoder används har jag fått personliga erfarenheter av hur mötet i praktiken kan gå till. Mellan del fyra och del fem återfinns dokumentationen från min andra deltagande observation *Rörelsen beskriver*.

I uppsatsens femte och sista del för jag en avslutande diskussion och analys kring hur dessa likheter och olikheter kan förstås, samt hur detta i sin tur påverkar förståelsen för ämnet. Här analyseras materialet i förhållande till frågor kring demokrati, offentlighet och social hållbarhet.

Avslutningsvis sker en slutsats där jag inledningsvis resonerar kring hur mina valda metoder har fungerat och vad de gett för resultat. Arbetet avslutas med en sammanfattning kring vad jag genom denna studie ser för möjligheter, utmaningar och begränsningar med mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling.

Innehållsförteckning

Abstrakt	5
Abstract	6
Prolog	7
Intro	8
Vinjett: Fridays for future	11
Del 1. Med höjda röster	12
1.1 Syfte och forskningsfrågor	13
1.2 Avgränsning	14
1.3 Teoretiska utgångspunkter	16
1.4 Med andra metoder	17
1.5 Konstens offentliga närvaro	18
1.6 Ett samhälle inuti ett annat	19
1.7 Medborgerligt inflytande	22
Vinjett: Ytan mellan oss, har även den en form	24
Del 2. Metoderna	25
2.1 Vinjetter	26
2.2 Förstudie PARK LEK	26
2.3 Semistrukturerade intervjuer: konstnären	27
2.3.1 Analysmetod	27
2.4 Semistrukturerade intervjuer: planeraren	28
2.4.1 Analysmetod	29
2.5 Deltagande observationer	29
2.5.1 Ångpannegatans processer.....	30
2.5.2 Dansbyggen.....	31
2.6 Fotografier och illustrationsmaterial	31
Illustrationskarta: min process.....	32
Vinjett: I feel very primitive, but i love it	34
Del. 3. Konsten, konstnärsrollen och metoden	35
3.1 PARK LEK I, PARK LEK II och PARK LEK PARLAMENT	35
3.2 Konstnären – ett porträtt	36
3.2.1 Anna Hesselgren	37
3.2.2 Mary Toreld	37

3.2.3 Astrid Göransson	38
3.3 Mötet med det offentliga	39
3.4 En relationell konst	41
3.5 Konstens förankring	43
3.6 En deltagarbaserad process	45
3.7 Förändra former för styrning	46
3.7.1 Formen och språkets effekter	47
Exkurs I: Mot okänt mål.....	51
Vinjett: Du visar det jag inte ser.....	56
Del 4. Veckla ut – med andra ramar	57
4.1 Varma och kalla rum	57
4.1.1 Daniel Johansson	58
4.1.2 Veronika Hoffmann.....	58
4.1.3 Jessica Segerlund	59
4.1.4 Vidgad kompetens	59
4.2 En inbyggd motstridighet	60
4.3 Om att öppna upp	61
4.4 En ojämn väg	63
4.5 Att lära tillsammans	65
4.5.1 Kultur som drivkraft	67
Exkurs II: Rörelsen berättar	70
Vinjett: Om att mötas	74
Del 5. Avslutande diskussion och slutsatser	75
5.1 Mötets premisser	75
5.1.1 Mötet – fem sätt	75
5.1.2 Graden av interaktion.....	76
5.2 Makten att berätta	78
5.2.1 Det hållbara och jämlika samhället	78
5.2.2 Nya former för dialog och deltagande	80
5.2.3 Konstens offentliga roll	82
5.3 Slutsatser: metod och resultat	83
5.3.1 Ett undersökt fenomen	83
5.3.2 Om att möjliggöra	84
Epilog.....	86
Referenser	87

Fridays for future

Fredagen den 15 mars tar jag ett tidigt tåg från Malmös centralstation. Jag är på väg till Stockholm för att utföra en intervju. När jag kommer fram är det småregnigt i luften. Jag går mot söder via Gamla stan. På bron över mot riksdagshuset promenerar jag bakom en äldre man som håller ett plakat i handen. Med versaler står det skrivet "rädda klimatet". Under texten ser jag ett fotografi på en kvinna med ett litet barn sittandes i famnen.

Väl över bron bestämmer jag mig för att följa ljudet av skrikande röster. Framför riksdagen har många människor redan samlats. Personer som är betydligt yngre än vad jag är hoppar och sjunger, ler och ropar. De höjer sina röster och ställer sig därmed emot den ordning, som situeras genom den byggnad som återfinns bakom våra ryggar. En plats där ramarna sätts för hur vi tillåts leva. Ropen handlar om att dessa ramar på många sätt är för lösa, att de kan tolkas relativt fritt och att det i sin tur får konsekvenser för vår gemensamma framtid. Barnen och ungdomarnas röster tränger djupt in i mig och får mig att känna vad som kan beskrivas som en brännande känsla. Jag tänker på att jag under de senaste månaderna funderat kring betydelsen av hopp.

När jag går från platsen för att hinna med ett museibesök, tänker jag att det kanske är möjligt att hitta sätt som kan leda till något annat – något bättre för oss som går, står och lever här nere. Detta oavsett om marken består av gräs och jord eller om den är täckt av sten, asfalt och betong.

Del 1. Med höjda röster

I denna uppsats ryms kunskap och perspektiv som jag fått möjlighet att ta del av samt förhålla mig till under min studietid vid HSU-programmet. Tidigt i utbildningen upplevde jag en uppgivenhet och frustration kring de många svårhanterliga utmaningar, som arbetet för en hållbar utveckling inbegriper. När jag under ett undervisningstillfälle på Malmö universitet gav uttryck för denna känsla, svarade min lärare att när vi öppnar upp och ser det komplexa, kommer vi först känna oss vilsna och uppgivna. Med tiden kommer vi att ha förmåga att orientera oss genom denna komplexitet. Längst vägen hittar vi förr eller senare en eller flera utmaningar som vi väljer att ta oss an.

Greta Thunberg visar med sin skolstrejk för klimatet, hur en persons drivkrafter kan leda till ett brett engagemang och handlingskraft. När rörelsen växer och fler röster höjs ökar även vår kollektiva känsla av hopp. I tidskriften *Plans* temanummer *Hopp* läser jag om dess betydelse i arbetet med att planera för det framtida samhället. Jonathan Metzger, professor i regionala och urbana studier vid Kungliga Tekniska högskolan, KTH, skriver där om betydelsen av hopp i planeringsprocesser (2018, s. 35). Han menar att det hopp som återfinns i dessa processer påverkas av en större samhällskontext som alltid är präglad av politiska ställningstaganden. Hoppet kan vara en drivkraft som leder till radikala förändringar, men kan även användas som en strategi för att motverka att förändringen sker. Mot denna bakgrund menar Metzger att hoppets sociala funktion kräver en så kallad *relationell analys*.

[...]the social function of hope must always be analyzed relationally, with due attention to how it is interwoven in intricate – always politically charged – webs of assumptions, aspirations, actions and expectations.

(Metzger, 2018, s. 35)

Enligt Metzger går det inte av fränkoppla det hopp människan känner från det sociala sammanhang som hon är en del av, då det uppstår i den väv som utgör samhället (2018, s. 35). Den brittiska geografen Doreen Massey (2007, s. 84) menar att det lokala samhället inryms i ett globalt nät bestående av en mångfald av samexisterande samhällen. Den nyliberalistiska samhällsstyrningen har resulterat i en globaliserad värld, där lokala platser tävlar mot varandra på jakt efter ekonomisk tillväxt. Hon beskriver det som en ojämn ekonomisk utveckling och att denna är en naturlig och kontinuerlig del av det kapitalistiska systemet. För att förstå detta fenomen använder Massey sig av begreppet *a geography of power – en geografi av makt* (ibid s. 119). Faktorer såsom klass, kultur och politik påverkar hur geografin kommer att se ut och utvecklas. Dess reproduktion får konsekvenser för människors olika förutsättningar till att kunna leva och delta i samhället.

I FN:s tionde globala hållbarhetsmål *minskad ojämlikhet*, beskrivs att en grundläggande förutsättning för ett hållbart samhälle är “en rättvis fördelning av resurser och såväl ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i samhällen”(UNDP, 2019). Varje människa ska ha samma rättigheter – detta oberoende faktorer som exempelvis ålder, kön, etnicitet eller funktionsvariation. I relation till detta beskrivs att klyftorna mellan världens rikaste och fattigaste personer har ökat både utifrån ett lokalt och globalt perspektiv. Att arbeta för ökad jämlikhet anses kunna öka förutsättningarna för att människor ska kunna vara en del av,

samt ha inverkan på samhällets utveckling. I mål elva *Hållbara städer och samhällen* tas denna inverkan från en övergripande nivå till en stadskontext. Världens länder ska arbeta för en urbanisering som är ”inkluderande och hållbar”, där samhällen ska stärka sin förmåga att arbeta mer deltagandebaserat (UNDP, 2019). I relation till samhällsstyrning beskrivs i mål 16 *Fredliga och inkluderande samhällen* att världens länder fram till 2030 ska uppnå en representativ styrningsform som är involverade och inbjuder till ett deltagande.

Hållbar utveckling inbegriper ett brett fält av olika samhällsaspekter där kopplingen dem emellan kan anses vara otydliga. I likhet med Masseys beskrivning kring hur det globala rymms i det lokala, samt att en mångfald av olika lokala samhällen bildar det globala, så anser jag att det är viktigt att vi vid definierandet av en samhällsutmaning, även undersöker dess sammanhang.

Nedan följer en beskrivning kring de frågor som jag i denna studie – genom ett teoretiskt samt empiriskt undersökande vill finna svar på.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Med utgångspunkt i frågor kring demokrati, offentlighet och social hållbarhet syftar arbetet till att få ökad kunskap om interaktionen mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling. Genom att utifrån olika perspektiv undersöka det tvärssektoriella samarbetet med fokusering på det mellan konstnärer och planerare, är målet att kunna bidra med ökad kunskap om detta möte och dess förutsättningar, begränsningar samt möjligheter. Som stöd i mitt arbete har jag utgått från forskningsfrågor som har omformats under arbetets gång. Av dessa har en fråga kommit att stå i centrum och benämnas mot denna bakgrund, för studiens huvudfråga:

– Hur kan interaktionen mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling förstås?

Utifrån denna frågeställning har jag under processens gång arbetat utifrån flera så kallade underfrågor. De tre frågeställningar som arbetet har kommit att präglas av och i störst utsträckning behandla, är följande:

– Vilken inverkan kan användandet av konstnärliga metoder ha på stadsutvecklingsprocesser vars målsättningar inbegriper att öka medborgares involvering i samt påverkan på stadsutvecklingen?

– Vad finns det för möjligheter samt utmaningar med att använda sig av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser?

– På vilket sätt kan integrering av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser främja/motverka en socialt hållbar utveckling?

1.2 Avgränsning

Det fenomen som jag i denna studie har valt att undersöka berör två ämnesområden som ofta skiljs åt. Vid en djupgående läsning går det däremot att se, hur det inom respektive område finns korsande trådar, mellan den sida som utgör planeringsteori till den där konstvetenskapen återfinns. Mitt intresse för konst hänger samman med ett starkt och långvarigt behov av att uttrycka mig kreativt, där inspiration från konst och konstnärers uttryck och processer har utgjort och utgör en viktig roll.

Efter avslutade gymnasiestudier vid det estetiska programmet med inriktning bild och form i Borås, flyttade jag till Skåne för att studera vid en konstnärlig grundutbildning i måleri på Östra Grevie folkhögskola. Under två års tid fick jag utveckla min förmåga att vrida och vända på det jag såg. Detta kan exemplifieras genom att jag lärde mig att se, att en horisont faktiskt inte är så blå som den vid en första anblick ser ut att vara. Genom att titta igen, går det att se att den innehåller en mängd olika nyanser. Då ögonlocken åter öppnas har färgskalan ändrats till en annan. Detta angreppssätt – att vrida och vända på vår uppfattning om det verkliga, är något jag burit med mig under mina universitetsstudier. Det har varit till hjälp för att kunna närma mig och förhålla mig till att ingenting är konstant och att samhället inrymmer en komplexitet – ytterst svår att förstå.

Jag anser att det i konsten finns en stor potential att kunna hitta svar och andra vägar, för att därigenom ha möjlighet att hantera de utmaningar som arbetet mot en hållbar utveckling inbegriper. Enligt Thomas Borén, docent i kulturgeografi vid KTH och Craig Young, professor i humanistisk geografi vid Manchester Metropolitan University (2017) finns det ett behov av forskning som fokuserar på gapet mellan konst och planering, samt mellan dynamiken dem emellan. Även Metzger (2011, s. 215) poängterar att mötet mellan konst – och planeringsfältet är relativt outforskat, ifråga om kunskap kring hur det kan omformas till konkret praktik. Forskning kring konstens roll i stadsutveckling fokuserar vid att undersöka kulturens kapacitet i att stödja den ekonomiska utvecklingen. Detta är aspekter som tydligt visar på behovet av forskning kring mötet mellan konst och planering och som därmed berättigar denna studies existens.

Genom denna studie har jag kunnat se att det finns stora beröringspunkter mellan en relationell och deltagarbaserad konstform – och mellan flera av de ämnen som vi under utbildningen har berört. Dessa har rymts inom de delkurser där sociala hållbarhetsaspekter har behandlats. Exempel på områden som har förekommit frekvent i undervisningen, är lagstadgat medborgerligt inflytande i planering- och stadsutvecklingsprocessen, demokratiideal och deliberativa metoder så som medborgardialog och deltagande involvering. Detta är ämnen och begrepp som jag i denna studie tar utgångspunkt i, eller som diskuteras och kopplas till empirin i uppsatsens diskussion och analysdel. Starkt sammanbundna till dessa teoretiska perspektiv är frågor kring demokrati och offentlighet och som därmed är ämnen som utgör en viktig del i uppsatsens diskussions- och analysdelar.

I uppsatsarbetets inledande skede valde jag att läsa in mig på teorier där konst och konstnärliga metoder behandlas i relation till stadsutveckling. Detta val grundar sig i att jag med min utbildningsbakgrund är mer insatt i frågor kring stadsbyggnad, stadsplanering, stadsutveckling samt hållbar utveckling.

De danska litteraturvetarna – Lotte Rienecker och Peter Stray Jörgensen (2014, s. 194) belyser i boken *Att skriva en bra uppsats* vikten av att som forskare definiera vilken betydelse det

teoretiska respektive det empiriska materialet har för studien. De menar att det är viktigt att i ett tidigt skede göra sig medveten om detta. För att finna ett svar kan forskaren fråga sig vilket typ av data som står i centrum för uppsatsens syfte. Författarna menar vidare att beroende på inriktning kommer empirin att tillskrivas olika roller. Den används antingen som utgångspunkt eller för att situera exempel för olika teoribildningar med syfte att förstå, legitimera eller för att ifrågasätta dessa.

I motsats till de vägval som Rienecker och Stray Jörgensen beskriver, har jag under processens gång inte valt att se ett material som viktigare än något annat. Genom att både utgå ifrån teorin och samtidigt låta empirin få omforma och förändra denna, kan min metod beskrivas som explorativ. Den norske psykologen Steinar Kvale (1997, s.96f) beskriver att forskaren – genom att utföra en explorativa studie, strävar efter att under processens gång hitta nya dimensioner inom det ämne som studeras.

I min arbetsprocess har jag inte varit främmande inför att ändra mina tankar kring uppsatsens upplägg, inriktning eller tillvägagångssätt. Snarare än linjär kan den beskrivas ha en iterativ form. Delarna växer fram efter en viss kronologi men som sedan skiftar form, då jag genom ökad kunskap och förståelse för fältet, ser nya kopplingar och tematiker som påverkar ordningsföljden.

Uppsatsens första del sätter in läsaren i ett sammanhang, som har sin grund i min förförståelse för ämnet. I likhet med övriga delar har jag omformat bakgrundsavsnittet under arbetets gång där aspekter och teoribildningar som från början uppfattades som viktiga, har ersatts av annan kunskap.

Som metod för mitt empiriska kunskapsinsamling har jag genomfört semistrukturerade intervjuer med konstnärer och planerare, som arbetat i samverkan med respektive fält. Intervjupersonerna har valts ut både genom strukturerat researcharbete men även genom rekommendationer och mer slumpmässiga händelser. Gemensamt för mina val är att jag i varje fall, har övervägt vad de innebär för arbetet och dess förväntade resultat. I intervjuerna har personernas subjektiva berättelser fått stå i fokus, men där jag i rollen som intervjuare har valt att leda samtalet in på vissa förutbestämda ämnen. Detta i syfte att hantera aspekter som kopplar an till forskningsfrågorna och min valda avgränsning.

Studien empiriska material har samlats in via fem intervjuer med sex olika personer, två deltagande observationer vid tre tillfällen samt förberedande observationer. Det går utifrån denna bakgrund att argumentera för att uppsatsen baseras på ett snävt urval undersökningsobjekt, och att den därmed inte kan anses ha forskningsmässig reliabilitet. Det går även att argumentera för att intervjupersonernas subjektiva berättelser får stor påverkan på materialet. Om mitt urval av intervjupersoner hade varit ett annat, hade resultatet med största säkerhet också varit det.

Den danska geografen i ekonomi Bent Flyvbjerg (2006, s. 224f) ger i artiklen *Five misunderstandings about case studies* svar på, vad han beskriver som fem missförstånd kring fallstudien som forskningsmetod. En av dessa missförstånd beskriver han är att det inte går att generalisera utifrån enbart ett fall. Det går utifrån ett sådant perspektiv inte heller att säga att en sådan studie, bidra till att utveckla forskningen kring det ämne som studeras. Flyvbjerg är av uppfattningen att det går att generalisera utifrån ett fall, då generaliserbarheten påverkas av vilket fall som studeras, samt hur det väljs ut. Vidare lyfter Flyvbjerg möjligheten att utifrån en studie kunna generalisera, enbart är en av flera förmågor som bidrar till forskningsresultatet (ibid, s.

226f). Utifrån detta resonemang refererar han till den tyska termen *Wissenschaft* och dess betydelse – *att erhålla kunskap*. Enligt Flyvbjerg så innebär en studie som utgår från ett litet urval att – “that knowledge cannot be formally generalized does not mean that it cannot enter into the collective process of knowledge accumulation in a given field or society” (ibid, s. 227). Jag anser baserat på Flyvbjergs argumentation – att oavsett graden av generaliserbarhet, så ryms det inom denna studies empiriska material, kunskap som utifrån olika perspektiv behandlar det fenomen som jag valt att undersöka.

1.3 Teoretiska utgångspunkter

För att skapa en överblick kring vilka teorier jag valt att använda och i vilket syfte, följer här en förklaring över mina teoretiska utgångspunkter. De kategoriseras efter de ämnesområden som utifrån olika perspektiv berör frågor kring demokrati, offentlighet och social hållbarhet.

Hållbar utveckling och social hållbarhet

I uppsatsen första del ger jag en bakgrund till hållbarhet och hållbar utveckling där jag utgår från några av de målsättningar som ryms inom FN:s globala hållbarhetsmål – *Agenda 2030*. De aspekter som här lyfts är alla kopplade till sociala perspektiv, där jämlikhet och ökad delaktighet i det offentliga och politiska livet lyfts fram (UNDP, 2019). I avsnitt 1.6. ger jag en ingång till ämnet med hjälp av teoretiska resonemang från bland annat Scott Campbell (1996), Eva Hedenfelt (2013) samt Nicola Dempsey, Glen Bramley, Sinéad Power och Caroline Brown (2004). Denna diskussion leder in på frågor kopplat till demokrati och makt utifrån Chantal Mouffes (2016) teorier.

Demokrati och offentlighet

I del tre diskuterar jag, med hjälp av Maria Håkansson (2013) och Catharina Gabrielsson (2006: 2013) offentligheten och det offentliga rummets betydelse. Här lyfts både en juridisk samt sociologisk förståelse fram. Diskussionen utvecklas genom Mouffes (2016) argumentation kring det offentliga rummets politiska betydelse. I avsnitt fyra diskuterar jag utifrån Sheila Foster (2013) offentligheten och dess gemensamma resurser, där jag bland annat beskriver att dessa kräver reglering för att inte riskera att överutnyttjas.

I uppsatsen behandlas det representativa styrets förändrade former för styrning – *från government till governance*. Denna förändring sätts i relation till en nyliberalistisk samhällsordning där marknaden fått ökat spelrum, samtidigt som statens roll har försvagats. Dessa aspekter diskuterar jag med hjälp av forskning av bland annat Stig Montin och Gun Hedlund (2009), Nazem Tahvilzadeh (2015) samt Marcus Johansson och Abdul Khakee (2014). Diskussionen leder in på frågor som rör ett behov av nya former för dialog och deltagande.

Medborgardialog och medborgardeltagande

Genomgående i uppsatsen återfinns inslag av teorier som utifrån olika perspektiv behandlar medborgardialog och medborgardeltagande i planeringsprocesser. I uppsatsens första del ges en bakgrund i ämnet, där jag använder mig av Johansson och Khakee (2014), Tahvilzadeh (2015), Moa Tunström (2015) samt Carina Listerborns (2015) forskning.

Begreppen behandlas därefter i relation till empirin i del fyra och som utvecklas i del fem.

För att diskutera ett behov av nya former för dialog och deltagande där ojämna maktförhållanden uppmärksammas, har jag använt mig av Anders Emilson och Per-Anders Hillgrens

(2014) artikel *Connecting with the Powerful Strangers: From Governance to Agonistic Design Things*.

Konst och relationell estetik

Den teori som jag använder mig av för att diskutera konst utgår från begreppen relationell konst och relationell estetik. Jag tar här utgångspunkt från John Deweys (2005) bok *Art as experience* (utgiven första gången 1938) där jag ger en historisk bakgrund till konstens roll till att utifrån detta diskutera huruvida konsten uppstår i människans upplevelse av den. Diskussionen tas vidare genom att begreppen relationell estetik/konst undersöks utifrån en mer nutida kontext genom Nicholas Bourriauds (2002) teorier i boken *Relational aesthetics*. Här använder jag mig även av Ann-Charlotte Glasberg Blomqvist (2017) magisteruppsats *Den relationella estetiken till Sverige* där hon diskuterar begreppet utifrån ett svenskt sammanhang.

Planering med konstnärliga metoder

Den litteratur som utgör grunden för min undersökning kring mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling är Metzgers artikel *Strange spaces: A rationale for bringing art and artists into the planning process* (2011) samt Borén och Youngs (2017) kapitel *Artists as planners? Identifying Five Conceptual Spaces for Interactive Urban Development*. För att exemplifiera ämnet har jag bland annat refererat till Elsa Viviant, Nadia Arab och Burcu Özdirliks (2017) artikel kring projektet *Artpol* i den franska staden Rosière.

Nedan följer en teoretisk bakgrund kring konstnärliga metoders involvering i planeringsprocesser. Avsnittet följs av en diskussion kring konsten och kulturens roll som en del av den ekonomiska utvecklingen.

1.4 Med andra metoder

Det finns inga enkla recept på demokratiska processer, men genom att experimentera med och förändra invanda roller och förutsättningar för planeringsprocessen kan maktrelationer ”störas” och kommunikationen kring stadens rum och framtid expandera. På så sätt kan förhoppningsvis nya praktiker skapas som gör att fler medborgare, perspektiv och berättelser syns och tar plats i staden.

(Listerborn & Claesson, 2013, s. 244)

Det som Carina Listerborn, professor i stadsbyggnad och Ragnhild Claesson, forskningsassistent vid MAU – i citatet uttrycker, kan ses som en optimistisk tro på att planeringen genom nya metoder kan skapa förutsättningar för ett samhälle som är mer demokratiskt. Ett samhälle där fler människor får komma till tals och inkluderas i det som inom en viss kontext inbegriper ett *vi*.

Idag är det inte enbart stadsplanerare som leder och deltar i arbetet för att öka medborgares möjlighet att påverka stadens utveckling (Metzger, 2011, s. 215). För att bland annat kunna hitta nya tillvägagångssätt involveras konstnärer till att medverka i dessa processer. Metzger beskriver att forskning i ämnet främst kommit att handla om kultur som en faktor som kan driva på den ekonomiska utvecklingen. Ovanstående inriktning beskriver han som *planering för kultur*. För att kunna undersöka vilken potential som konstnärlig praktik kan ha för att kunna utveckla planeringspraktiken, skiftar Metzger perspektivet till *planering med kultur*. Syftet är här att undersöka vad kulturen och konsten kan bidra med till planeringen.

Inom dagens planering mest dominanta paradigm – den *neo-moderna* och *postmoderna*, finns ett uttryckt behov av att ha kapacitet att öppna upp planeringsprocesser (Metzger, 2011, s. 215f). Detta genom att ge plats för nya perspektiv för att på så vis ge röst åt dem som tidigare inte blivit hörda. Metzger refererar till den brittiska professorn i stadsplanering – Patsy Healey och hennes uppmaning kring att aktörer ska ta ett större ansvar i planeringsprocesser. Enligt Healey så krävs det att beslutsfattare går bortom individuella och specifika problem, för att istället se på situationen ur ett större perspektiv. Detta innebär att invanda praktiker och referensramar behöver ses över och omformas. En praxis kan enligt Healey inte vara baserad på tidigare problemformuleringar när nutida samhällsutmaningar innebär något annat. Listerborn och Claesson (2013, s. 240) beskriver att “Användningen av konst och kultur i gentrifieringsprocesser är inte neutral eller apolitisk, utan kan bidra till – eller motverka – platsens demokratiska utveckling och användning av olika grupper”. Utifrån detta perspektiv är det viktigt att definiera samt konkretisera syftet med konsten eller det konstnärliga uttrycket, för att den inte ska riskera att leda till en utveckling i motsatt riktning mot vad som från början var tanken.

Enligt den brittiska professorn i statsvetenskap Chantal Mouffe (2016, s. 128) så har konsten och kulturen potential att fungera som ett verktyg som möjliggör för ett ifrågasättande och ett problematiserande av förgivettagna sanningar och invanda praktiker. För att kunna upprätthålla och stärka det demokratiska samhället krävs det platser där konflikter har möjlighet att ta form. Platser där den rådande hegemonin kan ifrågasättas och omformas. Platser som synliggör de komplexa och föränderliga processer som i koalition, öppenhet eller ignorans förkroppsligar allt det – som i sin ofullständighet utgör samhället. När det offentliga innebär platser där konflikter har möjlighet att äga rum, är det också möjligt att omforma det förgivettagna.

1.5 Konstens offentliga närvaro

Den amerikanske professorn i stadsvetenskap Richard Florida (2002) beskriver i boken *The rise of the creative class* att kreativitet och kultur har kommit att bli en viktig beståndsdel i städernas strävan efter ökad tolerans, innovation samt ekonomisk tillväxt. I artikeln *Struggling with the creative class* ger den brittiske geografen Jamie Peck (2005) sin bild av Floridas teori om den kreativa klassen. Den ekonomiska utvecklingen är enligt Florida inte längre teknologisk och organiserande utan mänsklig (Peck, 2005, s. 743). Peck menar att Florida med sin teori, beskriver en ny sorts ekonomi. En ekonomi där människans kreativitet har kommit att få en så kallad “definierande funktion” för det ekonomiska livet (ibid).

Enligt Peck så har inte städernas ökade fokusering vid konst och kultur som drivkraft för ekonomisk tillväxt, lett fram till strategier som “civiliserar” den ekonomiska utvecklingen (2005, s. 763). Han anser snarare att denna utveckling är ett ytterligare tillvägagångssätt i städernas strävan att öka sin konkurrenskraft. Vidare beskriver han att:

[...]They enlist to this redoubled competitive effort some of the few remaining pools of untapped resources; they enroll previously-marginalized actors for this effort, enabling the formation of new governance structures and local political channels; they constitute new objects of governance and new stakes in interurban competition; and they enable the script of urban competitiveness to be performed — quite literally — in novel and often eye-catching ways.

(Peck, 2005, s. 763)

Peck menar att denna utveckling har inneburit att aktörer som länge varit marginaliserade, nu

bjuds in till att delta i nya beslutsrum. De blir därmed del i städernas interna tävlan om ekonomiska tillgångar och framgång.

I relation till ovanstående diskussion beskriver Borén och Young (2017, s. 300f) att konstnärer i allt högre utsträckning involveras i stadsutvecklingsprojekt med syfte att ta fram eller skapa så kallade *kreativa kvarter* eller *kreativa värden*. De ställer sig kritiska till denna utveckling då den bland annat många gånger kräver att kreativiteten ska definieras. Enligt Borén och Young sker detta på ett instrumentellt sätt för att kunna stämma överens med en nyliberalistisk samhällsstyrning. Trots denna kritik belyser de att det finns projekt där konstnärer har involverats i planeringsprocesser med ett lyckat resultat (ibid, s. 302). Samtidigt påpekar de att det finns exempel på samarbeten där konstnärens angreppssätt, metoder och kompetenser inte fullt ut tas till vara. Cecilia Fredriksson, professor vid institutionen för service management och tjänstvetenskap vid Lunds universitet, analyserar i boken *Framtidskuster* (2013) hur kultur, kreativitet och konst har använts som verktyg i utvecklingen av H+ området i Helsingborg. Hon beskriver att kulturområdet i allt högre utsträckning har kommit att användas och sammankopplas med stads- och samhällsutveckling. Kulturutövning ses som en användbar metod i arbetet med att uppnå mål kring hållbarhet, samtidigt som det allt oftare används i syfte att marknadsföra platser med mål om att öka dess dragningskraft och attraktivitet.

Fredriksson (2013, s. 92f) lyfter att det finns kritiska röster mot att använda sig av kreativitet och kultur som metod i stadsutveckling. Huvudargumenten i denna kritik handlar om att de som besitter makt över utvecklingen, även är de som kan påverka och välja kulturens inriktning. Hon hänvisar till den amerikanska professorn i sociologi – Sharon Zukin. Enligt Zukin så har så kallad *kulturell innovation* sedan 1980-talet ansetts kunna fungera som en effektiv metod i den rådande platsmarknadsförings konkurrensen, som sker från den lokala till den globala nivån.

Detta resonemang kan kopplas till Nazem Tahvilzadeh, forskare i regionala och urbana studier vid KTH, Stig Montin, professor i stadsvetenskap vid Göteborgs universitet, och Mikael Cullbergs, ordförande för forskningscentrumet *Mistra Urban Futures* (2017) analys av hur hållbarhetsbegreppet i stadsutvecklingsprojekt i Göteborgs storstadsområde har använts som verktyg för att kunna driva en förutbestämd agenda. De menar att hållbarhetsdiskursen kan beskrivas fungera som ett koalitionsbyggande instrument, en lingvistisk mekanism eller som en drivande idé, för den styrande eliten att kunna driva utvecklingen i en viss riktning. Fallet de beskriver rör stora infrastrukturella satsningar som drivits fram med fokus på grön tillväxt.

I motsats till Peck, Zukin och Tahvilzadeh et al. kritik av hur kultur, respektive hållbarhet används som verktyg för att driva fram en viss agenda, menar förespråkare för *cultural planning* att kultur kan användas i stadsutveckling, för att finna en så kallad *verklig bild* av en plats eller en stad – ett så kallat “platsens DNA” (Fredriksson, 2013, s. 94). Målet är inte att planera vad det är för kultur som ska finnas på en plats, utan snarare om att se på politiken kring konst och kultur utifrån ett mer övergripande perspektiv. Fredriksson skriver att förespråkare för *cultural planning* är av uppfattningen att “en god samhällsplanering tar sin utgångspunkt i en plats och invånarnas upplevelse av den: det handlar om att fånga och beskriva platsens själ” (2013, s. 94). Konstnärliga processer anses enligt denna uppfattning kunna bidra till att samla in och därmed utveckla områdets själsliga betydelse. I följande avsnitt presenteras en bakgrund till hållbarhet och hållbar utveckling som diskurs, med fokusering mot sociala aspekter.

1.6 Ett samhälle inuti ett annat

Social hållbarhet är inom många vetenskapliga discipliner ett känt begrepp, däremot råder det oklarheter ifråga om dess innebörd och definition (Dempsey, Bramley, Power & Brown, 2011, s. 2f). Nicola Dempsey, universitetslektor i landskapsarkitektur, Glen Bramley, professor i urbana studier, Sinéad Power, analytisk forskare och Caroline Brown, universitetslektor i arkitektur och planering – beskriver social hållbarhet som ett brett och multidimensionellt koncept, som konstant för med sig den underliggande frågan om vad som är målet med en sådan utveckling. Termens bredd gör att det är svårt att komma överens om hur mål kring social hållbarhet ska kunna definieras. Doktorerna Jenny Pope och David Annandale samt Angus Morison-Saunders, professor i environment management (2004, s. 609) anser att betydelsen av hållbarhet och hållbar utveckling måste konkretiseras och anpassas i varje sammanhang. Den amerikanske docenten i stadsplanering Scott Campbell (1996, s. 297f) anser att det inom hållbarhetsdiskursen finns kapacitet att synliggöra konflikter mellan olika parter och intressen. Däremot tenderar dessa processer att stärka existerande maktstrukturer, där ekonomiska prioriteringar får företräde framför miljömässiga och sociala perspektiv och behov. Etnolog Birgitta Svensson (2012, s. 101) beskriver i boken *Varför etnologi* att kultur bör ses som en naturresurs där människan genom användningen av naturen, har utvecklat olika former av kultur. Vidare skriver hon att:

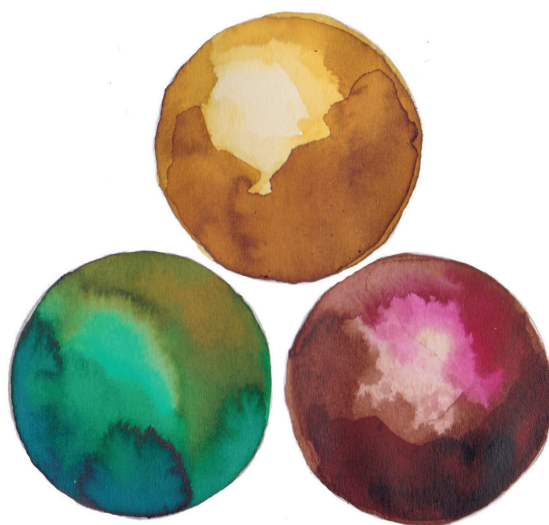
Människan ingår i ett ekosystem och det är som civiliserad varelse hon har störst möjlighet att verka för ödmjukare nyttjande och rättvisare fördelning av naturen. Människan är inte bara den som förstör naturen. Hon är också den som värnar och formar den.

(Svensson, 2012, s. 101)

Svensson beskrivning av sambandet mellan natur och kultur kan kopplas till hållbarhetsstrategen Eva Hedenfelt (2013) resonemang, kring hur de olika hållbarhetsaspekterna kan förklaras samt hur de förhåller sig till varandra. Hållbarhetsbegreppets betydelse kan enligt Hedenfelt kopplas till termer av *bärkraft* och *livskraft* (2013, s. 12). Hon gör en distinktion mellan *hållbarhet* och *hållbar utveckling* där hållbar utveckling beskrivs som en process i jämförelse med hållbarhet som hon beskriver som ett tillstånd. En vanligt förekommande förklaringsmodell för hållbar utveckling är *Triple bottom line*, TBL (se figur 1) som består av tre jämnstora cirklar som tillsammans skapar en triangulär form (ibid, s. 54). Här beskrivs de ekonomiska, sociala och miljömässiga perspektiven som lika viktiga i arbetet mot en hållbar utveckling. Hedenfelt diskuterar det paradoxala i TBL-modellens uppdelning, då dess förespråkare är medvetna om aspekternas invärtes beroende av varandra, samtidigt som dess struktur öppnar upp för en separering, som riskerar att skapa en ojäm balans mellan de intressen som ryms inom respektive område.

Systemmodellen (se figur 2) visar till skillnad från TBL, en uppdelning som kan kan förstås utifrån en hierarkisk ordning. Cirkelns tre lager visar hur grunden för människans existens är naturen och de resurser den erbjuder. Det är med hjälp av dessa som människan bygger och utvecklar samhället. För att kunna organisera, fördela och hantera samhället har olika ekonomiska strukturer vuxit fram. Hedenfelt beskriver att ekonomin utifrån ett sådant perspektiv, ses som ett verktyg för att uppnå en hållbar utveckling. På så sätt visar denna modell att aspekterna inte går att särskilja och att en uppdelning därmed innebär en förenkling. Förenkling och konkretisering krävs för att kunna bryta ner och förstå den komplexitet som samhället inbegriper, däremot anser jag att det är viktigt att den inte förnekas eller ignoreras.

Figur 1. TBL – modellen

Figur 2. Systemmodellen

Planeringen och stadsutvecklingen kan utifrån Mouffe (2016) anses vara präglade av invanda metoder som formas av rådande kunskapssyn och politiska ställningstaganden. Detta gör det svårt för planerare att komma bort från inarbetade praktiker som påverkar hur de ser på, uppfattar och tolkar verkligheten. Mouffe använder sig av begreppen *hegemoni* och *antagonism* i sin analys av olika maktstrukturer (2016, s. 43f). Dessa strukturer består av olika praktiker som tillsammans bildar en särskild ordning och som i sin tur *fixerar* hur vi ser på samhällets olika institutioner. Hon beskriver fenomenet som:

Varje ordning är alltid ett uttryck för en viss sammansättning av maktförhållanden. Vad som vid ett tillfälle uppfattas som den "naturliga" ordningen, tillsammans med det sunda förnuft som vidhåller den, är ett resultat av avlagrade hegemoniska praktiker[...]Varje ordning är därför möjlig att bekämpa med kontrahegemoniska praktiker, som syftar till att lösa upp den i dess ingående beståndsdelar och inrätta en annan hegemoni i dess ställe.

(Mouffe, 2016, s. 44)

Enligt Mouffe (2016, s. 44) så inbegriper politik handlingar som upprättas för att kunna hantera och kontrollera samhällsutvecklingen. De politiska institutionerna blir ett uttryck för detta då den styrande hegemonin får tolkningsföreträde till lika privilegiet att definiera problem samt lösningar. Till skillnad från politik så är *det politiska* ett fenomen som konstant uppstår människor emellan och i mötet med den omkringliggande världen. Definitionen hänger samman med ett antagonistiskt förhållningssätt där det mest rationella besluten inte anses existera, utan att de beslut som tas bygger på politiska ställningstagande. Det går inte att fullt ut förutse vilket utfall samt följer som beslutet kommer innebära, samt vilka olika kontexter det kommer att påverka.

1.7 Medborgerligt inflytande

I boken *Etik i stadsplanering* beskriver Marcus Johansson, filosofie doktor i stadsplanering vid Örebro universitet och Abdul Khakee, professor emiritus i urbana och regionala studier vid KTH, att det utifrån en svensk kontext, uppstod ett tydligt skifte under 1980-talet där det som rymdes inom samhällets gemensamma värdegrund, kom att ifrågasättas (2014, s. 53f). Detta kom att innebära förändringar kring stadsplaneringen och dess praktik. Från ett tydligt ovanifrånperspektiv där planerna ansågs sitta på kunskapen om hur det ideala samhället skapas, till en situation där de för allmänheten bästa besluten, inte lika tydligt gick att urskilja. Johansson och Khakee beskriver att situationen ställde nya krav på planeringen och dess praktik. Olika former av dialogprocesser initierades för att kunna få kunskap kring hur det allmänna intresset såg ut och uttrycktes. Johansson och Khakee beskriver att den nya situation som planerna nu står inför inbegriper svårhanterliga etiska beslut. De dialogprocesser som idag förs, menar de i hög utsträckning ger röst åt människors egenintressen där kollektiva frågor tenderar att hamna i skymundan.

Khakee (2006, s. 12) beskriver att den ökade marknadsanpassningen som skedde i Sverige under 1980-talet innebar att behovet av medborgardialoger tilltog, detta i samband med en försvagad välfärd. Utvecklingen har resulterat i att det "krävs dialog mellan planerare och olika intressenter för att nå en överenskommelse om kollektiva intressen" (ibid).

Tahvilzadeh (2015, s. 26) beskriver att det inom den nutida forskningen finns skilda förklaringsmodeller kring medborgardialogens inverkan och betydelse för samhällsutveckling. Han gör en – enligt honom förenklad men i stort sett tillförlitlig bild, där han delar in dessa i två perspektiv, en *optimistisk* samt en *pessimistisk*. Det pessimistiska förhållningssättet tillhör en kritisk forskningstradition där medborgardialoger ses som ett verktyg för att kunna upprätthålla och legitimera den nutida nyliberala ordningen (ibid, s. 31). Snarare än att öka medborgares medbestämmande ses diskursen som ett sätt att kunna upprätthålla rådande förklaringsmodeller och därmed öka medborgarnas förtroende samt anpassning, till hur denna politik formar och styr samhällets utveckling. Tahvilzadeh beskriver vidare skillnaden mellan dessa inriktningar:

Till skillnad mot vad förkämparna för deltagande styrmodeller hävdar, menar pessimisterna att idealen om ett folkligt deltagande – en djupare demokrati, ett hållbarare samhälle och allmän social förändring – alla blir de förändringar i avancerade liberala styrsystem som på retorisk nivå upprätthåller legitimiteten för en orättvis och ohållbar politik.

(Tahvilzadeh, 2015, s. 32)

Medborgardialoger blir enligt den pessimistiska förklaringsmodellen ett effektivt verktyg för att stärka existerande maktstrukturer, genom att legitimera dessa genom folkligt stöd. Till den optimistiska kategorin ansluter de som trots denna kritik anser att det i dagen globala och snabbt föränderliga samhällskontext krävs en utvidgning av den representativa demokratin, för att på så sätt kunna upprätthålla och tillhandahålla samhällets välfärdsfunktioner.

Moa Tunström, forskare i urbana och regionala studier vid KTH, beskriver i artikeln *Gemenskap i den hållbara staden Medborgardialog – demokrati eller dekoration?* att den nutida planeringsdiskursen ser medborgares deltagande som ett betydelsefullt redskap för att åstadkomma förändring (2015, s. 57). Fokus riktad ofta mot bostadsområden som anses vara i en problematisk social situation och där nutiden behov och förutsättningar, inte har lyckas integreras i arkitekturens starkt präglade folkhemsideal. Att från kommunal, privat eller statlig nivå göra satsningar som syftar till att stärka den sociala sammanhållningen i dessa områden, ses som en lösning för att skapa förutsättningar för social hållbarhet i praktiken.

I motsats till Tunströms resonemang menar Johansson och Khakee (2014, s. 52) att medborgardeltagande som en aktivitet – inom dagens planeringsprocess många gånger uppstår mer frekvent i de områden, där de boende besitter en hög grad av socialt och ekonomiskt kapital. Syftet med att delta menar de främst handlar om att få igenom ett egenintresse. Planerare har ett demokratiskt ansvar att lyckas samla upp mindre bemedlade gruppers åsikter i dialogprocessen, och svårigheten är här att göra detta “utan att för den skull skapa olika normer för deltagande för olika samhällsgrupper” (ibid).

Listerborn gör en åtskillnad mellan medborgarinflytande och termer som deltagandepanering och brukarinflytande (2015, s. 74). Tolkat utifrån hennes beskrivning kan medborgarinflytande förklaras som paraplybegreppet för en rad andra termer. Hon exemplifierar denna hierarki med hjälp av begreppen *brukarinflytande* och *deltagandepanering*. Detta beskriver hon som termer som förekommer på en mer specificerad nivå, som i arbetet med specifika projekt. Även dessa har kommit att utvecklas med syfte att skapa ökade förutsättningar för samverkan mellan olika parter och allmänheten.

*Ytan mellan oss,
har även den en form*

Min pappas fru [...] har berättat för mig om en övning man får göra när man lär sig att teckna. Ett klassiskt stilleben ställs fram på lämplig plats, till exempel en skål fylld av blanka äpplen [...] Istället för att rita äppelskålmotivet ska du rita det som finns runtomkring skålen och mittemellan äpplena. Varför? För att då tvingar du hjärnan att analysera det du faktiskt ser istället för att skapa en bild som baseras på det du redan vet om hur fruktskålar brukar se ut. Genom att byta perspektiv så undviker du dina fördomar och fruktskålsteckningen blir då mer verklighetstrogen, mer sann än vad den annars hade blivit.

(Persson-Giolito, 2017, 5 juli)

Del 2. Metoderna

Hur vi ser och uppfattar en plats påverkas av vår förförståelse av den eller av liknande miljöer. Ofta tar bilden av vad vi sedan innan vet om något fokus från det som rent ”faktiskt” framträder framför våra ögon. I förberedelsearbete till min empiriska undersökning fastnade jag för Kvaless (1997, s. 21f) beskrivning av den klassiska illustrationen av mellanrumsformer. Beroende på hur vi förhåller oss till formerna och hur vi associerar dess linjer, kommer vi antingen att se profiler av två ansikten eller en centrerad vas. Vidare beskriver Kvale att när vi besitter förmågan att – i likhet med vad Persson Giolito beskriver som ”att byta perspektiv”, kan vi skifta fokus från samspelet mellan intervjuperson och den som intervjuar, till den kunskap som kommer fram genom detta samtal (ibid).

Jag vill med denna uppsats växla mellan olika perspektiv, detta med förhoppning om att kunna berätta en berättelse som rymmer mer – andra sidor, än vad som annars vore möjligt. Min valda forskningsdesign följer inte den uppsatsstruktur som kan beskrivas som vanligt förekommande inom min akademiska disciplin. Jag anser att kunskap bör vara tillgänglig och formad på ett sätt som inspirerar läsaren till att veta mer. Det finns här stora beröringspunkter med behovet av att hitta alternativa former för styrning, organisering och förvaltning i arbetet med att skapa förutsättningar för en samhällsutveckling som är mer hållbar. Den amerikanske professorn i statsvetenskap – James C. Scott, för i boken *Seeing like a state* en diskussion kring synen på teoretisk samt praktisk kunskap (1998, s. 311). För att beskriva den praktiska kunskapen använder han sig av begreppet *Metis*. Begreppet har sitt ursprung från Antikens Grekland och inbegriper en jämförelse mellan former av kunskap som är sammanbunden med lokala erfarenheter, mot den kunskap som är mer generell och abstrakt och som har utvecklats av det styrande i samhället. Scott beskriver att *metis* rymmer ett brett spektrum av praktiska förmågor och förvärvad kunskap, som ständigt responderar mot en miljö och ett samhälle i ständig förändring (ibid, s. 313). Utifrån Scotts resonemang blir det tydligt att människan genom sin praktik, utvecklar kunskap som hjälper henne att kunna leva i samhället.

I relation till Scotts diskussion kring praktisk kunskap beskriver Flyvbjerg (2006, s. 221f) att denna kunskap ofta inte värderas lika högt som teoretisk. Precis som Scott refererar han till den kunskap som ryms inom människans vardagliga praktik, exempelvis att cykla. Han menar att den kontextbundna kunskapen och erfarenheten, är hjärtat av experternas arbete. Enligt Flyvbjerg så är det enbart genom erfarenheten av något, som gör att människan kan gå från att vara nybörjare till att bli expert.

Utifrån detta resonemang anser jag att det är viktigt att vara medveten om det glapp som finns mellan akademisk och praktisk kunskap, samt vikten av att aktivt arbeta med att utveckla sätt för mötet dem emellan. För att kunna lösa de många utmaningar som vi i arbetet för en hållbar utveckling står inför, anser jag att det krävs tvärsektoriella samarbeten, både mellan forskning och praktik samt mellan olika discipliner och praktiker.

I studien använder jag mig av fem olika metoder som kombineras och genomförs i vad som kan beskrivas som en växelverkan. Metoderna består av litteraturstudier, en förstudie, semistrukturerade intervjuer samt två former av deltagande observationer. Nedan följer en genomgång av respektive metod samt ett resonemang kring valet bakom mina olika angreppssätt.

2.1 Vinjetter

Uppsatsens delar inleds med vad jag valt att benämna för vinjetter. De utgör olika spår från min process och har en tydlig personlig anknytning. Ibland innehåller de citat från ett uttalande, en text eller en sång. Vinjetterna kan beskrivas som en *viskning* som sätter en ton eller en känsla för uppsatsens nästa del. Utöver denna funktion är de även ett tillvägagångssätt för att visa vem personen bakom denna studie är. Med uppfattningen om att kunskap är något relationellt som uppstår och förändras i mötet mellan människan och hennes samtid, anser jag att subjektet bakom texten inte bör passiviseras eller döljas. De vinjetter där jag använder mig av andra personers texter har olika populärkulturella ursprung. Under min tankeprocess har de på olika sätt blivit synliga och fört mig vidare i mitt tanke- samt skrivarbete.

2.2 Förstudie PARK LEK

I arbetets inledande skede har mitt fokus legat vid teoretiskt researcharbete och inläsning. Hösten 2018 skrev jag en essäuppgift under teorikursen *Planering och förvaltning för hållbar utveckling av stadslandskapet*, där jag undersökte konstnärliga processer och deras funktion samt potential i stadsutveckling. Essän tog sin utgångspunkt i propositionen *Politik för gestaltad livsmiljö* (Prop. 2017/18:110). I propositionen står det att människans ska ha möjlighet att påverka utformningen av det som utgör hennes vardagliga miljö. Arbetet med essän fick mig att få en grundläggande inblick i vad konstnärliga metoder och gestaltningsmässiga satsningar kan innebära i relation till planerings- och utvecklingsprocesser. I den inledande fasen av examensarbetet var denna förkunskap betydelsefull, däremot utgjorde detta enbart en grundkunskap och jag ansåg att det var nödvändigt att fördjupa mig i ämnet. I samråd med min handledare valde jag att genomföra en förstudie med syfte att få ökad kunskap om mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling, samt för att förbereda mig inför mitt fältarbete.

Vid läsning av publikationen *Konsten att gestalta offentliga miljöer – samverkan i tanke och handling* (Statens Konstråd, 2013), kom jag i kontakt med projektet *PARK LEK*, ett projekt av konstnären Kerstin Bergendal i Sunbybergs kommun mellan år 2010 och 2014. I min research efter möjliga konstnärliga projekt att studera, blev jag rekommenderad att titta närmare på Bergendals konstnärskap av Jaana Järretorp – utvecklare för gestaltad livsmiljö, på Region Skånes kulturförvaltning. Jag har haft möjlighet att utbyta tankar och idéer kring mitt arbete med Järretorp samt andra utvecklare då jag under ett års tid, mellan våren 2018 och 2019, har arbetat som studentmedarbetare inom biblioteksutveckling på Region Skånes kulturförvaltning. Denna möjlighet har bidragit till inspiration samt gett mig vidgade perspektiv kring frågor som rör konst och kulturområdet.

Vid kontakt med Bergendal berättade hon att det nyligen kommit ut en publikation om *PARK LEK* med titeln: *Public Enquires: PARK LEK and the Scandinavian Social turn* (2018) som innehåller en noggrann genomgång, diskussion och analys kring projektet. Boken blev en viktig informationskälla där jag noggrant kunde följa hur processen hade gått till. Den innehåller även intervjuer kring Bergendals konstnärskap och konstnärliga metoder.

I vår mailkonversation berättade Bergendal att hon skulle hålla ett föredrag på Moderna Museet i Malmö den 28 februari, där konst i stadsutveckling skulle behandlas. Utöver Bergendal var det ett flertal andra konstnär som var inbjudna att tala. Dagen skulle ta sin utgångspunkt i Lunds domkyrkas nya roll som stadsutvecklare i stadsdelen Brunnshög i Lund. Den mark domkyrkan äger och som de ska bebygga går under namnet Räängen. I samarbete med

konstnären Nathan Coley undersöker de vad den framtida staden har kapacitet att vara. I kontakt med curator Jes Fernie fick jag information om att föredraget var fullbokat, men att det fanns möjlighet att ställa upp mig på en väntelista. Två dagar innan föredraget skulle hållas, meddelade Fernie mig om att det på grund av återbud nu fanns lediga platser. Under föredraget på Moderna Museet fick jag godkännande av de ansvariga för evenemanget att utföra en ljudinspelning och kunde därför sedan transkribera Bergendals anförande.

För att analysera materialet använde jag mig av analysmetoden *meningskoncentrering* (Kvale, 1997, s. 175f). Metoden består av fem olika steg vilka är; *genomläsning av materialet, formulering av teman, att ställa frågor till de meningsenheter som har utkristalliserats* samt *att knyta samman intervjun centrala delar* (ibid, s. 177). Det sista steget bildar en *deskriptiv utsaga* som håller sig nära det ursprungliga materialet och som därmed undviker att göra egna tolkningar. Genom mitt analysarbete kom jag fram till följande teman; *konstnärsrollen* (inriktning och intresse), *projekten*, *konstnärlig metod* samt *konstens möjligheter/begränsningar* (kopplat till stadsutveckling och hållbar utveckling). Utifrån dessa tematiker tog jag sedan fram en intervju-mall till mina kommande intervjuer med de tre konstnärerna. I följande avsnitt återfinns en beskrivning av de semistrukturerade intervjuerna med de personer som är verksamma som konstnärer.

2.3 Semistrukturerade intervjuer: konstnären

De tematiken som jag med hjälp av Kvales analysmetod identifierade, valde jag att använda som grund i den intervjumall som jag skrev inför mina intervjuer med konstnärerna. Under varje tema skrev jag upp frågor som jag ville beröra under samtalet. Dessa frågor fungerade som stöd och anpassades efter varje sammanhang. Vid flera tillfällen kom intervjupersonerna att beröra ämnet bakom de utskrivna frågorna, innan jag hunnit ställa dem. Jag kunde då fokusera på att ställa följdfrågor i syfte att ta del av fördjupade resonemang.

För att inte riskera att den insamlade empirin blir oanvändbar belyser Kvale (1997, s. 99f) att det krävs förberedelser och förkunskaper. När det kommer till kvalitativa intervjuer är det viktigt att forskaren har skaffat sig kunskaper i ämnet, samt är förberedd på att hantera den mellanmänniskliga interaktionen. Han beskriver att syftet med en halvstrukturerad livsvärldsin-tervju är att "erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening" (ibid, s. 13).

I presentationen av konstnärerna har jag velat beskriva dem på ett porträtterande sätt, för att ge en bild av personerna bakom uttalandena. Detta val hänger samman med min uppfattning om att kunskap uppstår och förändras i mötet mellan människor, vilket gör att den kan beskrivas som *relationell*. Genom att fördjupa mig i olika personers erfarenheter har jag fått möjlighet att förstå fältet utifrån flera perspektiv. Hur jag gick till väga för att analysera intervjumaterialet beskrivs i kommande avsnitt.

2.3.1 Analysmetod

För att kunna få en överblick över intervjumaterialet för att därefter analysera det, valde jag att utveckla en metod med hjälp av post-it lappar. Med två färgnyanser skrev jag utifrån en intervju i taget, ner alla uttalanden som jag därefter sorterade och fäste på en kartongskiva (se figur 3). Uttalanden som jag såg som positiva eller neutrala skrev jag på den första färgnyansen och uttalanden som hade en negativ, kritisk eller pessimistisk underton skrev jag på den andra

färgnyansen. Lapparnas placeringar följer intervjuernas kronologiska tematik, där den översta delen beskriver personens bakgrund, konstnärliga uttryck och intresse. Därefter återfinns uttalanden kring konstnärens projekt samt de konstnärliga metoderna. I den nedre delen av kartongen är uttalanden placerade, som berör konstens roll i planeringen och möjligheter och begränsningar med detta möte.

När alla uttalanden var nedskrivna och sorterade, skrev jag ner olika frågor på A3-ark. Den första frågan jag ville ha svar på var vad konsten kan bidra med till stadsutvecklingen. Genom att gå igenom varje intervju och dokumentera vilka uttalanden som kunde kopplas till respektive fråga, kunde jag få en överblick av vilka olika aspekter som intervjupersonerna tagit upp, för att därefter sätta dem i relation till varandra. Metoden gav mig möjlighet att kunna ställa frågor samt "prata" med materialet. Den fråga som kom att bli viktig för framtagandet av intervjumallen inför intervjuerna med planerarna löd – vad finns det för svårigheter/utmaningar att som konstnär bli en del av stadsutvecklingsprocesser? Syftet var här att fånga upp de trådar som visar på en spänning mellan planerare och konstnärer. Jag hade innan detta arbete, skissat på frågor inför dessa intervjuer.

Genom att titta på de aspekter som konstnärerna lyft fram som möjligheter samt begränsningar med mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling, kunde intervjumallen inför intervjuerna med planerarna utvecklas. De teman som jag identifierade och som jag formade intervjumallen efter var: *yrkesrollen*, *samverkan*, *metoden* samt *möjligheter och begränsningar* (med att använda sig av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser).

Figur 3. Post-it lapp analys

2.4 Semistrukturerade intervjuer: planeraren

Processen med att hitta personer att intervjua som i sitt arbete, har erfarenheter av att integrera konstnärer eller konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser, föll sig mer slumpmässigt än mitt val av konstnärer. I samtal med Järrestorp (utvecklare för gestaltad livsmiljö) tog hon upp utvecklingen av Frihamnen i Göteborg som ett exempel där konstnärs- och arkitekturkollektiv involverad i stadsutvecklingsprocessen. Projektets platsutvecklingschef Jessica Segerlund, hade tidigare varit projektledare för projektet *Folkets hamn* i Helsingborg och som var en del av Samverkansprojektet. Mot denna bakgrund valde jag att kontakta Segerlund

för att fråga om hon hade möjlighet att träffas för en intervju.

De två andra personer som jag har valt att intervjua fick jag kontakt med via konstnären Emma Ribbing. Under föredraget på Moderna Museet beskrev Ribbing sitt arbete med projektet *Dansbyggen*. Jag upplevde det som ett innovativt och spännande arbete och blev därför intresserad av att undersöka det vidare. Jag presenterade mig för Ribbing och berättade om min studie och att jag var intresserad av att delta i ett pågående projekt där konstnärliga metoder involveras i stadsutvecklingsprocesser. Vid fortsatt mailkontakt fick jag kontaktuppgifter till Daniel Johansson och Veronika Hoffmann som arbetar tillsammans i det EU-finansierade projektet *Malmö Innovationsarena*, som utvecklingsarkitekt respektive processledare. Jag valde mot denna bakgrund att fråga Johansson och Hoffmann om de var intresserade av att bli intervjuade kring deras arbete med att involvera konstnärliga metoder i stadsutveckling. De tackade båda två ja på min förfrågan.

2.4.1 Analysmetod

Även i analysarbetet av intervjuerna med Johansson, Hoffmann och Segerlund valde jag att använda Kvaless (1997) metod kring meningskoncentrering. Det som skilde detta analysarbete från analysen av intervjumaterialet från intervjuerna med konstnärerna, var att jag inte följde samma tematik. De teman som jag nu sorterade det meningskoncentrerade materialet efter var – yrkesrollen, samverkan, metoden samt möjligheter och begränsningar med att använda sig av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser. Utöver denna skillnad valde jag att inte använda mig av post-it lappar för att få en överblick över materialet. Anledningen bakom detta val har två förklaringar. Jag ansåg dels att metoden var för tidskrävande då jag befann mig i en fas av arbetsprocessen, där jag behövde få ner min analytiska reflektion i text.

Den andra faktorn som påverkade detta val, var att jag upplevde att materialet var enklare att överskåda än intervjuerna med de tre konstnärerna. En anledning bakom detta val var att intervjuerna med tjänstemännen fokuserade vid enskilda projekt. Utöver dessa aspekter var detta material inte lika långt som det med konstnärerna. Däremot anser jag att tjänstemännen under den timme som respektive intervju pågick, hann att beröra många olika aspekter, vilket innebar att jag fick tillgång till ett rikt material.

2.5 Deltagande observationer

I mitten av februari fick jag möjlighet att följa med min vän till den portugisiska hamnstaden Lagos, där hon skulle hålla en workshop i att handbygga med lera. Jag såg detta som ett bra tillfälle att undersöka hur människor integrerade med varandra kring en gemensam kreativ aktivitet. Det var även ett tillfälle för mig att förbereda mig inför de deltagande observationer som jag planerade att genomföra senare i arbetsprocessen. Workshopen pågick i tre timmar och utfördes vid två tillfällen, den 23 och 24 februari. Vid tillfällena deltog åtta respektive fem personer. Jag observerade samtidigt som jag assisterade min vän i hennes arbete med att visa och vägleda deltagarna.

I boken *Deltagande observation* skriver sociologen Katrine Fangen (2005, s. 7) att det som forskare inte går att vara likgiltig inför och under en deltagande observation, utan formen förutsätter och inbegriper ett engagemang. Ett sådant deltagande innebär att det undersökta ämnet kommer kunna beskrivas på ett mer inlevelsefullt sätt, än om forskaren väljer att använda sig av metoder, som håller sig mer differentierat från det som studeras. Fangen

beskriver att en metod som inte kräver samma inlevelse samt engagemang är enkätstudier.

Jag har valt att utföra deltagande observationer som komplement till mina andra metoder, dels för att öka min förståelse för ämnet, men även för att fånga upp mina personliga intryck och upplevelser från projekt, där konstnärliga metoder och stadsutveckling integreras. Genom att delta i två pågående projekt har jag fått en personliga upplevelser samt erfarenheter, av hur det kan gå till när konstnärliga metoder används som alternativa eller kompletterande metoder i stadsutvecklingsprocesser.

Jag har utfört deltagande observationer vid tre olika tillfällen under mars och april månad. I uppsatsen har jag valt att presentera observationerna med hjälp av vad som kan beskrivas som en auto-etnografisk form. Det "avbrott" som genom dessa delar skapas, syftar till att ge läsaren ökad förståelse, kring vad det undersökta fenomenet kan innebära. I fokus står läsarens upplevelse av dessa berättelser. Berättelser som i sin tur är baserade på mina upplevelser av att delta.

Exempel på auto-etnografiska forskare är skådespelaren Cindy Katz och Ronald J. Pelias, professor emeritus i performance studier och autoetnografi vid Southern Illinois University. I de inledande raderna till artikeln *The Critical Life* beskriver Pelias syftet med studien och vad han med hjälp av en auto-etnografisk forskningsmetod ämnar komma åt (2000, s. 220). Genom att följa en skolelev under hans dag vill Pelias undersöka huruvida betygssystemet kan ses som en grundläggande orientering för det akademiska livet. Vidare beskriver han att:

It calls into question the individual's relationship to criticism and its presence in the ongoing process of doing one's job and of living one's life. Its argument is based, not in the logical proof, but in affect, in its ability to solicit identification, in part, through the use of second-person narrative voice.

(Pelias, 2000, s. 220)

Pelias väljer här att titta till både elevens akademiska liv och hans privata. Det handlar inte om att kunna visa på bevis utan om att skapa identifikation hos läsaren, detta med hjälp av en auto-etnografisk forskningsdesign. I likhet med detta resonemang vill jag ge läsaren möjlighet att med sina sinnen uppleva en konstnärlig metod och hur den används som en del av stadsutvecklingen.

Under min observation i Göteborg använde jag mig av kamera som främsta dokumentationsform medan jag vid observationen i Malmö antecknade och skissade vad jag såg och upplevde. Jag hade innan mitt deltagande i projektet i Malmö tänkt att jag ville observera med hjälp av teckning och kamera. På grund av att jag inte fick möjlighet att fotografera valde jag istället att skissa samt göra minnesanteckningar av det jag såg och upplevde. Nedan följer en närmare beskrivning av dessa deltagande observationer.

2.5.1 Ångpannegatans processer

Vid kontakt med Jenny Löf, projektledare på RISE – Sveriges forskningsinstitut och innovationspartner, fick jag information om det pågående projektet *Ångpannegatans processer* vid Backaplan i Göteborg. Löf utför en följdforskning på Statens Konstråds satsning *Konst händer* och som ska publiceras under 2019.

Ångpannegatans processer är ett samarbete mellan Statens Konstråd och Göteborgs stad vars syfte är att med hjälp av konstnärliga metoder, kunna ta fram en alternativ strategi kring hur staden kan planeras med hänsyn till konst- och kulturlivet och dess utövare (C. Wahlström,

personlig kommunikation, 26 mars 2019). Onsdagen den 27 mars deltog jag vid ett möte mellan projektledarna och konstnärerna Christin Wahlström och Hampus Pettersson samt en av projektets samarbetspartner – konstnären Fredrik Hagstedt. Innan mötet hade jag telefonkontakt med Wahlström och fick då en förståelse om deras arbete.

Söndagen den 31 mars deltog jag i en stadsvandring som är den metod som man i projektet kontinuerligt ska använda sig av. Syftet är att tillsammans med allmänheten undersöka och lära känna området i och omkring Backaplan (C. Wahlström, personlig kommunikation, 26 mars 2019). Med hjälp av tärning och kompass vandrar deltagarna tillsammans under tio minuters tid. Vandringen inbegriper fria samtal om det som deltagarna ser och tänker på längst med vägen. När tio minuter har gått stannar gruppen till på en plats och tittar närmare på den, för att sedan lämna något slags spår. Tärning, kompass och garn var de redskap som vi använde oss av vid vandringen den 31 mars. I exkurs ett – Mot okänt mål, återfinns en berättelse kring mina upplevelser av att delta i projektet.

2.5.2 Dansbyggen

Vid föredraget *Intervene/Shift/Compel* på Moderna Museet beskrev Ribbing hur hon som dansare och koreograf, arbetar kring frågor som knyter an till stadsutveckling. Hon presenterade även sitt pågående arbete med Dansbyggen – ett delprojekt inom Malmö Innovationsarena.

Dansbyggen inbegriper en metod där barn genom rörelser och dans ges möjlighet att uppleva samt beskriva sin relation till en plats, sina behov och önskemål kring hur den skulle kunna se ut i framtiden (E. Ribbing, personlig kommunikation, 28 februari 2019). Platsen för projektet är Malmöstadens Kirseberg och det område som endast för några år sedan, i över ett sekel varit en plats för järnvägsindustrin. I de gamla lokstallarna huserar nu bland annat mediastudio *In-discourse* sedan 2014.

Den tredje april 2019 fick jag möjlighet att vara med och observera hur Ribbing tillsammans med tre andra dansare övade inför kommande workshops. På förmiddagen gick hon igenom tankarna bakom projektet samt dess innehåll med dansarna. Därefter utvecklade de idéerna genom samtal och rörelser. Under eftermiddagen deltog jag i ett möte där Ribbing och de övriga dansarna presenterade Dansbyggens metod och upplägg. På detta möte deltog även Veronika Hoffmann och Daniel Johansson, som jag senare även har intervjuat.

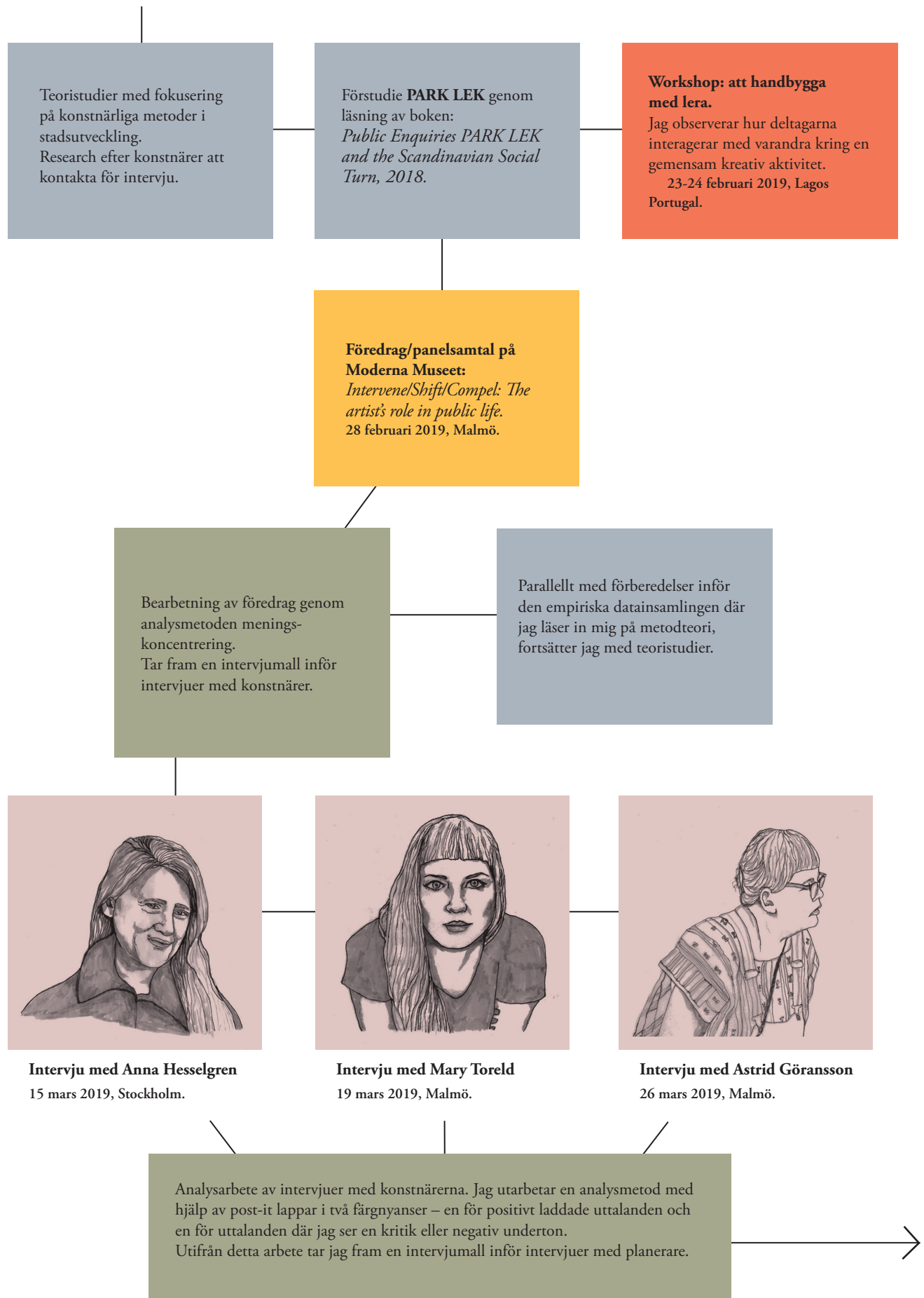
2.6 Fotografier och illustrationsmaterial

De fotografier och illustrationer som återfinns i uppsatsen har jag fotograferat och illustrerat. Under varje vinjett återfinns en illustration som kopplar an till dess innehåll. Syftet är att tillföra ett annat lager med mål om att stärka läsoplevelsen.

Jag har fått teknisk hjälp och stöd av min vän med att digitalisera mina bilder, uppsatsens grafiska utformning samt med att ta fram en illustrationskarta över min process.

På nästkommande uppslag återfinns *Illustrationskarta: min process*. Syftet med denna illustration är att skapa en övergripande förståelse för min process och vad de olika stegen har inbegripit. Genom att sätta processens olika delar i relation till varandra, vill jag öka uppsatsens läsförståelse. Under läsningens gång kan läsaren återkomma till illustrationen, för att påminna sig om vem personerna bakom uttalandena är samt hur de förhåller sig till varandra.

Illustrationskarta: min process

Inläsning på metodteori kring deltagande observation.

Projektet Ångpannegatans processer.

Deltar i ett möte mellan projektledarna/konstnärerna *Christin Wahlström*, *Hampus Pettersson* och samarbetspartnern och konstnären *Fredrik Hagstedt*.
27 mars 2019, Backaplan Göteborg.

Projektet Ångpannegatans processer.

Deltar i en vandring som sker i projektet en gång per månad. Vi upptäcker området i och omkring Backaplan med hjälp av en åttakantig tärning och en kompass.
31 mars 2019, Backaplan Göteborg

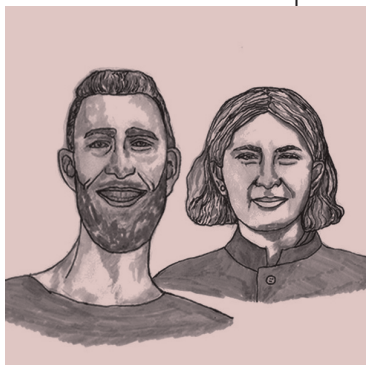
Reflektion kring upplevelser och lärdomar från observationer i Göteborg. Funderingar kring hur materialet ska presenteras i uppsatsen.

Projektet Dansbyggen

Fm: *Emma Ribbing* tillsammans med tre dansare övar inför deras kommande workshops med skolklasser. Jag antecknar och skissar det jag ser och upplever.
3 april 2019, Malmö Kirseberg.

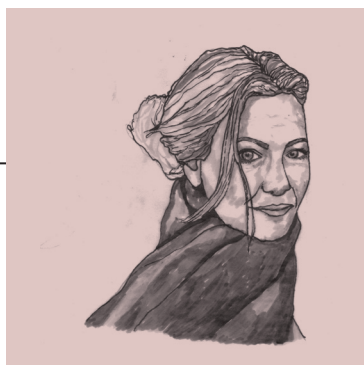
Projektet Dansbyggen

Em: Ribbing presenterar den metod som hon med de andra dansarna, ska använda i kommande workshops.
Deltar gör tjänstepersoner från stadsbyggnadskontoret, gatukontoret och miljöförvaltningen.
3 april 2019, Malmö Kirseberg.

Intervju med Daniel Johansson och Veronika Hoffmann.

11 april 2019, Malmö.

Intervju med Jessica Segerlund.

12 april 2019 via telefon.

Föredrag av *Jessica Segerlund* och *Kristoffer Nilsson* på Form och Design center.
Segerlund och Nilsson berättar om deras arbete med utvecklandet av Jubileumsparken, vinnare av Sienapriset 2019.
24 april 2019, Malmö.

Analysarbete av intervjuer med planerare/stadsutvecklare.

Avslutande fas av uppsatsskrivande.

Fokusering på att skriva arbetets diskussion- och analys delar. Uppsatsens komposition ses över och ändras. Jag illustrerar och arbetar med uppsatsens grafiska utformning.

- Teori
- Bearbetning och analysarbete
- Intervju
- Deltagande observation
- Föredrag

I feel very primitive, but i love it

Två kvinnor sitter bredvid varandra vid ett runt bord. De känner inte varandra sedan tidigare. Var och en ägnar de sig denna ovanligt varma söndagseftermiddagen i februari, åt att delta i en workshop i att handbygga i lera. Min vän lär ut och jag assisterar henne. Vi befinner oss i södra Portugal, nästan 300 mil hemifrån.

Under en lång stund sitter kvinnorna tysta med sina blickar intensivt riktade mot sina händer och det material som händerna och sinnena försöker ta kontroll över. De knådar, slår och formar leran och sakta växer någonting fram. Det som tidigare enbart funnits i tanken tar nu en fysisk form. Metoden kan beskrivas som uråldrig och kanske finns den kvar, på grund av sin flexibilitet och mångsidighet. Den besitter förmågan att förändras efter de behov och tankar som för tillfället finns inom och hos de människor som möter den.

Del. 3. Konsten, konstnärsrollen och metoden

I likhet med ett språk kan vi ha olika förutsättningar för att kunna ta oss an och behärska ett material – som exempelvis lera. Oavsett vår förståelse för materialet innebär vårt möte med det att vi får möjlighet att komma bort från de ramar, regler och normer som social interaktion genom ett språk inbegriper. Med hjälp av en annan metodik har vi kanske förmågan att hitta svar på frågor och utmaningar som vi genom språket inte har kunnat besvara.

I intervjuerna med de konstnärer som här porträtteras har det visat sig att de alla, utifrån olika metoder, arbetar i miljöer som kan benämnas som offentliga. De är födda under olika decennier och besitter olika utbildnings- samt yrkeslivserfarenheter. Dessa aspekter har påverkat hur deras konstnärliga praktik ser ut idag. Genom sina konstnärliga metoder har de på olika sätt involverat medborgare i ett deltagande, vilket kommit att bli en viktig del av deras respektive konstnärskap.

Diskussionen och analysen i denna del baseras på det empiriska material som är resultatet av nästan fem timmars samtal med tre konstnärer. Intervjumaterialet har formats efter de fem teman som jag identifierade i framtagandet av intervjumallen vilka är: konstnärsrollen, projekten, metoderna samt möjligheter och begränsningar i relation till stadsplanering och hållbar utveckling. Diskussionen följer inte kronologiskt denna tematik. Istället har jag utifrån materialet hittat samband och skillnader. Utifrån dessa har teman identifierats, som därefter har diskuterats och delats in i olika avsnitt. Som en inledande bakgrund till konstens roll i stadsutvecklingsprocesser ska först min förstudie av projektet PARK LEK presenteras. Denna del syftar till att ge en bakgrund till ämnet och innehåller en historik och diskussion kring Bergendals konstnärliga arbete i Sundbyberg mellan år 2010 och 2014 (Wilsson, 2018, s. 5).

3.1 PARK LEK I, PARK LEK II och PARK LEK PARLAMENT

Skriften Konsten att gestalta offentliga miljöer – samverkan i tanke och handling, har publicerats genom ett samarbete mellan Statens Konstråd, Boverket, Riksantikvarieämbetet och Arkitektur- och designcentrum (Statens Konstråd, 2013). Som del i regeringsuppdraget Samverkan och gestaltning av offentliga miljöer var syftet bakom Samverkansprojektet att stödja 13 svenska pilotprojekt. Det projektet skulle ha gemensamt var att de skulle använda sig av konstnärlig gestaltning som en metod i stadsutvecklingsprocessen. Ett av de projekt som ingick i detta samarbete var PARK LEK och som drevs av Bergendal i områdena Hallonbergen och Ör i Sundbyberg, Stockholms län.

PARK LEK växte fram ur ett arbete som Bergendal under ett års tid gjorde på uppdrag av Marabouparkens konsthall i Sundbyberg (K. Bergendal, föredrag Moderna Museet Malmö, 28 februari 2019). Bergendal blev ombedd att identifiera kvalitéer i Marabouparken, genom att fånga upp människors tankar och åsikter kring värdet av parken och andra grönytor i området. En av hennes metoder var att bjuda in de tjänstemän som var ansvariga för grönyterna i Sundbyberg. Samtalet kom att fokusera vid frågor kring parkernas icke-användning och om de grönytor som kommunen planerade att använda för förtätning. Bergendal frågade tjänstemännen var människor skulle kunna mötas för att fira, utöva sport, promenera etcetera. Mötet uppskattades vilket ledde till nya möten. De mötestillfällen som följde gav Bergendal insikt i att kommunen höll på att ta fram planer för en stor utveckling av områdena Hallonbergen och Ör,

som skulle komma att innebära att stora delar av grönyterna skulle få ge vika för förtätning (K. Bergendal, föredrag Moderna Museet Malmö, 28 februari 2019). Hon gav ett förslag till den medverkande stadsarkitekten, om att hennes pågående projekt kunde bli en parallell offentlig konsultation till den ordinarie planeringsprocessen. Förslaget gick igenom och de sökte därefter medel hos Statens Konstråd. Deras ansökan godtogs och PARK LEK blev därmed en del av Samverkansprojektet.

PARK LEK utfördes tillsammans med det lokala styret, existerande gräsrotsinitiativ och med en stor andel av de boende i Hallonbergen och Ör (Wilson, 2018, s. 6f). Den metod som Bergendal utarbetade bestod av en stor modell över området, diagram, fotografier och kartor. Dessa olika material och tekniker bildade tillsammans ett verktyg som möjliggjorde för möten mellan invånare, som vanligtvis inte träffades på grund av fysiska samt sociala barriärer.

Projektet växte fram utan en från början tydlig plan och kom att innehålla tre olika faser: PARK LEK I, *PARK LEK II* och *PARK LEK PARLAMENT*.

I det inledande arbetet satte Bergendal upp planscher där hon frågade efter personer som ville berätta om sin relation till områdena (Marabouparken, 2018, s. 46f). Hon ville få svar på vad de uppskattade samt vad som kunde bli bättre. På planscherna stod det "Hur ser stadsdelarna och deras framtid ut från ditt fönster" (ibid, s. 47). Genom att röra sig i området och besöka människor i deras hem samt i deras samlingslokaler, fick Bergendal ökad kunskap om platsen samtidigt som kunskap kring projektet spreds. Genom Bergendals konstnärliga metod kunde politiker, tjänstemän, de boende, fastighetsägare samt andra aktörer mötas och utbyta tankar och åsikter om området (Marabouparken, 2018). Med hjälp av en stor modell över området fick de som ingick i projektet, möjlighet att vara del av diskussionen kring varför en förtätning borde ske på en grönyta framför en annan. 2016 – två år efter att den andra fasen av projektet hade inletts, blev denna diskussion inte enbart öppen för de som ingick i projektet. I en lokal i den lokala gallerian i Hallonbergen skapades projektet publika plats, som kom att kallas för *The Pink Room* – *Det rosa rummet*.

Sammanfattningsvis kan PARK LEK, som i sina tre faser pågick mellan 2010 och 2014, beskrivas som en parallell konsultation med den formella planeringsprocessen (Marabouparken, 2018). I mars 2016 vann en ny plan för Hallonbergen – Ör laga kraft. En majoritet av de åtgärder som fanns i det förslag som var resultatet av PARK LEK fanns med i kommunen plan. Projektet kunde lyfta värdet hos grönyterna i området och samtidigt föra fram behovet av att bygga bort de fysiska barriärer, som var ett resultat av den funktionalistiska stadsplaneringen.

Under sitt föredrag på Moderna Museet (28 februari, 2019) beskrev Bergendal att hon intresserar sig för hur konstnären i sin roll kan störa, utmana eller fungera som en sammanförande gestalt där dialogen kan leda till ett gemensamt ägandeskap. PARK LEK visar att det med alternativa former för samverkan är möjligt för fler att uttrycka sig kring sin boendemiljö och att därmed i realiteten kunna påverka hur den framtida staden kommer att formas.

3.2 Konstnären – ett porträtt

Nedan följer en presentation av konstnärerna Anna Hesselgren, Maria Toreld och Astrid Göransson. Denna bakgrund innehåller information kring utbildningsbakgrund, konstnärliga inriktning samt konstnärlig metod. Därefter följer en diskussion, indelad i olika teman som vuxit fram under analysarbetet av materialet. De aspekter som jag har valt att diskutera har både valts ut då jag sett ett samband mellan olika uttalanden eller mellan empirin och teorin.

Det har även uppstått meningsskiljaktigheter mellan intervjupersonernas svar samt mellan empirin och teorin, vilket jag sett som relevant att belysa. Diskussionen som följer sker i en växelverkan mellan intervjumaterialet och mina teoretiska utgångspunkter.

3.2.1 Anna Hesselgren

I mitten på mars träffar jag konstnären Anna Hesselgren i hennes ateljé i Vasastan i Stockholm. Genom mitt researcharbete har jag fått reda på att Hesselgren i sitt konstnärskap intresserar sig för frågor kring planering och stadsutveckling. På frågan om hur hon skulle beskriva sitt konstnärskap svarar hon att det för henne inte är särskilt intressant att enbart arbeta i ateljén (personlig kommunikation, 15 mars 2019). För Hesselgren är vad hon benämner som ”den relationella basen” viktig och hon berättar att hon hela tiden försöker att involvera publiken i ett deltagande (ibid). Det är denna aspekt av det konstnärliga arbetet som hon anser är det mest intressanta.

Hesselgren beskriver sin utbildningsbakgrund som ”brokig” (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Hon har studerat två år på en designskola i Milano och efter det arbetat som konstnär, innan hon parallellt med sin konstnärliga praktik valde att vidareutbilda sig under en period på mellan sju till åtta år. Under vårt samtal blir det tydligt att Hesselgren är teoretiskt insatt både vad gäller planering och nutida konst. Hon har läst kurser vid KTH och Kungliga konsthögskolan (Mejan), Konstfack samt vid Akademin Valand. Hon beskriver sig som konstnär och akademiker och använder sig under vårt samtal av flera begrepp som återfinns inom planeringsteori, exempelvis *tactical urbanism* och *urban rättvisa*. Hesselgren intresserar sig för frågor som berör människors utsatthet i sitt arbete och hur detta visar sig i de miljöer som utgör stadens offentliga rum. Vid vidare kontakt berättar Hesselgren att hon även har en akademisk utbildning inom filosofi, språk och konstvetenskap (personlig kommunikation, 7 maj 2019).

Sedan 2005 har Hesselgren arbetat med samtidskonstprojekt som har varit relaterade till platser i det offentliga rummet (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Hon är intresserad av hur människor ser på – samt upplever det som inbegriper den offentliga miljön. När hon arbetar i vad hon benämner som en stadsplaneringskontext, vill hon utforska hur de röster som idag inte hörs i utvecklandet av staden, kan få komma till tals och påverka hur staden planeras och utvecklas. Det är enligt Hesselgren en stor utmaning att lyckas arbeta tillsammans med en heterogen grupp av människor – samt under en längre tid. Hon anser att hon genom det sätt som hon arbetar på, har lyckats med detta. Det är Hesselgren som i de flesta fall initierar projekten och som står bakom grundidén, men som sedan utvecklas i processen – en process som hon beskriver som oförutsägbart.

3.2.2 Mary Toreld

Mary Toreld är bosatt i Malmö där hon driver konstnärskollektivet och utställningskonceptet *FRANK gallery and studios* (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Jag kom i kontakt med Toreld när jag under höstterminen 2018 skrev ett arbete kring samverkan där jag valde att undersöka projektet *Mary Anderssons park* i Malmöstadsdelen Östra Sorgenfri. Toreld var mellan maj 2017 och oktober 2018 anställd som projektledare av *MKB fastigheter*, där hon hade i uppdrag att tillsammans med MKB:s hållbarhetsstrateg Daniel Möller projektleda arbetet. De skulle tillsammans med de boende i området samt med en mängd olika samarbets-

partners, utföra en demokratisk stadsplaneringsprocess. Målet var att ta fram ett gestaltningsförslag för en lokalhistorisk lekplats vid Arildsplan i Malmöstadsdelen Östra Sorgenfri. Lekplatsens tema skulle, efter förslag från flera av de boende i området baseras på författaren Mary Anderssons roman *Sorgenfri*.

Toreld beskriver sig som en processledarkonstnär ”jag är ju konstnärlig, min konst är kanske inte så tydlig eller den är väl tydlig på sätt och vis” (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Hon anser att det är svårt att tydligt definiera sin titel då den är mångfacetterad och ändras beroende på sammanhang. Toreld är hyresvärd för 20 personer, curator och gallerist. Hon beskriver vidare att hon även kan kalla sig för konstnärlig verksamhetsutvecklare. Toreld ger däremot uttryck för att hon inte är en konstkonsult, då hon inte har ett stab med konstnärer varifrån hon väljer den person som hon tycker är mest lämpad. Hon poängterar att platsen där hon ska utföra ett arbete alltid är hennes utgångspunkt, det är baserat på den och dess förutsättningar som samarbetspartners väljs ut.

Efter att ha genomfört en tvåårig grundutbildning i fri konst, bestämde Toreld sig för att inte studera vidare (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Hon anser att konstutbildningarna inte kan erbjuda henne den kompetens som hon upplever att hon behöver för att kunna arbeta och livnära sig på sitt konstnärskap. Här skiljer sig Toreld från både Hesselgren och Göransson som båda har studerat på konsthögskolor och universitet. Utifrån vårt samtal blir det tydligt att Toreld lär sig genom sitt praktiska arbete. Hon belyser däremot att det är nödvändigt att hon utför ett researcharbete, för att på så sätt skaffa sig kunskap innan hon börjar att jobba i en ny miljö eller i ett nytt sammanhang.

Anledningen till att Toreld inte valt att studera vidare efter sin konstnärliga grundutbildning, har att göra med att hon inte anser att utbildningen förbereder konstnärer att kunna agera på en marknad (personlig kommunikation, 19 mars 2019). För att inte konstnärer ska känna sig utnyttjade i mötet och samarbetet med andra discipliner anser Toreld att det krävs att de har förmågan att stå upp för sig själva. Detta kräver i sin tur att de besitter förmågan att kunna agera i en annan miljö där språket och de oskrivna reglerna – ofta är något annat än vad man som konstnär är van vid.

3.2.3 Astrid Göransson

Konstnären Astrid Göransson bor i Kvidinge i Åstorps kommun i nordvästra Skåne. Vi träffas för en intervju i slutet på mars på ett café i centrala Malmö. Jag kom i kontakt med Göranssons konstnärskap under min grundutbildning vid Malmö universitet, då jag läste antologin *Plats, poetik, politik: samtida konst i det offentliga rummet* (2010). Där beskrivs Göranssons arbete med en offentlig gestaltning i området Fridhem i Karlshamns kommun. Detta projekt har jag även kommit i kontakt med vid besök på Skissernas Museum i Lund, där några av hennes skissarbeten och prototyper från projektet finns att se.

Göransson utbildade sig ett år på en grundutbildning vid Nyckelviksskolan i Stockholm och började efter ett års uppehåll på Konstfack (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Under denna period beskriver hon att hon levde i ett kollektiv på Södermalm. Hon och hennes vänner fick hyra en sliten lägenheten genom ett rivningskontrakt. I området fanns det många människor som Göransson beskriver som *utslagna* och att upplevelsen av området var otrygg och otrygghet. Hon beskriver denna tid som väldigt betydelsefull, då den fick henne att inse att man kan göra något åt det man upplever som fel i samhället. Tillsammans utformade hon och

hennes vänner planer på hur de skulle kunna omvandla huset till ett kollektivhus. Göransson berättar att hon minns att de rustade upp trappuppgången genom att måla väggmålningar där. De utförde även en ockupation som hon beskriver som väldigt viktig för henne, även om huset slutligen revs. Göransson flyttade senare till Malmö där hon fortsatte att studera konst med mål om att utveckla sin konceptuella förmåga.

För Göransson är det själva idén en viktig del av hennes konstnärskap och de sammanhang som den sätts in i (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Hon beskriver att hon brukar säga att "en skruvad idé ger en intressant process" (ibid). Vidare säger Göransson att hon gillar avbildningen och det är något som har följt henne under åren. Hennes konstnärliga metod är både traditionell och nyskapande. Arbetet i offentlig miljö resulterar i de flesta fall i permanenta skulpturala verk, som hon gjuter i brons. En viktig del i arbetet är processen och dokumentationen av den. Genom åren har hon i samarbete med sin kollega och man David Skoog, samlat hennes konstnärliga arbete, vilket i flera fall lett fram till olika former av publikationer.

För att få fördjupad förståelse för konstnärernas respektive konstnärskap och konstnärliga metoder följer här en diskussion som tar sin utgångspunkt i konstens möte med det offentliga. Jag undersöker här hur begrepp som offentlighet och det offentliga rummet kan förstås utifrån olika teoretikers infallsvinklar. Utifrån denna bakgrund följer sedan en diskussion kring konstnärernas arbete i – samt syn på det offentliga rummet och vad denna offentlighet inbegriper.

3.3 Mötet med det offentliga

Vad som utgör en offentlig miljö och vilka aspekter som gör att den kan beskrivas som offentlig skiljer sig åt beroende på vem som blir tillfrågad att definiera den (Håkansson, 2013, s. 12). Maria Håkansson, assisterande professor i regionala och urbana studier vid KTH, beskriver att det skulle gå att argumentera för att staden i sin helhet är ett gemensamt rum, bestående av olika grader av offentlighet. Utifrån ett sådant perspektiv inryms det offentliga inom de platser där vi som människor har förmågan och förflytta oss till, i och igenom. Hon beskriver vidare att utifrån ett juridisk perspektiv blir definitionen av det offentliga rummet formad efter lagtextens definitioner och riktlinjer. Huruvida människan upplever att det är en miljö som tillhör samhället i sin helhet, behöver inte stämma överens med vad som i en juridisk mening beskrivs som en offentlig miljö. Även Catharina Gabrielsson – arkitekt och docent vid KTH, belyser denna distinktion då hon menar att det offentliga i likhet med politik, får olika betydelse beroende på vem som får möjlighet att beskriva den (2006, s. 14). Hon uttrycker vidare att det offentliga "beroende på hur det definieras och i likhet med demokrati är det ett fenomen vars existens ständigt upplevs som hotad" (ibid). Gabrielsson (2013, s. 219) refererar till den franske sociologen Henri Lefebvre och hans argumentation kring att det offentliga rummet är en social produktion, som hjälper till att vidmakthålla den nuvarande samhällsstyrningens ideologi.

Mouffe (2016, s. 125) beskriver att stadens offentliga rum består av många olika enheter, som i olika utsträckning är sammanbundna med varandra. Hon beskriver vidare att dessa rum är "räfflade" samt ordnade efter hegemonin (ibid). Inom varje ny hegemonisk ordning finns en strävan efter att ordna samt koppla samman dessa rum på ett annat sätt än vad som tidigare varit gällande. Mouffe (2016, s.125f) beskriver vad det offentliga rummet inbegriper utifrån ett agonistiskt perspektiv. Hon menar att det centrala utifrån denna teoretiska inriktning är att den uppmärksammar de åsikter och tankar, som präglar idéer kring de offentliga rummet innebär

och betydelse. Mouffe menar att det "enligt denna utbredda uppfattning är det offentliga rummet en plats där man eftersträvar samförstånd" (ibid). I motsats till denna uppfattning menar de som ställer sig bakom en agonistisk tankemodell, att det offentliga rummet rymmer skilda åsikter som har möjlighet att mötas utan krav på att nå samförstånd.

Den konstnär som tydligast uttalar sin syn på offentlighet och det offentliga rummet är Hesselgren. Det hon anser är mest intressant med att arbeta i en offentlig kontext är hur de mellanrum som återfinns mellan stadens byggnader ser ut, samt möjligheterna för människors att vistas där (personlig kommunikation, 15 mars 2019). I beskrivningen av hennes syn på de mellanrum som stadens offentliga rum utgörs av, finns en tydlig kritik mot en toppstyrd planering där förtätningen av staden har en stark genomslagskraft. Hon beskriver det bland annat såhär:

Vi bygger igen städerna och då var det det här med mellanrummen är väldigt aktuellt tycker jag, att man måste kunna lämna ytor öppna som är öppna, de behöver inte va – dom bara är där för möjliga aktiviteter för vem som helst – för alla! Sen kanske inte alla gör det men det kan bara vara att den finns där. En slags frihet för tanken.

(A. Hesselgren, 15 mars, 2019)

För Hesselgren är det viktigt att det hon beskriver som "vårt gemensamma offentliga rum" inte enbart finns till för dem som har råd och möjlighet att betala för en kaffe eller köpa en biljett (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Det finns ett stort behov att satsa resurser i områden där människor lever under helt andra förhållanden än vad exempelvis medelklassen i Stockholms innerstad gör. Vid genomläsning av intervjuerna med Toreld och Göransson, framgår inte deras syn på betydelsen av stadens offentliga rum, lika tydligt som i samtalet med Hesselgren. Trots att de inte med samma distinktion uttrycker sina åsikter om offentlighetens betydelse, vidrör de ämnet utifrån andra perspektiv. Ämnet berörs i relation till frågor kring deras respektive konstnärliga praktik och i berättelser kring hur de kom att börja arbeta i offentlig miljö.

Toreld berättar att det för henne inte varit ett tydligt genomtänkt val att arbeta konstnärligt på offentliga platser (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Det första arbetet där hon i det offentliga rummet involverade allmänheten i ett deltagande, skedde under ett utsmyckningsuppdrag på en lekplats i Kristianstad. Att hon skulle involvera medborgarna var inget som kommunen efterfrågade. Toreld tog själv initiativ till det då barn som lekte på platsen visade intresse för hennes arbete. Hon beskriver att det var självklart för henne att hon skulle utgå från platsen och att hon inte kände något behov av att förverkliga någon gammal idé.

Både Göransson och Toreld ger uttryck för att deras arbete i offentlig miljö inte varit någon tydlig konstnärlig strategi. Däremot har det med tiden kommit att bli en viktig del av deras respektive konstnärskap och påverkat deras konstnärliga uttryck. Göransson har en tilltro till att konst kan bidra till att människor känner sig mer trygga på en plats (personlig kommunikation, 26 april 2019). Hon ställer sig frågan om konsten kan fungera stöttande i områden där många människor handskas med ekonomiska och sociala problem. Hon menar att konsten kan ha förmågan att påverka en situation till det bättre, men att det då krävs att den förankras på den plats där den är ämnad att stå. Göransson beskriver i relation till denna diskussion att "det går inte bara att plugga ner någonting" (personlig kommunikation, 26 april 2019).

I kommande avsnitt sker en diskussion kring vad mötet mellan ett verk och den kontext där den placeras inbegriper, samt hur detta kan förstås i relation till begreppen *relationell konst* och *relationell estetik*.

3.4 En relationell konst

Den amerikanske filosofen John Deweys beskriver i sin bok *Art as experience* från 1938, att konsten kommit att särskiljas från den miljö där den uppstår (2005, s. 7f.). Den har skilts från vardagslivet då den har förflyttats innanför museets väggar. Han menar vidare att det kapitalistiska systemet har haft en stor påverkan på det faktum att museet har kommit att ses som konstens ”rätta” hem. Denna tanke menar Dewey, främjar uppfattningen om att konsten står särskild från det vardagliga och gemensamma livet som pågår utanför dessa väggar. Om konsten utgår från dess kopplingar till kvalitéer hos människans vardagliga upplevelser, så kommer den också ha möjlighet att synliggöra de faktorer och krafter som gynnar utvecklingen av gemensamma aktiviteter. Utöver detta kommer den även kunna omvandla dessa till frågor som rör konstnärliga värden (ibid, s. 20). Samtidigt har en sådan konstnärlig utövning möjlighet att uppmärksamma de förhållanden som hålls fast inom rådande samhällsstrukturer.

Dewey beskriver att en upplevelse är ett spår och ett resultat av interaktionen mellan en miljö och dess organismer (2005, s. 22). Han menar att när denna interaktion utnyttjas till fullo så leder den till deltagande och kommunikation. För Dewey så återfinns konsten i den process som livet utgör (ibid, s. 25ff). Han är av uppfattningen att en upplevelse som vi i efterhand kommer ihåg, är en upplevelse på grund av att den har berört oss. Hur vi ser och uppfattar världen påverkas av våra känslor inför den. Konsten ryms i de upplevelser som får oss att se saker på ett nytt eller annorlunda sätt, därmed menar han att den också är högst relationell.

Relationell konst och relationell estetik fick stor genomslagskraft under 1990-talet och kom därmed att applicera en ny begreppslig förståelse för socialt betingade konstformer (Glasberg-Blomqvist, 2017, s. 4). Ann-Charlotte Glasberg Blomqvist – universitetsadjunkt i konsthistoria vid Akademin Valand, beskriver att begreppet har en tydlig koppling till deltagarbaserad konst. Detta begrepp skriver Glasberg Blomberg myntades under 1970-talet av den tyskländsfödda konstnären Joseph Beuys. Hon beskriver den deltagande baserade konsten som:

[...]en konst som sträcker sig ut i samhället och omfattar mer än de traditionella konstmaterialen. I Beuys fall kunde social skulptur ta form som pedagogik eller ett institut för direktdemokrati.

(Glasberg-Blomqvist, 2017, s. 4)

Enligt Glasberg Blomqvist har konst som fokuserar vid social interaktion internationaliserats och därmed utvecklats till en rad olika definitioner. Hon tar i relation till denna diskussion upp begrepp som *dialogic art*, *participatory art*, *social engaged art* och *community-based art*. Trots denna begreppsliga mångfald menar hon att relationell estetik har – utifrån en svensk kontext, varit den i särklass mest använda termen för att beskriva denna konstnärliga inriktning.

Den franske konstkritikern och curatören Nicholas Bourriaud publicerade 1998 boken *Formes de vie* (Blomberg-Glasberg, 2017, s. 5). År 2002 kom den engelska översättningen *Relational Aesthetics* ut. I boken skiftar Bourriaud fokus från konstobjektet till den interaktion som utspelar sig mellan konstverket och betraktaren. Enligt Bourriaud så inbegriper den relationella konsten människans interaktion med sitt sociala sammanhang (2002, s. 15f). Det är inte det autonoma konstobjektet som står i fokus och därmed inte heller dess privata, eller symboliska betydelse. Bourriaud menar att detta innebär en radikal förändring av den moderna konstens estetiska, politiska och kulturella syften.

Hesselgren beskriver sin konst som ”högst relationell” (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Under intervjun exemplifierar hon detta genom att beskriva ett konstnärligt arbete som hon utförde i Stockholmsförorten Husby och som hon därefter utvecklade i ett projekt i Kiruna. Arbetet i Husby skedde genom forskningsprojektet *Performing the common*, på svenska *Föreställningar om det gemensamma*. I fokus för Hesselgrens arbete stod områdets mellanrum i relation till den kommande förtätningen i stadsdelen. Med ingång kring hur dessa ytor ser ut samt människors möjligheter att vistas där, började hon att identifiera olika mellanrum som hon såg som intressanta. Hesselgren beskriver att hon i detta arbete inspirerades av Michel Foucaults artikel *Of other Spaces: Utopias and Heterotopias* (1967) där han bland annat beskriver speglar som en slags heterotopi.

Hesselgren placerade ut stora plexiglasspeglar i identifierade mellanrum i Husby och Kiruna (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Genom verket ville Hesselgren uppmärksamma dessa ytor och människors interaktion med miljön samt med varandra. Hon anser att detta arbete i högsta grad kan benämnas som ett relationellt verk. Det är relationellt då människan i mötet med verket även möter sig själv, i relation till omkringliggande miljön och de människor som för tillfället befinner sig i den. Hesselgren menar att det därför blir tydligt att samtidskonsten uppstår i relation till sin omgivning, hon beskriver att det är:

[...]mötet med en själv och miljön omvänt, att det finns andra möjliga verkligheter liksom i spegeln[...]där snubblar man ju på det, där blir man involverad vare sig man vill eller inte.

(A. Hesselgren, 15 mars 2019)

Genom spegelverket närvaro i Husby blev de som passerade dessa platser, intvingade i ett möte med konsten och med sig själva. De blev i olika utsträckning uppmärksammade på platser som utgjorde deras vardagliga miljö och hur de förhöll sig och agerade i den – samt i förhållande till andra. Hesselgren beskriver att hon med verket ville belysa att det finns många olika möjligheter och därmed tillvägagångssätt att använda för att bygga en stad, till lika att bo och leva i den. Genom verket kunde hon medvetandegöra platsen och människans relation till den.

Enligt Bourriaud kan konst enbart uppstå när två lager av verkligheten möter varandra (2002, s. 24). Något som är homogent kan inte i sig själv producera bilder av något annat, det uttrycker snarare något visuellt. Bourriaud menar att konstnärens arbete består av olika relationer som kommer till uttryck genom hennes konstnärliga praktik (ibid, s. 42ff). Det som producerar är ett resultat av relationer mellan människan och den omkringliggande världen. Hesselgrens verk är i sin form enkel och består av plexiglasspeglar som med hjälp av trästavar, har förankrats på betongfundament. I likhet med hur Bourriaud beskriver det, så möjliggör materialet för ett möte – en relation mellan verket och de som passerar. Även i Håkanssons beskrivning av vad som inbegriper en gestaltning, går det att se starka beröringspunkter med vad som enligt Hesselgren gör ett konstverk relationellt (2013, s.10). Hon skriver att:

Med andra ord är en gestaltning i sig en helhet, som får en innebörd som går utöver de enskilda komponenternas meningsgivande eller värde. Det leder vidare till att uppfatta gestaltningen som en aktivitet som ständigt pågår, en process som formar och omformar i ett samspel mellan de fysiska förutsättningarna och de sociala, och sker i ett samspel mellan olika aktörer.

(Håkansson, 2013, s. 10)

Denna process bestående av aktiviteter som i vissa fall resulterar i en gestaltning förutsätter vad Håkansson beskriver som ett samspel, som sker i mötet mellan den sociala och fysiska världen. I nästkommande avsnitt ska detta samspel undersökas vidare med fokusering på den konstnärliga metoden. Vilka metoder används, i vilket syfte och på vilket sätt? Hur argumenterar konstnärerna för sina metodiska val och vad inbegriper de för möjligheter samt begränsningar?

3.5 Konstens förankring

Ann Sidén är konstnär och har medverkat i demokratiprojektet *ART kod* vars syfte är att möjliggöra för ökad delaktighet hos barn och unga kring utformningen av deras närmiljöer (ART kod, 2019). Hon beskriver att den relationella konstformen inte behöver leda fram till ett fysiskt verk eller en gestaltning (Sidén, 2017, s. 13). Den uppstår i en process, där Sidén menar att dess syfte är att kunna ta del av den kunskap och de upplevelser som människor har om sin vardagliga miljö. Hon anser att det i ett sådant arbete är viktigt att fråga sig vems röster och spår som får höras och ta plats, vem som får uttrycka sig estetiskt samt "vems behov som tillgodoses och om vi kan aktualisera de demokratiska vägarna genom att ge konstnärlig gestalt åt människors idéer?" (Sidén, 2017, s. 13). Sidén argumenterar för att konstnärer med hjälp av en relationell konstnärlig metodik, besitter förmågan att genom sin konstnärliga kompetens fungera som ett verktyg för medborgarna. Vidare menar hon att det inte enbart är befolkningen eller det omgivande samhället som efterfrågar ett ökat relationellt förhållningssätt till konst i offentlig miljö. Enligt Sidén anser många konstnärer att förankringen är viktig, detta då den innebär ökad legitimitet och förståelsen för den konst som de skapar. Därför behöver konsten öppna upp för en relation mellan verket och betraktaren.

Det behov av förankring som Sidén beskriver är även något som Göransson belyser under vårt samtal (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Hon beskriver att behovet av att förankra konst eller andra rumsliga förändringar på en plats, är en företeelse som under det senaste decenniet har kommit att ske i allt högre utsträckning. Göransson menar att förankring av offentliga konst med hjälp av involvering av allmänheten, var ett relativt nytt fenomen vid tiden för hennes arbete med projektet *På plats i Fridhem*, som pågick mellan år 2004 till 2008. Projektet var det första arbete som hon genomförde i offentlig miljö och i samverkan med personer som bodde i området. Hon berättar att hon kontaktades av Statens Konstråd som frågade henne om hon var intresserad av att göra ett offentligt verk till ett miljonprogramsområde i Karlshamn. Kravet de hade tillsammans med det halvkommunala fastighetsbolaget *Karlshamnsbostäder* var att konsten skulle förankras hos de boende. Göransson beskriver förankringen som nödvändig, detta dels för att den ska få legitimitet hos befolkningen. Det handlar dock inte bara om att den ska godtas utan Göransson menar att det är viktigt:

[...]att det ska bli allas konst på något vis – att det ska bära någonting inte bara som en slags manifestation av makt eller pengar eller någonting sånt utan att det ska verkligen bära nått eller betyda nått.

(A. Göransson, 26 mars 2019)

Göransson beskriver vidare att satsningen från Statens Konstråd kretsade kring projekt i bostadsområden där det sedan tidigare inte fanns någon offentlig konst (personlig kommunikation, 26 mars 2019). När hon kom till platsen visste hon ingenting om den. Göransson beskriver att hon växt upp på ett lantbruk i nordvästra Skåne och att hon därför inte hade någon förståelse för hur det skulle vara att växa upp i ett område som Fridhem. För att hon skulle kunna få kunskap och en person-

lig förståelse om området ansåg hon att det var nödvändigt att hon bosatte sig där. Fastighetsbolaget hade tillgång till en övernattningslägenhet som Göransson på förfrågan fick tillgång till. I hennes senare arbeten har hon fortsatt att bo på den aktuella platsen om det varit möjligt. Denna metod anser jag har stark koppling till ett etnologiskt angreppssätt.

Svensson (2012, s. 94) belyser att hon utifrån ett etnologisk perspektiv anser att "vi lever på platsen och platsen lever i oss" vilket innebär att den även måste ses och undersökas som en kulturell process. I relation till Svenssons beskrivning menar Göransson att hon behöver bosätta sig på den plats där hon ska arbeta för att hon ska kunna hitta svar på vad som hon ska addera till platsen (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Hon beskriver vidare att hon anser att tid är en viktig aspekt för hennes arbete. Det krävs tid för att "saker och ting ska hänga ihop" (ibid).

Även Toreld belyser betydelsen av att kunna spendera mycket tid med de som berörs av ett projekt (personlig kommunikation, 19 mars 2019). I hennes arbete som projektledare för Mary Anderssons park, såg hon ett behov av att komma närmare de boende i området. Hon frågade därför MKB om det fanns möjlighet för henne att flytta ut sitt kontor genom att bygga upp det i en container på platsen där Mary Anderssons park är planerad att anläggas (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Toreld fick i sin yrkesroll som projektledare igenom många av sina föreslagna idéer. Däremot var denna idé kring att genom en container komma närmare medborgarna, inte något som MKB valde att prioritera. Hennes engagemang i projektet gjorde det till slut svårt att skilja på arbetstid och fritid vilket Toreld menar skapade en stressfaktor.

Toreld och Hesselgrens har i motsats till Göransson, inte varit bosatta i den offentliga miljö där de arbetat under en längre tid (personlig kommunikation, 15 mars:19 mars 2019). I relation till Hesselgrens målsättning om att med sin konst kunna lyfta fram de röster som inte hörs i stadsplaneringen och stadsutvecklingen idag, lyfter hon behovet av en långsiktighet. Tiden för projekt behöver kunna sträcka sig över längre tid. För att kunna skifta fokus från en *top-down* till ett *bottom-up* perspektiv anser Hesselgren att det krävs en långsiktig närvaro på den plats där ett projekt ska äga rum. I likhet med Göransson och Toreld beskriver Hesselgren att hon i mötet med en ny plats, är främmande inför den och dess betydelse. Hennes metod för att lära känna platsen är att genom hennes konstnärliga arbete involvera människorna som bor och lever där.

Det har utifrån denna diskussion visat sig att konstnärerna även då de besitter olika erfarenheter, belyser liknande aspekter när de beskriver vad som är viktigt i mötet, samt i arbetet med en för dem ny miljö. För att kunna komma fram till vad som bör göras på en plats, måste de i sin yrkesroll utgå från platsens lokala förutsättningar. Att bo i den miljö som ska undersökas och att projektet får pågå under en längre tid, är aspekter som här har beskrivits som viktiga. Nästa steg är att involvera de boende i den konstnärliga processen. Ett steg som ser olika ut beroende på vem som tillfrågas. Utifrån detta perspektiv är det relevant att ställa frågor kring vem som involveras till ett deltagande och hur detta går till. Vilken roll fyller involveringen i respektive konstnärskap, och vad anser konstnärerna är den största utmaningen med att utföra en deltagandebaserad process? Dessa frågor ska diskuteras i följande avsnitt som fokuserar på konstnärernas metoder för deltagarinvolvering.

3.6 En deltagarbaserad process

Medborgardialog och deltagande processer återfinns idag i styrdokument på såväl kommunal till global nivå. Målen är många och varierande men ger alla uttryck för en tro på att nya former för demokratiska processer är nödvändiga. Från FN:s globala mål till kommunala översiktsplaner anses nya angreppssätt krävas för att utifrån olika skalor, kunna lösa utmaningar och på så vis komma närmare uppsatta visioner och målsättningar.

Listerborn beskriver att det finns många benämningar när det kommer till åtgärder som syftar till att ge medborgarna ökad inflytande över samhällsutvecklingen (2015, s. 65). Oavsett vilken term som används är det alltid en fråga om makt, det vill säga vem som har möjlighet att påverka utvecklingen. I publikationen *Public enquires PARK LEK and the Scandinavian social turn*, belyser Bergendal betydelsen av att hon – innan ett samarbete har påbörjats har fått svar på några sedan tidigare definierade frågor (Marabouparken, 2018, s. 34). Hon frågar vem som egentligen har ett intresse av att en konstnär ska delta i arbetet och varför? Hur beskrivs hennes roll i ansökan för att få medel till projektet, samt hur beskrivs hennes roll till de andra medverkande aktörerna? Presenteras den på ett visst sätt för att de ska vara benägna att acceptera hennes konstnärliga metod? Vad ser samarbetspartnerna för vinst med hennes deltagande? Utöver dessa frågeställningar lyfter Bergendal också frågan om vad som förväntas vara projektets fokus – och därmed även vad som förväntas att inte vara det. Hon beskriver det som ett tillvägagångssätt där hon visar vilka ”glasögon” samt vilken ”verktygslåda” som hon har som avsikt att använda sig av när hon går in i projektet. Bergendal utvecklar resonemanget med att säga att “to make it clear from the start that my work is more about ‘reading’ a place than about producing work to be placed in it”(ibid).

Hesselgren, Toreld och Göransson beskriver att de genom sina respektive konstnärliga metoder har haft möjlighet att möta och prata med människor om deras relation till sin närmiljö. Exempelvis belyser Hesselgren att hon genom sin metod kan diskutera frågor kring plats och dess betydelse och själ, där frågan om hur den känns och upplevs står i fokus – framför frågor om vad som behövs eller vad som saknas (personlig kommunikation, 15 mars 2019).

[...]man kan hitta andra röster som inte stadsplanerarna får fram för att de kör kanske med konkreta ledande frågor utan att genom konsten – genom att jobba tillsammans konstnärligt eller göra någonting – göra en övning, sätta på nya glasögon – ge dom nya glasögon att se sin egen miljö. Det kan nog konsten göra, på nått sätt, genom att man gör någonting – man tänker annorlunda.

(A. Hesselgren, 15 mars, 2019)

Hesselgren menar att deltagarna vid start många gånger inte är medvetna om sina behov, utan att detta är något som tydliggörs under processens gång. Genom att möjliggöra för nya perspektiv menar hon att konsten har förmågan att fånga upp dessa – och de behov som de inbegriper. Planerare har enligt Hesselgren svårt att tillgå dessa perspektiv via en traditionell planeringsprocess. Hon beskriver att denna aspekt hänger samman med konstens “så kallade frihet”(personlig kommunikation, 15 mars, 2019). Samtidigt är Hesselgren medveten om att hon i sin roll som konstnär inte är fri, då hon i likhet med stadsplanerarna i de flesta fall har en uppdragsgivare, vilket är aspekter som kan ses som paradoxala.

Även Toreld beskriver den konstnärliga metodens förmåga att kunna bidra till nya perspektiv (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Hon ser att konstnären med sina konstnärliga metoder kan hjälpa en organisation och dess anställda att tänka nytt, och därmed förnya väl inarbetade metoder och tankesätt. Toreld anser i relation till sitt arbete som projektledare för Mary Anderssons park, att det var väldigt modigt av MKB att våga anställa henne. Syftet med arbetet var att skapa en demokratisk stadsplaneringsprocess där alla skulle ges möjligheten att vara med och påverka. Toreld menar att för att lyckas med denna målsättning krävdes det att MKB tillsammans med sina samarbetspartners "vågade ta ut svängarna" genom att utarbeta nya metoder och verktyg (personlig kommunikation, 19 mars 2017). Under det inledande arbetet beskriver hon att det var svårt att veta vad hon i sin roll hade befogenheter att göra. Hon berättar att arbetet krävde att hon satte in sig i företaget och dess organisationsstruktur.

Svårigheten med att påverka och förändra inarbetade metoder är en aspekt som Listerborn (2015, s. 73) i likhet med Hesselgrens och Torelds uttalande resonerar kring. Planerare kan i sin yrkesroll se att en komplex samhällssituation kräver ett annorlunda angreppssätt än det som förekommer i störst utsträckning. Enligt Listerborn är det däremot svårt att bryta de inarbetade metoderna för att ge plats för något annat. I följande avsnitt ska detta dilemma undersökas vidare utifrån konstnärernas erfarenheter och uppfattningar. Avsnittet inleds med en bakgrund kring hur politiska förändringar har påverkat samhällsstyrningen och därmed även hur det går till – när staden ska planeras och utvecklas.

3.7 Förändra former för styrning

Montin (2007, s. 11f) beskriver hur opinionsbildningar under 1970-talet ledde fram till ökade krav på medborgares möjlighet till att påverka beslutsprocessen. Mål och visioner kom att styra planeringen vilket ansågs öka effektiviteten, flexibiliteten och engagemanget hos medborgarna. Under 1990-talet och början av 2000-talet växte förväntningarna på medborgarnas deltagande i deliberativa styrprocesser. Kommuner anordnade medborgardialoger med syfte att skapa en arena där politiker, tjänstemän, medborgare, privata aktörer och organisationer kunde mötas och utbyta kunskaper och perspektiv.

Arkitekterna Nancy Mattsson och Carl-Gustaf Hagander beskriver att det folkliga engagemang som vuxit fram under 1960- och 1970-talet i Sverige, var en reaktion på en rationella och toppstyrd planering, som innebar att en stor andel av städernas äldre kvartersstrukturer revs till förmån för nya moderna bostäder (2011, s. 126f). Kravet på insyn i planeringsprocessen kom att bli ett lagligt krav i och med *Plan- och bygglagens – PBL:s* införande 1987. Kommunerna blev nu skyldiga att vid detaljplanering genomföra samråd med berörda parter. Arkitekten Kristina Adolfsson och chefsjuristen Sven Boberg (2015, s. 17) menar att PBL kom att ändra planeringens förutsättningar och struktur i avsevärd mening och innebar en decentralisering av makt från regional till kommunal nivå. Samrådets införande i planprocessen beskrevs som ett tillvägagångssätt för att kunna hantera konflikter mellan berörda parter.

Enligt Tahvilzadeh finns det en problematik i fråga om samrådets möjlighet att leda till en deliberativ process (2015, s. 35f). Detta då han menar att tjänstemän som leder denna del av planprocessen, i stor utsträckning inte är utbildade i att hantera det samspel som en deliberativ beslutprocess förutsätter (2015, s. 35f).

Jamil Kahn och Birgitta Henecke – forskare vid sociologiska institutionen vid Lunds universitet, beskriver att ett deliberativt präglat demokratiideal innebär att de personer som i någon mån berörs av en beslutsprocess ska ges möjlighet att delta – på lika villkor (2002, s. 14f). Beslut som tas ska vara baserade på de i allmän synpunkt starkaste argumenten och får inte fattas genom manipulering eller utnyttjande av makt. Tahvilzadeh (2015, s. 36) lyfter att det finns en inbyggd svårighet ifråga om att lyckas skapa ett diskussionsklimat där de som deltar kan agera på lika villkor. Han beskriver det som att “de flesta dialoger sker också helt på myndigheternas villkor, i deras lokaler, på datum och tider utsatta av dem och med språkbruk som har definierats av administratörer eller politiker” (ibid).

Att hitta en balans mellan att öka medborgarnas involvering och möjlighet att påverka stadsutvecklingen och samtidigt kunna fånga upp och konkretisera detta i en genomförbar plan, kan utifrån ovanstående diskussion ses som en stor utmaning.

I relation till förståelsen av konstnärlig involvering i stadsutvecklingsprocesser, anser jag att det är intressant att diskutera vad de kan addera till den nutida planeringspraktiken, där planprocessen är en viktig del för att stadsbyggandet ska kunna realiseras. Vid analys av intervjuerna med de tre konstnärerna har jag i olika grad, kunnat utläsa en kritik mot hur dagens lagstadgade planprocess går till. I samtalet med Hesselgren beskriver hon att planerare i sin roll tenderar att ställa konkreta och ledande frågor och att dessa dominerar samrådets innehåll (personlig kommunikation, 15 mars 2019). I mötet med planerare upplever Hesselgren att “de aldrig är särskilt svävande” och hon tror att en anledning till detta är deras snäva tidsutrymme. Vidare beskriver Hesselgren att hon uppfattar det som att planerare ställer frågor som “vill du ha en blomma eller en bassäng här?” (ibid). Det är ett fokus på rent faktiska åtgärder framför att använda tillfället till att förstå människors underliggande behov. Hesselgren har i möten med planerare upplevt att de jobbar under stor tidspress, där det är pengarna som styr.

I relation till Hesselgrens uttalande kring att det inom planeringen saknas tid och prioritet för mer djupgående resonemang och diskussioner, beskriver Gabrielsson att det som är diffust även kan ses som ett hot, då det gör oss osäkra på vad det kommer att innebära (2006, s. 43). Det som vi ser klart och tydligt är ofta även det som vi betecknar som det sanna.

Jag ser utifrån denna diskussion en tydlig skiljelinje mellan konstnärernas bild av sig själva, och den bild de har om planeringen och dess premisser. Min tolkning baserat på dessa uttalanden, är att det är i det dunkla som det verkliga går att finna. Beskrivningarna kring konstnärernas metoder vittnar om en vilja om att med hjälp av respektive tillvägagångssätt, lyckas fånga in och göra dessa diffusa bilder mer tydliga. I det avslutande avsnittet av detta kapitel, ska jag föra en fördjupad diskussion kring hur konstnärerna med sina metoder och sitt språk, förhåller sig till de personer som deltar i deras konstnärliga processer.

3.7.1 Formen och språkets effekter

För Hesselgren är det viktigt att hon i mötet med deltagarna inte ställer direkta frågor (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Hon vill få människor att på egen hand berätta om hur de upplever en plats och på vilket sätt den skulle kunna förbättras. Istället för att fråga hur de medverkande skulle vilja utveckla platsen, ställer Hesselgren inledande frågor som

“Hur ser den ut? Hur ser den här platsen ut för er? Vad är viktigt för er här?” (ibid). Detta är en metod som syftar till att få dem att börja tänka själva, samt ett sätt för Hesselgren att lyckas ”krypa under” för att på så vis få möjlighet att se de mer dolda behoven (ibid). Vid vidare kontakt beskriver Hesselgren att hon “gör kollaborativa kartläggningar av en plats/situation som metod för att komma åt det underliggande” (personlig kommunikation, 7 maj 2019). Hon påpekar att hennes metod och resultatet/verket är detsamma, vilket hon även beskriver är fallet i nästan all konstnärlig forskning.

Enligt Toreld är det viktigt (särskilt i arbetet med barn) att ge en bakgrund till ämnet som de medverkande ska arbeta med, samt verktyg för att kunna förstå och ta sig an det (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Ett uttryck så som *för länge sedan* har för barn liksom för vuxna många innebörder, vilket gör det viktigt att diskutera detta. När gruppen tillsammans har hittat ett sätt att förhålla sig till vad som är för länge sedan kan de undersöka området vidare. I samarbetet med en skolklass på Stenkulaskolan bjöd Toreld in fotografen Tom Wall. Barnen fick med hjälp av fotografi som en konkret metod undersöka platsen där Mary Anderssons park planeras att byggas. Hon belyser i relation till detta, betydelsen av kameran som ett verktyg. Att be någon välja perspektiv menar hon är svärbegripligt, speciellt för ett yngre barn. Toreld beskriver detta på följande sätt:

[...]det var väldigt viktigt att dom fick verktyg och just att fotografera till exempel, det var ju ett verktyg för dom att – alltså vadå att välja perspektiv? De gick ju i tvåan[...] dom är åtta år gamla. Det är inte så lätt att veta vad tycker jag om parken? Mm men du kanske kan gå ut och så tar du lite bilder och så får vi se vilka bilder du tycker mest om, vad du väljer att ta bilder på.

(M. Toreld, 19 mars 2019)

I citatet beskrivs behovet av att hitta och använda sig av verktyg som ökar förutsättningarna för deltagarna i projektet att bli mer jämlika. I likhet med Hesselgren lyfter Toreld betydelsen att komma åt människors behov. En risk med att vara för konkret och pedagogisk i mötet med barn är att de har en förmåga att ta efter och härma det som konstnären visar (personlig kommunikation, 19 mars 2019). I det inledande arbetet på en plats beskriver Göransson att hon utgår från en fråga (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Att formulera en fråga som alla på något sätt kan relatera till är en viktig del i hennes arbete med att involvera de boende i processen. Mellan 2016 och 2018 arbetade Göransson på uppdrag av Eskilstuna kommun, med en gestaltning som skulle förankras hos de boende. Projektet valde hon att ge namnet *Vem är din mamma?*. Hon beskriver att även om inte alla har eller är en mamma, så är det en fråga som alla på något sätt kan relatera till och som därmed kan leda till samtal. Frågeställningen bör vara enkelt men också inbegripa olika lager.

Om Göransson utgår från en fråga börjar Hesselgren istället med att introducera en metod och ett material, för att därefter med hjälp av dessa använda språket för att få deltagarna att sätta igång (personlig kommunikation, 15 mars 2019). En av de metoder som Hesselgren har utvecklat och arbetat med i projekt i bland annat området Älvängen i Ale kommun, i sin undervisning på SFI (Svenska för invandrare) i Kista samt genom workshops med skolklasser, kallar hon för *Urbana Rörelser*. Hon tar utgångspunkt i människors vardagliga rörelsemönster för att förstå hur de ser på sin närmiljö. I vårt samtal exemplifierade hon hur hennes arbete med metoden kan gå till:

Hur rör dom sig i sin vardag? Hur rör vi oss i vår vardag? Kan du beskriva det? Och så får alla en tråd, så får dom böja den[...]och sen så böjer dom den och sen så tar som tyg och sen så snurrar runt [...]och sen så beskriver dom hur den ser ut den där vägen, med färgerna, ”a den går så och sen går den ner där” – tredimensionellt alltså. Hur du rör dig med kroppen så det är inte – det är något väldigt svårt, med det där jag får fortfarande uppifrån liksom ”så här går jag” men jag har liksom låtit det vara öppet jag kan inte, man kan inte liksom säga du gör fel, utan jag försöker bara att säga beskriv utifrån hur du känner med – hur din kropp går liksom. Du går ut och du går till höger, du tar hissen ner, du går ut genom porten där och sen upp för en backe. Du vet så där den varianten och sen kanske hem igen, mellan olika ställen och då är det mer för att jag tycker att det är intressant att beskriva mångfalden av rörelser, som man kanske inte som stadsplanerare alls – man skiter i liksom.

(A. Hesselgren, 15 mars 2019)

Hesselgren säger att den medverkande stadsplaneraren i hennes arbete i Älvängen har tyckt att metoden med att gestalta rörelser har varit väldigt intressant, då det kommit fram varför människor väljer att ta olika vägar (personlig kommunikation, 15 mars 2019). Hon uttrycker däremot en osäkerhet och skepsis ifråga om den kunskap som metoden genererar, har tagits vidare i kommunens arbete gällande planerings- och stadsutvecklingsfrågor.

Frågan om språk – hur vi talar, vem som förstår samt hur våra formuleringar inverkar på de som förväntas respondera på dessa, har utifrån ovanstående diskussion visat sig vara viktigt. Hur språket används och hur det formuleras har betydelse både i en traditionell planeringskontext – samt i konstnärernas möte med de som de involverar i sitt arbete.

Under arbetets första fas läste jag artikeln *Practices and Prejudices: Lessons from an Encounter Between Artists and Urban Planners* av forskarna i arkitektur och stadsplanering – Elsa Vivant, Nadia Arab och Burcu Özdirlik (2017). Författarna berör i likhet med intervjupersonerna, att konstnärer och planerare har olika sätt att angripa och använda sig av ett språk. I den franska staden Rosière utfördes under en period på tio månader projektet *Art and Politics, ArtPol* där konstnärer involverades i ett träningsprogram (ibid, s. 317). Tillsammans med planerare skulle de arbeta med frågor kring användningen av stadens offentliga platser. Med projektet ville planerarna påverka sin praktik till att bli mer reflexiv.

Innan projektet inleddes hade det skett en omgestaltning av ett av stadens grönområden (Vivant et al., 2017, s. 317f). Planerarna beskrev att dessa ytor inte användes av de boende och de efterfrågade svar på varför de inte valde att vistas på dessa platser. I sitt arbete valde konstnärerna att omdefiniera denna fråga. De ändrade perspektiv från vad som fick människor att inte besöka grönområdena, till att se till vad det var som fick dem att vistas på offentliga platser. Konstnärernas besök hemma hos invånarna blev ett av ArtPols delprojekt och fick namnet *A la fenetre* – på svenska *Vid fönstret* (ibid, s. 325). Vivant et al. beskriver att projektet ledde fram till att planerarna kunde erhålla nya metoder för representation och insamlande av invånarnas känslor kring staden och dess mellanrum. Med hjälp av metoden kunde de utveckla sina metoder för medborgardeltagande.

För att invånarnas åsikter ska bli hörda så krävs det enligt Vivant et al. (2017, s. 325) att det finns någon som för dem vidare. Konstnärerna hade förmågor och metoder för att kunna agera medlare mellan de boende och de som planerar staden. Entusiasmen var stor när idéerna presenterades och de kunde ge svar på vilka olika faktorer som gjorde att invånarna valde att uppehålla sig på vissa offentliga platser framför andra. För stadsplanerarna i Rosière blev det

däremot svårt efter projekttidens slut, att ha möjlighet och kapacitet till att använda sig av de metoder som konstnärerna hade tagit fram. Det fanns varken tid eller resurser att implementera denna kunskap i den ordinarie verksamheten.

I detta kapitel har mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling undersökt med utgångspunkt i tre konstnärers perspektiv. Den inbegriper en berättelse som både inger hopp kring konstens möjlighet att som del i stadens utveckling – kunna addera och fånga upp andra värden och behov – än de som planerare genom sin praktik kan se. Samtidigt har en osäkerhet kring *hur* resultatet av den konstnärliga involveringen tas omhand efter konstnärens medverkan blivit synlig.

I uppsatsens fjärde del ändras perspektivet från konstnären till att diskuteras utifrån planerarens utgångspunkter och erfarenheter. Några av de ämnen som i denna del har behandlats, utvecklas samtidigt som nya aspekter kopplas an till diskussionen. Tillsammans bildar de en berättelse vars trådar hänger samman men som ibland även faller isär.

Innan del fyra inleds, presenteras exkurs ett: Mot okänt mål. Berättelsen innehåller en bearbetad dokumentation från min medverkan i projektet Ångpannegatans processer, där jag den 31 mars deltog i en vandring i och i anslutning till området kring Backaplan i Göteborg.

Exkurs I: Mot okänt mål

För det är tålamod som driver världen framåt
Det måste alltid finnas nån som skjuter på
Mot ett fjärran okänt mål som kanske slutar i ett hål
Men den saken blir vi säkert varse då.

(Edwall, 1982)

För att finna svar på det som vi sedan innan inte vet kan vi i likhet med Allan Edwall beskrivning – ta oss ut mot okänt mål. Kanske krävs det uppbackning för att vi ska ha mod till att gå. Att ta sig ut i en ovis terräng innebär att vi inte vet var vi kommer att hamna. Inte heller kan vi säga var vi kommer att se längst med vägen. Det som däremot är säkert är att vi aldrig kommer få svar – om vi istället väljer att stå stilla. Nedan följer en dokumentation från en deltagande observation från den 31 mars 2019, då jag deltog i en vandring i projektet Ångpannegatans processer, vid Backaplan i Göteborg.

Det är varmt när jag kommer fram till Ångpannegatan 5. Jag sätter mig på den träbelagda avsatsen, framför den lokal som är samlingsplats för projektet Ångpannegatans processer. Under tiden som jag sitter och väntar på att projektledarna och konstnärerna Christin och Hampus ska dyka upp, tittar jag på de människor som passerar förbi. Det är lätt för mig att förstå var de är på väg. De rör sig i riktning mot den kö en bit bort som blir allt längre. Deras mål är secondhandbutiken Emmaus-Björkå. Jag tittar på klockan. Den närmar sig tolv, den avsatta tiden för när vandringen ska börja.

När klockan slagit tolv är Christin och Hampus där. Under mötet tidigare i veckan trodde de inte att det skulle komma så många deltagare på vandringen. Vi står i solen och pratar en stund. Kanske med förhoppningar om att någon annan person ska vilja ansluta. Efter en stund konstaterar Hampus att det blir vi tre som kommer gå vandringen idag. De personer som tidigare sagt att de skulle delta har gett återbud. Hampus säger att folk är upptagna med så mycket annat när det är söndag.

Jag följer med Christin till hennes ateljé för att hämta lingarn och sax. Ateljén delar hon med en annan konstnär. På denna våning finns ytterligare sju ateljélokaler. Det första jag ser när jag kommer in i rummet är en vävstol. Christin berättar att hon undervisar i vävning på ett kvinnofängelse. På borden ser jag krokier föreställande kvinnor, målade med klara färger.

När vi kommer ut igen börjar Christin att nysta garnet mellan sina fingrar. Jag tänker att det liknar en härsa. Nedtill lämnar hon en bit tråd. Hon berättar att hon har nystat på ett sätt som gör att om man drar i tråden, så kommer den att nystas upp. Christin säger att vi ska placera ut de nystade trådarna på de platser som vi kommer till under vandringen. Det blir ett sätt att lämna spår och kanske också lyckas bjuda in människor till att på något sätt – göra avtryck.

Hampus tar fram en åttakantig tärning och en kompass. Jag frågar hur det kommer att gå till och han säger att varje siffra representerar en riktning exempelvis syd, sydost, sydväst eller nordost. Jag får börja att slå tärningen. Det blir en 6:a. Hampus pekar ut riktningen. Innan vi går knyter Christin fast lingarnet på en stolpe utanför lokalen.

Vi börjar att gå och fortsätter i tio minuter. Sedan är det dags att byta riktning. Hampus och Christins lokalkunskap blir snabbt synlig då de är medvetna om att vi måste ta oss runt en byggnad, för att kunna förflytta oss i den riktning som kompassen visar. När jag och Christin pratade innan Hampus dök upp, berättade hon att en bil med släp som precis svängt in till Emmaus uppfart, hade kört förbi henne flera gånger på hennes väg till lokalen. Christin återberättar historien för Hampus och säger kopplat till detta – att det är svårt att hitta i området runt Backaplan.

Vad vi ska prata om är inte på förhand bestämt utan vi går och samtalar om det vi ser och spinner sedan vidare på varandras associationer. Vi går över en stor väg och in i ett villaområde. Villorna i området varierar i uttryck men ser ut att vara ungefär lika stora. Jag tänker på att de är byggda med olika material och målade i olika färger.

Hampus säger att han bodde i detta området under sin uppväxt. Vad han minns var området under den tiden socioekonomiskt blandat. Christin instämmer och pekar på området intill. Hon berättar att det är ett hyresområde som upplevs som oroligt och det sker en hög in- och utflyttning där.

Vi stannar till och fäster ett nytt linnystan på en stolpe. På elskåpen i området har människor satt avtryck genom att måla, klistra fast märken eller sätta upp lappar med meddelanden. På ett elskåp har någon lämnat en banan som har tagit en brun ton. När jag tittar närmare på skåpet ser jag att där sitter en enkrona – fastsatt med vad som ser ut som ett tuggummi. Längst ner har någon målat en skalbagge med svart färg, ovanför den har vit färg runnit och där över, sitter ett klistermärke som föreställer en sur val. Hampus säger att klistermärket måste ha suttit där länge för att den symbolen förekom runt om i Göteborg för många år sedan.

Jag frågar om hur de har tänkt kring formen på vandringen och hur de tror att samtalen i gruppen kan komma att gå till. De säger att det är nog svårt att hålla ett samtal i helgrupp. Det blir naturligt att människor pratar i mindre grupper. Jag tänker på att Christin under vårt telefonsamtal tidigare i veckan, beskrev att de har tänkt fotografera samt anteckna under vandringarna för att kunna ta del av, samt komma ihåg de samtal som förs.

Vi slår tärningen på nytt och efter att riktningen har tagits ut på kompassen fortsätter vi att gå. Vi kommer ut ur villaområdet och möts av högre hus som omgärdas av stora kortklippta gräsmattor. I likhet med villaområdet upplever jag det som lungt. Jag hör fågelkvitter. Billjudet hörs enbart mycket dovt. Vi går förbi ett blått märke i marken som Hampus kommenterar. Jag säger att jag undrar vad som ska hända här.

Vi går in i Flunsåsparken där vi möts av en scen. Christin och Hampus pratar om att olika band brukar uppträda där under sommaren. Framför scenen står bänkar, placerade i en halvcirkel. De är målade i regnbågens färger. Christin nystar tråden samtidigt som Hampus går omkring, uppe på de olikfärgade bänkarna. Jag tar efter.

Vi slår tärningen och kompassen visar denna gången att vi ska ta oss upp på berget som omgärdar parken. I backen i kanten av den asfalterade vägen som slingrar sig uppför berget – har någon lämnat en vit bäddmadrass. Jag undrar hur den har hamnat där. Vi viker av från vägen och börjar att klättra. Längst med vägen ser jag olika spår som visar på att människor har uppehållit sig på dessa platser.

Uppe på toppen har man en bra utsikt över delar av Hisingen och Christin säger att där borta ser man Backaplan och *ToysRUs*. Hon ber Hampus fotografera och säger till honom att de inte behöver någon drönare för att kunna få en överblick över området. På en klippa har någon målat seriefiguren Art Simpson där stenens mönster har fått agera hans ögon. Jag ser godispåsar och energidrycksförpackningar och på en plats har dagstidningar blivit strimlade i bitar.

Vi går förbi en plats som troligtvis har använts för att grilla. Jag lägger märke till en instucken pinne i ett hålrum i ett trä.

På andra sidan berget finns fler villor som jag upplever som skyddade från det som utspelar sig på andra sidan. Hade vi varit fler här nu hade det kanske kommit upp mer historier, kring hur denna platsen används eller vad den får människor att tänka på. Kanske hade det också dykt upp tankar kring hur den hade kunnat användas.

De spår vi får syn på säger i sin tysthet en hel del om att platsen på olika sätt är en miljö där människor väljer att vistas. Under tiden vi är på berget ser vi en yngre man promenera och när vi ska klättra tillbaka ner, ser jag att han har hittat en plats att sitta på för en stunds vila.

Vi går förbi två kojor och Christin säger att det händer att hon ser dem och att de både är roliga och lite obehagliga. Jag lägger märke till att någon har virat – vad som liknar ett armeringsjärn runt ett träd. Christin säger att man lägger märke till sånt som liknar det som vi själva sätter upp. På vår väg nerför berget ser vi hur någon har satt fast bubbelplats över en skåra i berget. Den tyngs ner mot underlaget med hjälp av – vad som ser ut som en rotvälta samt olika kvistar. Plasten bildar ett tak men som troligtvis inte är särskilt tåligt när regnet väl kommer.

Tillbaka mot Hjalmar Brantings gata går vi förbi det nya området Kvillebäcken. Christin säger att det ser ut som ett sånt område som visas på bilder kring hur den framtida staden ska vara. Hon säger att man inte längre känner igen sig här.

Hampus säger att det finns områden som är helt förändrade och att han tycker det är konstigt då det skapar en märklig känsla – det är samma plats men ändå inte.

Vid en korsning längre fram skiljs vi åt, jag tackar och vi säger hejdå. Jag tänker på att jag genom denna vandring har sett och lagt märke till saker som jag inte tror att jag vanligtvis hade fäst någon större uppmärksamhet vid.

Du visar det jag inte ser

Jag är liten, kanske har jag inte ens fyllt fem år. Med mycket energi springer jag omkring samtidigt som jag ställer fråga efter fråga på jakt efter uppmärksamhet. I rummet finns flera vävstolar och vid en av dem, den i det vänstra hörnet sitter min mamma. Hon försöker samtidigt som hon har koll på vad jag är i färd med, hålla i minnet hur hon ska trampa efter det att skytteln har skjutits igenom varpöppningen och bildat ett nytt inslag.

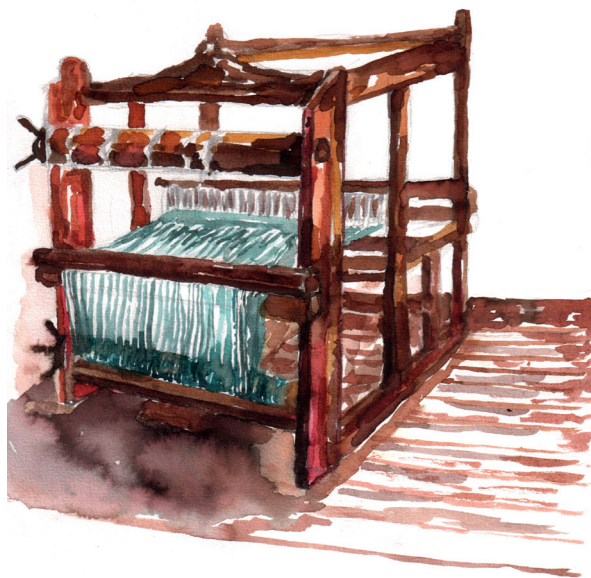
Jag kryper innanför vävstolens ram och sätter mig lutad mot den bakre bommen. Därifrån ser jag hur hon skymtar fram mellan solvtrådarna som håller varpen på plats. Tillsammans börjar vi leka en lek. Vi leker de tre bockarna Bruse. Mamma är bockarna och jag där inuti vävstolen – under bron, är det elaka trollet som störs när bommen slår för att sätta inslagen på plats.

–Vem är det som klampar på min bro?

–Det är bara jag lilla bocken Bruse.

–Schh, tchh, bom.

Bockarna fortsätter att trampa, klampa och stampa på bron samtidigt som det känns som tiden där i mammas vävrum står stilla.

Del 4. Veckla ut – med andra ramar

Vid en första tanke kan en vävstol och utvecklingen av en stad anses ha få beröringspunkter, men när jag fortsätter att tänka kring möjliga likheter, är jag snart av en annan uppfattning. En vävstol borde – med sin väv, ses som den självklara metaforen för staden och dess utveckling.

Stadens funktion, dess uppbyggnad och historia möjliggör för aktiviteter att ta plats och äga rum. Samtidigt som den inbegriper möjligheter skapar dess ram även begränsningar. Regler kring hur stadslivet kan och bör gå till situeras i skrivna samt oskrivna regler.

Sheila Foster (2012, s. 58f), professor i juridik och offentlig styrning, beskriver hur gator, trottoarer, parker och tomma tomter, regleras av det lokala styret via lagar och förordningar. En organisering som sker genom en traditionell markanvändningsplanering och regleringsinsatser. Regleringen innebär att det gemensamma rummet och dess resurser, anpassas för en viss typ av användning. Denna organiseringen leder till att vissa användningssätt, aktiviteter och uppföranden, exkluderas från det som normativt uppfattas tillhöra det offentliga. Foster beskriver att regleringar är nödvändiga för att gemensamma resurser ska kunna hanteras, i relation till den mängd och mångfald av människor som kan tillgå dem. Om det som tillhör det gemensamma inte regleras riskerar det i och med ett överutnyttjande, att mista sin funktion, sitt värde samt sin kapacitet.

För att kunna reglera, planera och utveckla en stad eller för att ha möjlighet att väva en väv, krävs det en mängd olika förberedelser. För någon som inte har kunskap kring vare sig att varpa, förskeda eller att solva är det en svår utmaning att sätta in sig i – samt att förstå denna praktik. I relation till stadsutvecklingsprocesser som syftar till att öppnas upp för medborgarna är det i likhet med metaforen kring vävningens olika steg, viktigt att se att de som involveras, i olika grad är främmande inför dess språk och dess tillämpning. I följande analytiska diskussion ska jag undersöka huruvida det i planerings- samt stadsutvecklingsprocesser, finns möjlighet för dessa ramar att fyllas med ett innehåll som fler människor har möjlighet att förstå. Kan människorna ta del av, samt påverka den väv som växer fram?

4.1 Varma och kalla rum

Metzger (2011, s. 217) använder sig av begreppet *hot forum* för att beskriva att det inom traditionella former för planering, ryms en makthierarki som yttrar sig i tydliga roller mellan politiker, tjänstemän och andra inblandade aktörer. I en process som syftar till att skapa dialog och öka medborgares delaktighet samt påverkan på stadsutvecklingen, kan dessa forum begränsa människors potentialer och därmed möjligheter att göra sina röster hörda. I relation till termen *varma forum* lyfter Metzger begreppet *cool forums – kalla forum*. Det handlar här om att hitta nya kreativa metoder för att på så sätt kunna få till stånd innovativa planeringsprocesser. Genom detta angreppssätt kan planerare och andra involverade aktörers uppfattningar – som enligt Metzger ofta är präglade av vedertagna sanningar, omformas och/eller utvecklas. Konstnärer med sina konstnärliga metoder beskrivs mot denna bakgrund, kunna fylla en viktig roll i denna förändrade praktik.

Konstnärliga metoder har i uppsatsens tredje del behandlats utifrån tre konstnärers erfarenheter och utgångspunkter. Diskussionen ska här tas vidare genom att röster från

stadsplaneringen och stadsutvecklings sida adderas. Inledningsvis sker en presentation av de tre intervjuade tjänstemännen. Därefter följer en diskussion där personernas perspektiv och erfarenheter av att integrera konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser behandlas. De personer som i följande avsnitt presenteras är Daniel Johansson, Veronika Hoffmann och Jessica Segerlund.

4.1.1 Daniel Johansson

Den 11 april träffar jag Daniel Johansson tillsammans med Veronika Hoffmann på stadshuset i Malmö. Vi träffades första gången den tredje april, under det möte då Ribbing visade upp sin metod. Johansson berättar att han arbetar som utvecklingsarkitekt på strategiavdelningen på stadsbyggnadskontoret i Malmö stad (personlig kommunikation, 11 april 2019). Även i hans arbete i projektet Malmö Innovationsarena är hans titel utvecklingsarkitekt.

Johanssons har en utbildningsbakgrund i affärsutveckling inom stadsbyggnad samt i fysisk planering (personlig kommunikation, 11 april 2019). Tidigare har han arbetat som lokaliseringsstrateg inom Malmö stad och dessförinnan som lokaliseringsstrateg inom Göteborgs stad. Johansson berättar att man i rollen som lokaliseringsstrateg, har översyn över alla kommunala lokaler och ser till att de fungerar samt är tillgängliga för hela den kommunala verksamheten.

Det pågående fysiska stadsutvecklingsprocesserna som Johansson i nuläget arbetar med är den fördjupade översiktsplanen över södra Kirseberg och Östervärn (personlig kommunikation, 11 april 2019). Han beskriver att parallellt med arbetet med den fördjupade översiktsplanen, har även ett arbete med att ta fram en detaljplan för området påbörjats. Johansson berättar att projektet Dansbyggen framför allt är kopplat till arbetet med den fördjupade översiktsplanen.

4.1.2 Veronika Hoffmann

Veronika Hoffmann utbildningsbakgrund skiljer sig från Johanssons. Hoffmann har utöver en konstnärlig masterutbildning i kommunikation, förändring och ledarskap, även en magisterexamen från Malmö universitet i hållbar stadsutveckling (personlig kommunikation, 11 april 2019). Hon är idag anställd som processledare vid den miljöstrategiska avdelningen på miljöförvaltningen. Hoffmann beskriver att det är genom denna förvaltning, som Malmö stad driver många av sina utvecklingsprojekt kring hållbar stadsutveckling. I detta arbete sker samarbeten med den pågående stadsutvecklingen, vilket sker i projektform. Hoffmann beskriver Malmö Innovationsarena som ett av de största projekten som de har arbetat med på den miljöstrategiska avdelningen. Det är ett förvaltningsövergripande projekt mellan många olika förvaltningar samt externa parter. Projektet sker i flera geografiska områden inom Malmö stad. Hoffmann och Johansson har arbetat i nära samarbete under de 1,5 år som projektet har pågått.

Innan sin nuvarande roll som processledare inom Malmö stad arbetade Hoffmann på stadsledningsförvaltningen inom Helsingborgs stad (personlig kommunikation, 11 april 2019). I arbetet med stadens visioner hade hon rollen som idécoach, där hon bland annat arbetade med att ta fram den kommunala bidragsformen *Visionsfonden*. Hoffmann har även arbetat på OpenLab i Stockholm, vilket hon beskriver som en plats "för en strukturerad designprocess där man kan ta sig an samhällsutmaningar tillsammans" (ibid). Genomgående för hennes olika yrkesroller är att de har inneburit en fokusering på människors behov som drivkraft för stadsutveckling, vilket även är det som hon i sin nuvarande roll som processledare arbetar med.

Utöver dessa erfarenheter berättar Hoffmann att hon arbetade med teater när hon var bosatt i Tyskland. Med tiden kom hon att i större utsträckning förflytta teatern från teaterbyggnaden och ut i stadsrummen. Hoffmann beskriver att det inom teatern finns en trend där man ställer sig frågan "behöver teater finnas på scen? Eller kan den röra sig i staden?" (ibid). Hoffmanns berättelse har stark koppling till Deweys (2005) resonemang kring konstens åtskillnad från de platser och det vardagsliv där den från början uppstår, som diskuterades i avsnitt 3.4. I relation till Hoffmanns teaterbakgrund beskriver hon att staden är en plats, där det finns möjlighet till att skapa förändring. Hon berättar att det är denna koppling som har fört henne in på frågor kring stadsutveckling.

4.1.3 Jessica Segerlund

Jessica Segerlund är verksam platsutvecklingschef på det kommunala bolaget *Älvstrandens utveckling* i Göteborg stad, där hon har arbetat sedan 2013. I hennes roll som platsutvecklingschef har hon ansvar för utvecklingen av Jubileumsparken vid Frihamnen i Göteborg. Segerlund har en masterexamen i international business management från Stockholms universitet. Hon beskriver det som en curatorutbildning i ekonomi och juridik som ger en kompetens i arbetet med att leda institutioner. Innan Segerlund började att arbeta i stadsutvecklingsprocesser var hon under flera år curator, bland annat på Wanås utställningar i nordöstra Skåne.

Anledningen bakom varför Segerlund började att arbeta inom stadsutvecklingsområdet, beskriver hon har att göra med att hon i sitt arbete ägnade sig åt frågor kring hur konst och kultur kan involveras i samhället. I detta arbete ville hon hitta nya metoder i syfte att kunna integrera konst och kultur, vilket ledde in henne på stadsutveckling. Innan sin roll som platsutvecklingschef i Göteborg arbetade Segerlund tillsammans med sin nuvarande kollega Kristoffer Nilsson i utvecklandet av H+ området i Helsingborgs stad, där de tog utgångspunkt i konstnärliga metoder för att invånare och besökare skulle lära känna det område som i den kommande stadsutvecklingen skulle komma att bebyggas.

Idag har hon i uppdrag att tillsammans med göteborgarna bygga en ny stadspark som planeras att stå klar inför stadens 400-årsjubileum 2021 (personlig kommunikation, 12 april 2019). Deras arbete med att hitta nya tillvägagångssätt i syfte att öka kommunikationen och involveringen med medborgarna, beskriver Segerlund är en aspekt som inte enbart efterfrågats från stadens ledning. Segerlund belyser att det i styrdokumentet för Älvstaden står att medborgarna i utvecklandet av alla områden ska involveras i utvecklingen av deras stad. Ett annat krav är att temporära arbetsmetoder ska användas på de platser som på sikt ska bebyggas.

4.1.4 Vidgad kompetens

De tjänstepersoner som här i korthet har presenterat, arbetar alla i stadsutvecklingsprojekt och processer som syftar till att hitta alternativa sätt att bygga, forma och förvalta staden på. Vad som däremot skiljer personerna åt är deras utbildningsbakgrunder samt yrkesroller. I denna studie använder jag mig av begreppet planerare i relation till konstnärer, för att undersöka mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutvecklingsprocesser. Det kan tyckas vilseledande att använda planerare som term, när en av tre personer har en examen i fysisk planering. Sett utifrån ett annat perspektiv går det att argumentera för att detta visar på en intressant förändring, som kan kopplas till min tidigare diskussion i inledningen av del två, om behovet av förändrade former för hur kunskap samlas in och presenteras. Gemensamt för de projekt som har stått i fokus för samtalen är stadsutvecklingsprojekt som utförs innan detaljplanerna för respektive område har vunnit laga

kraft.

Intervjupersonernas olika utbildningsbakgrunder samt arbetslivserfarenheter, anser jag är faktorer som visar på att det krävs ytterligare kompetens för att planera, bygga och utveckla den framtida staden – än den som ryms inom ramen för dagen planerings-, samhällsplanerings- eller arkitektutbildningarna. Kanske visar detta på att samhället och stadens komplexitet i relation till arbetet mot en hållbar utveckling, inte tillåter sig att förenklas.

Nedan följer en fortsatt diskussion kring mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling med utgångspunkt i aspekter som kommit fram under intervjuerna. Diskussionen tar sin utgångspunkt i relationen mellan konst och arkitektur och hur dessa kunskapsområden och praktiker skiljer sig åt.

4.2 En inbyggd motstridighet

Det finns enligt Gabrielsson (2006, s. 28) en tydlig distinktion mellan konst och arkitektur. Konsten tillhör en tanketradition som ifrågasätter och riktar kritik mot olika fenomen i samhället. Arkitekturen är i motsats till konsten ett redskap för att forma och därmed styra samhället i linje med den rådande ordningen. Gabrielsson beskriver vidare att respektive områdes inriktningar och metoder stöttar deras underliggande syfte, samtidigt som detta är en aspekt som gör det svårt för områdena att kunna samspela. I hennes analys kring samverkansprojektet och de gestaltningar de har lett fram till, lyfter hon att synen på det verkliga, är något som under lång tid har ifrågasatts (2013, s. 216f). Människan har sedan modern tid letat efter nya sätt och metoder att använda för att förstå, tolka och beskriva verkligheten på. Enligt Gabrielsson har det inneburit och fortsätter att innebära att "frågor som rör konstens identitet, legitimitet, värde och gränser ständigt sätts på spel" (ibid, s. 216). Vidare beskriver Gabrielsson att arkitekturens och konstens relation till gestaltning både har samband och skiljaktigheter. De gestaltar men med hjälp av olika metoder och med olika resultat. Arkitekturen syftar till att gestalta, vilket den gör med hjälp av en kombination mellan konst, teknik och design. Inom samverkansprojektet anser Gabrielsson att det funnits en fokusering vid gestaltningar som präglats av ett designtänkande, vilket hon kopplar samman med de praktiker som ryms inom planerings- och arkitekturområdet.

I Håkansson's analys av samverkansprojektet lyfter hon att resultatet inte enbart har inneburit att man med hjälp av olika former av gestaltungsprocesser, har bidragit till mer tilltalande och användbara platser (2013, s. 124). Vad som har skett i flertalet projekt är att de haft förmågan att kunna uppmärksamma och visa upp det som är svårt och problematiskt. Håkansson belyser i relation till denna aspekt att "i gestaltning av offentliga miljöer bör motsättningar mellan olika intressen, olika samhällsgrupper och olika tider utgöra en viktig del" (ibid). Håkansson's uttalande kan i förhållande till Gabrielsson's resonemang om skillnaden mellan konst och arkitektur, visa på att det inom dagens planering och formande av olika sorters livsmiljöer, ges utrymme att belysa motsättningar och konflikter i samhället. Samtidigt beskriver Gabrielsson (2013) att det i en majoritet av de gestaltningar som genomfördes inom ramen för samverkansprojektet, främst har varit designaspekter som har förts fram. I kommande avsnitt ska jag undersöka i vilken mån utvecklingen och planeringen av staden, kan inbegripa andra lager och betydelser, än de som präglar den konventionella planerings- samt stadsutvecklingspraktiken. Nedan sker en presentation av hur konstnärliga metoder har integrerats i utvecklingsprocesser i Malmö- och Göteborgs stad. Avsnittet inleds med att undersöka syftet bakom dessa möten och vad det har inneburit för de kommunala verksamheterna.

4.3 Om att öppna upp

Jag tänker då också det här med att jobba med konst och kultur, har blivit ett sätt att arbeta för att vi inte klarar av det i det vanliga sättet att jobba, utan behöver en annan kompetens för att nå dit vi vill nå – för att förstå den kunskapen vi vill förstå.

(D. Johansson, 11 april 2019)

Det Johansson i citatet beskriver är att det inom det kommunala utveckling- och planeringsarbetet finns ett behov av att med hjälp av annan kompetens, få tag i kunskap som de inte på egen hand kan nå. Genom utvecklingsprojektet Malmö Innovationsarena beskriver Hoffmann och Johansson (personlig kommunikation, 11 april 2019) att stadsplanerings-, stadsutvecklings- samt konst och kulturområdet inom Malmö stad har kunnat mötas. Detta på ett mer fördjupat sätt än vad som skett tidigare. Universitetslektorerna Anders Emilson och Per-Anders Hillgren på institutionen för konst, kultur och samhälle vid MAU, belyser att det idag finns ett större behov för organisationer att samarbeta med utomstående aktörer än tidigare (2012, s. 63). De beskriver att samverkan krävs för att kunna tillgå resurser. Detta kräver i sin tur att organisationer har förmåga att vara innovativa.

Hoffmann belyser i inledningen av vårt samtal betydelsen av att förstå skillnaden mellan stadsplanering och stadsutveckling (personlig kommunikation, 11 april 2019). Stadsplaneringen beskriver hon som en formell process som inbegriper ett konkretiserande. Hon förtydligar att det är i hennes arbete med stadsutvecklingsfrågor, som hon har arbetat med att inkludera konst och kultur – ett arbete som inte kräver den formella process som stadsplaneringen inbegriper. Konstnärliga metoder beskriver hon ”öppnar ofta upp processer” och möjliggör på så sätt för att ett så kallat ”tolkningsrum” ska kunna ta plats (ibid). För att detta ska kunna ske krävs det att personer som representerar planeringen deltar i dessa samtal. Det är enligt Hoffmann en stor utmaning att få stadsplaneringen och stadsutvecklingen att ingå i ett sådant samarbete där de lär sig tillsammans.

I relation till Hoffmanns resonemang beskriver Johansson, att det är intressant att de med sina olika roller och erfarenheter arbetar ”på samma geografiska plats i ett och samma projekt och driver åt samma håll” (personlig kommunikation, 11 april 2019). De är därmed tvungna att hitta alternativa vägar för att ta sig framåt, samt för att förstå sig på respektive arbetssätt. Han menar att samarbetet ger dem en erfarenhet som stärker deras kompetenser, samt deras interna drivkrafter kring var de befinner sig och vilka mål de ämnar nå. I denna diskussion refererar Johansson till *Arkitekturpedagogerna* i Göteborgs stad och deras arbete med att öppna upp processer. De öppnar upp för att därefter konkretisera vad de sett för att sedan återigen öppna upp för tolkning. Öppningen stängs till när det ”finns någonting i den processen som många är ute efter” (ibid). I ett rum där de som deltar kontinuerligt vill ”stänga ner” processen, menar Johansson att deltagarna även kommer att gå miste om många aspekter och perspektiv som vid fortsatt tid för tolkning – hade haft möjlighet att komma fram. I relation till betydelsen av att få vidgad förståelse säger Johansson att ”samtidigt har vi ett uppdrag som kommun att formalisera och göra det utifrån vissa principer” (ibid). Johansson exemplifierar vidare genom att säga att de måste förhålla sig till samt följa de riktlinjer och regler som PBL-lagstiftningen föreskriver.

De förändrade formerna för styrning som Johansson och Hoffmann tar upp exemplifierar den utveckling som inom statsvetenskap- och planeringsteori benämns för från government till governance (Montin & Hedlund, 2009, s. 7). Ett uttrycket som på svenska kan översättas till

från centralstyrning till interaktiv samhällsstyrning. Idag involveras berörda organisationer, aktörer och medborgare i den kommunala beslutsprocessen, vilket enligt Montin och Gun Hedlund – docent i statsvetenskap vid Örebro universitet, har resulterat i en maktförskjutning där det representativa styret har försvagats, för att ge plats åt styrningsformer där olika former av deltagandeprocesser står i fokus (ibid, s. 10). Författarna beskriver vidare att det inom governancestrukturen finns ett ömsesidigt beroende mellan inblandade aktörer och som förutsätter samverkan och överenskommelse, för att beslut ska kunna fattas. Målet är att utifrån en allmän förståelse hitta nya metoder och tillvägagångssätt, som kan öka det politiska styrets kapacitet. Montin och Hedlund beskriver en horisontell samhällsstyrning som en förutsättning för att kunna lösa svårhanterliga samhällsutmaningar.

Under intervjun med Segerlund (personlig kommunikation, 12 april 2019) berättar hon att arbetet med Jubileumsparken har krävt ett tvärsektoriellt samarbete inom den kommunala organisationen. I detta arbete har de inte fokuserat vid att deras samarbetspartners ska vara konstnärer i sina yrkesroller. Det handlar snarare om att använda sig av konstnärliga strategier. Segerlund menar att strategierna i sin tur är en av många andra delar i arbetet med att ta fram en annan slags utvecklingsmodell.

En av de roller som platsbyggnadskontoret inom Älvstrandens utveckling har, är att de ska finnas på plats och agera som – vad Segerlund benämner som ett ”supporter team” (personlig kommunikation, 12 april 2019). I deras arbete ingår att både handha området och att bygga det. Tillsammans med små lokala ekonomier och organisationer har det sakta kunnat bygga upp någonting. Segerlund beskriver att de började i en liten skala, där det första de valde att tillföra på platsen var en seglarskola och en rollerderbybana. Därefter har det kommit till nya lager allt eftersom. Hon tror att deras arbetsmetod inte är vanligt förekommande, men att det däremot finns många som önskar kunna arbeta på ett liknande sätt. En anledning till varför inte fler arbetar på ett liknande sätt, tror Segerlund beror på att det anses vara en ganska komplicerad process. För att deras arbete ska kunna fungera menar hon att det krävs ett engagemang från stadens förvaltningar och bolag – ett engagemang som måste vara långsiktigt. Segerlund anser att detta förutsätter en förståelse kring att utvecklingen av en plats genom involvering tar tid, samt att det krävs en långsiktig förvaltning av de idéer som uppstår tidigt i processen.

Tid är en aspekt som både Hesselgren, Toreld och Göransson har lyft som viktig för att lära känna en plats och dess invånare samt att genom dessa relationer kunna utföra en deltagarbaserad konstnärlig process. I citatet nedan beskriver Segerlund (personlig kommunikation, 12 april 2019) hur deras fysiska närvaro i Frihamnen är ett tillvägagångssätt för henne och hennes kollegor att vara i ständig kontakt med platsen och de organisationer, företag och medborgare som befinner sig där.

vi sitter och planerar för framtiden och jobbar med den samtidigt som vi har samtiden inne i samma lokaler. Så vi måste liksom gnugga skuldror med varann hela tiden, det gör att man blir väldigt påmind om och om vad ska man säga, världen utanför planeringen – planeringens rum, så världen är inne i planeringens rum.

(J. Segerlund, 12 april 2019)

I relation till Segerlunds uttalande beskriver Listerborn (2015, s. 73) att planeringen genom sin praktik behandlar framtiden och för att ha förmågan att göra detta, krävs ett undersökande av hur vår samtid ser ut. Hon beskriver vidare att planeringsteorin ofta har “varit starkt normativ och

förankrad i en teknisk och rationell kunskapssyn, där man utgår från statistik, teknisk problemlösning och givna sanningar om människors liv” (ibid). I arbetet med Jubileumsparken menar Segerlund att planeringen har kommit närmare den samtid som de planerar den framtida staden utifrån (personlig kommunikation, 12 april 2019). Detta kan anses bryta mot den tydligt normativa kunskapssyn som Listerborn beskriver. I processen med att utveckla Frihamnen till en ny stadspark där medborgarna bjuds in till att delta, har det enligt Segerlund krävts nya metoder och strategier. Genom användandet av flera olika metoder menar Segerlund att de har lyckats att skapa en inkluderande plats, som kan erbjuda något för en mångfald av stadens invånare. Utifrån denna diskussion kan Jubileumsparken ses som ett projekt som med sin tvärspektoriella och deltagandebaserade styrnings- och genomförandeform, skapar incitament för att lösa svårhanterliga samhällsutmaningar. Detta stämmer in i hur Montin och Hedlund (2009) beskriver styrkan med en horisontell samhällsstyrning.

Emilson och Hillgren (2014, s. 65) beskriver hur förändringen från government till governance har ökat betydelsen av att hitta nya metoder för beslutsfattande, i syfte att upprätthålla och stärka demokratin. De refererar till Tove Dannestam, forskare i statsvetenskap vid Lunds universitet och hennes avhandling *Stadspolitik i Malmö* från 2009. Dannestam diskuterar bland annat att de förändrade formerna för styrning, har resulterat i en stadspolitik som fokuserar vid att hitta incitament för ekonomisk tillväxt framför välfärdsfrågor. Emilson och Hillgren beskriver utifrån Dannestam, att det som inom den traditionella styrelseformen beskrevs som en politiska konflikt – har inom governance-styret kommit att ses som “en neutral utveckling i allas intresse” (ibid, s. 66). I relation till de stadsutvecklingsprojekt som i denna del har diskuterats, ska jag i kommande avsnitt undersöka mötet mellan stadsutveckling och konstnärliga metoder med fokusering på hur dessa metoder beskrivs, vilka behov de kan fylla, samt vilken roll och betydelse de anses kunna fylla i stadsutvecklingsarbetet.

4.4 En ojämn väg

Projektet Dansbyggen är del i en process som har vuxit fram genom ett stort engagemang från en mängd olika intressenter (V. Hoffmann, personlig kommunikation, 11 april 2019). Hoffmann beskriver att de tillsammans har byggt upp ett nätverk och relationer där tillit är en viktig faktor. Dansbyggen är som en del av Malmö Innovationsarena, ett projekt där de medverkande ska se möjligheter i befintlig stadsutveckling. I sina respektive roller beskriver Hoffmann att de “kan ta andra vägar in i stadsplanering och testa andra arbetssätt” (personlig kommunikation, 11 april 2019). I stadsutvecklingen av Östervärn och Kirseberg sker vad hon benämner för “en sökande analys” som både utgår från den formella planeringsprocessen, men som även undersöker de lokala processer som sker i området (ibid). Hoffmann tar bland annat upp sociala nätverk och lokala initiativ. I detta arbete introducerades ett samarbete med fastighetsägaren *Jernhusen* kring området vid Lokstallarna i Kirseberg, som tills för några år sedan användes för järnvägsindustri. Platsen befinner sig nu i ett momentum mellan det som varit och det som komma skall, ett skifte som Hoffmann beskriver att de inblandade parterna ser som väldigt spännande. Hon berättar vidare att det i nuläget finns ett “glapp” mellan det strategiska utvecklingsarbetet över området och den kommande detaljplaneringen (ibid). Ett glapp som de vill utnyttja till att undersöka vad de stora visioner som inryms i den fördjupade översiktsplanen, betyder för området här och nu. Hoffmann ställer utifrån denna diskussion följande fråga:

Hur kan vi jobba med det här och nu förutom att vi har ett sätt att strategiskt beskriva det, utreda det och skapa en fördjupad översiktsplan och sen i princip vänta på att detaljplaneringen påbörjas?

(V. Hoffmann, 11 april 2019)

Denna frågeställning inbegriper ett undersökande om vilka värden som kan främjas utifrån de övergripande strategierna. I detta arbete utvecklade de kontakter med bland annat mediastudion In-discourse, där Ribbing kommit att bli en drivande part (V. Hoffmann, personlig kommunikation, 11 april 2019). I relation till Hoffmanns berättelse kring samarbetet med Jernhusen och de lokala aktörerna i området tar Johansson upp behovet av att kunna komplettera den dialog som de genom planprocessens samrådsskede kan få tillgång till, samt delta i (personlig kommunikation, 11 april 2019). Den information som är viktig i fasen innan det faktiska planarbetet inbegriper annan kunskap än den som vanligtvis kommer fram via ett samråd. Johansson vidareutvecklar detta resonemang med att säga:

Men jag tänker en viktig del i det här när man pratar medborgardialog och delaktighet är att det är väldigt mycket så – lokal kunskap man vill åt och en lokal kapacitet som kan aktiveras. Där finns liksom en jättestor potential som vi missar i den vanliga processen.

(D. Johansson, 11 april 2019)

Johanssons uttalande har starka beröringspunkter med den kritik som Hesselgren (personlig kommunikation, 15 mars 2019) lyfter mot stadsplanerings metoder för att samla in medborgarnas åsikter. Hon ser samrådet som ett forum som kretsade kring konkreta ställningstaganden, snarare än att genom mötet utbyta perspektiv. Under vårt samtal lyfter Hesselgren även att hon upplever att planerare redan innan samrådsskedet har en klar bild kring vad som bör göras och som därmed kan vara svår att förändra. Det som Hesselgren här ger uttryck för är ett resonemang som även återfinns i Listerborns (2015, s. 77) artikel kring medborgardialog. Enligt Listerborn så blir genomförandet av medborgardialoger ett tillvägagångssätt för legitimeras, sedan tidigare fattade beslut om hur dessa processer ska se ut och utveckla sig.

Johansson är av uppfattningen att genom att fråga människor som lever och verkar på en plats så kan många olika perspektiv uppmärksammas (personlig kommunikation, 11 april 2019). Utifrån denna diskussion belyser Johansson att det går att ifrågasätta om samrådsskedet är "det ultimata tillfället att plocka in den lokala kunskapen eller om det är någonting man skulle kunna göra tidigare" (ibid). Johansson poängterar att detta är något som de inom Malmö stad sedan tidigare har gjort i utvecklingsarbetet med området Ellstorp i Malmö.

Baserat på vad som hittills har behandlats ser jag att det både utifrån konstnärernas och tjänstemännens perspektiv, finns en uppfattning om att de i mötet med varandra, befinner sig i en så kallad balansakt. Det är en balans mellan att å ena sidan se den potential som denna interaktion innebär, samtidigt som det även innefattas av en svårighet i att kunna ta sig an en ny och annorlunda roll, samt att skapa ramar för detta arbete.

I skriften *Walking in the city* beskriver den franske filosofen Michael Certeau 1984, s. 93) att det finns en åtskillnad mellan ett systems uppbyggnad – exempelvis en stadsstruktur, och hur de som lever och rör sig där använder den. Han beskriver att även fast det handlar om ett system så uppstår det utifrån två skilda perspektiv – planerare och användare. Användarna är utifrån Certeaus exempel stadens fotgängare. Fotgängarna följer i sin vardagliga praktik – den urbana texten, en text som de skriver men som de inte har möjlighet att läsa (ibid, s. 93). På

vilket sätt de använder stadens rum går inte att se, då denna kunskap inte är synlig. Certeau beskriver vidare att de rörelser som människan med sina kroppar skapar, bildar ett nätverk som inte har någon författare eller åskådare. Nätverket förändras kontinuerligt på grund av individuella val kring hur förflyttningen ska gå till.

I samtal med Hoffmann beskriver hon att stråk även innefattas av människors mentala förmåga då stråken påverkas av vilka vägar vi som människor väljer att ta (personlig kommunikation, 11 april, 2019). Resonemanget visar på en förståelse kring människors påverkan på hur det som planeras kommer att användas, samt att sådan kunskap är svår att på förhand förstå och nå. Utifrån detta perspektiv blir det intressant reflektera kring hur planeringen ska kunna förhålla sig till denna urbana och oberäknliga text som Certeau beskriver? Enligt Certeau (1984, s. 94) så kan detta möte beskrivas som en *progressiv symbios – en balansakt*, som behöver balansera mellan en övergripande förståelse och ett rent praktiskt handlande:

Linking the city to the concept never makes them identical, but it plays on their progressive symbiosis: to plan a city is both to think the very plurality of the real and to make that way of thinking the plural effective; it is to know how to articulate it and to be able to do it.

(Certeau, 1984, s. 94)

Citatet ringar in den utmaning som de personer som jag har intervjuat på olika sätt har gett uttryck för. Hur ska idéer kunna konkretiseras och leda till handling, samtidigt som det inom detta arbete tas hänsyn till platsens och människors olika förutsättningar och behov? I sammanförandet av respektive perspektiv har jag kunnat utläsa en gemensam vilja av att hitta lösningar kring hur planeringen och utvecklingen av staden, i högre utsträckning än idag ska kunna svara mot befolkningens behov. Samt att konstnärliga metoder kan vara en av flera strategier i detta arbete.

Att få tillgång till den kunskap som uppstår genom människans *faktiska* användande av stadsstrukturen, har visat sig vara en stor utmaning. Vilka metoder används inom stadsutvecklingen för skapa förutsättningar för att ta del av denna kunskap? Kan kontrollen släppas samtidigt som de som står ansvariga för processen, förmår att sammanbinda det som skapas till en helhet? I följande avsnitt knyts del fyra samman genom en diskussion kring de konstnärliga metoder som används i arbetet med Jubileumsparken i Göteborg och i projektet Dansbyggen i Malmö.

4.5 Att lära tillsammans

I utvecklingsarbetet av Jubileumsparken beskriver Segerlund att de har utvecklat och därmed även utvidgat ett temporärt arbetssätt (personlig kommunikation, 12 april 2019). Det utvidgade begreppet innebär ett förändrat perspektiv från att göra något tillfälligt till att testa – “att prototypisera” med syfte att utöka dialogen och komma fram till nya lösningar (ibid). Hon beskriver detta arbete på följande sätt:

Vi tänker ihop, vi bygger ihop men också att människor faktiskt befinner sig på den här platsen som ska omvandlas till något annat och genom bara det, att med sin kropp appropriera det här området så blir man en player i omvandlingen av den än om man liksom inte har en aning om att det händer någonting[...] man ser att någonting byggs fram och intresserar sig förhoppningsvis lite mer på det sättet.

(J. Segerlund, 12 april 2019)

De som arbetar med att leda och hantera de många olika möten som sker i utvecklandet av parken är både personer från platsbyggnadsteamet, konstnärer, arkitekter och föreningar (personlig kommunikation, 12 april 2019). Sedan 2014 delar Segerlund och hennes kollegor från Älvstrandens utveckling kontor med föreningen *Passalen* och som kommit att bli deras driftpart. På föreningens hemsida beskriver de sig som "en ideell allmännyttig förening som verkar för allas rätt till ett meningsfullt och aktivt liv" (Passalen, 2019). I deras arbete riktar de särskilt fokus mot barn och unga vuxna med funktionsvariationer.

Varje sommar anställer föreningen mellan 20 till 30 ungdomar som tillsammans sköter driften av parken (J. Segerlund, personlig kommunikation, 12 april, 2019). Exempelvis har de hand om seglarskolan, simskola, bastun, sommarläger, fiskeläger och språkcafé för nyanlända. Segerlund menar att det är dessa ungdomar som designar parken och hon säger att "det är ett brett spektrum av design som pågår" (ibid).

I utvecklingsarbetet har Segerlund inte fokuserat vid att det måste vara en konstnär som involveras, snarare handlar det om att använda sig av konstnärliga strategier (personlig kommunikation, 12 april 2019). Strategierna är i sin tur en av många andra delar i arbetet med att ta fram en annan slags utvecklingsmodell. Hon berättar att hon tillsammans med sina kollegor intensivt har drivit frågan om att arbeta med en kollektiv öppen process, där medborgarna ska kunna vara med och delta både i planering, utformning och faktisk byggnation. Segerlund beskriver detta tillvägagångssätt bildar en metodik som i förhållanden till den som ryms inom en konventionell planeringspraktik, kan beskrivas som "en slags konstnärlig guerilla metodik" (ibid). Hon anser att det finns ett behov av att kunna använda sig av kompletterande metoder som gör det möjligt att inom stadsutvecklingen, arbeta på ett mer taktilt sätt med stadens mellanrum. En annan slags dialog kan föras om metoderna vidgas, där de inte enbart inbegriper att medborgare involveras i att rita kartor eller i att använda sig av modeller.

För att kunna skapa förutsättningar för förhandlingar, samarbeten och dialogprocesser, där de som deltar gör detta på lika villkor menar Emilson och Hillgren (2014, s. 66) att det krävs vad de benämner som en "agonistisk designprocess". I en sådan process lyfts maktrelationer fram och diskuteras. Enligt Emilson och Hillgren är det viktigt att komma ifrån en situation där skiljaktigheter mellan olika aktörer och deltagare slätas ut. Detta resonemang är något som kan kopplas till andra forskares uttalanden som tidigare har diskuterats, exempelvis Campbell (1996), Mouffe (2016) och Tahvilzadeh et al. (2017).

Emilson och Hillgren (2014, s. 66ff) belyser designens politiska roll, genom att beskriva att den inbegriper politiska ställningstaganden. De beskriver vidare skillnaden mellan design för politik och politisk design, där design för politik handlar om att hitta mekanismer och strukturer som ger incitament för styrning. En politisk design handlar istället om konfrontera och tydliggöra maktrelationer genom att definiera nya begrepp och kategorier för konfrontation, samt nya metoder för handling.

Under samtalet med Segerlund var hon noga med att understryka att hon, på samma sätt som de andra som deltar i arbetet med Jubileumsparken utför praktiska uppgifter (personlig kommunikation, 12 april 2019). Det handlar inte om att platsbyggnadsteamet på Älvstrandens utveckling förhandlar med parterna och sedan inväntar ett resultat, utan de är kontinuerligt med i utvecklingsprocessen. Segerlund beskriver att "om man måste åka och köpa en låda skruv då tar jag bilen och gör det" (ibid). I relation till Emilson och Hillgrens diskussion, visar Segerlund här på att de genom sin praktik arbetar med att skapa en designprocess där de som

deltar – utifrån sina förutsättningar och kompetenser, kan göra detta på lika villkor. Den metodik som används i utvecklandet av Jubileumsparken kan i relation till Metzgers (2011) teori kring kalla forum, anses skapa förutsättningar för en dialog där de medverkande får verktyg till att aktivt delta i utvecklingsarbetet. Han beskriver vidare att kalla forum möjliggör för de ansvariga för arbetet att sänka sin "guard" då denna samverkan, inte innebär att saker ställs på spel, som i planeringens traditionella beslutsrum (2011, s. 217). Även fast Metzger uttrycker en tilltro till de kalla forumens potential för planeringspraktiken, så belyser han också att de inte kan ses som ett tillvägagångssätt som kan lösa alla de utmaningar som planeringen står inför (ibid, s. 224).

Bland de många samarbetspartners som har involveras i stadsutvecklingen av Frihamnen återfinns konstnär- och arkitekturkollektiven *Ramlaborberlin*, *MYCKET* samt konstnärerna Akay och E.B. Itso (J. Segerlund, personlig kommunikation, 12 april 2019). Kopplat till gruppernas respektive arbete har det från platsbyggnadsteamets sida funnit en tydlig tanke kring vad de med sin kompetens, ska hjälpa till att forma. Utifrån tidigare utförda medborgardialoger såg platsbyggnadsteamet en stor efterfrågan av att kunna bada på platsen. Det tema som utifrån olika infallsvinklar präglade processen blev därför *badkultur*. Konstnärerna valdes ut av en jury som bland annat bedömde deras tidigare kompetens kring att genom sin praktik – involvera medborgare i ett deltagande.

Ramlaborberlin byggde i en första fas en bastu och fick efter en ny upphandling även uppdraget att bygga en saltvattenpool och omklädnings- och duschrum (J. Segerlund, personlig kommunikation, 12 april 2019). Gruppen MYCKET utförde en studie kring badandet som samhällsfenomen. Utifrån detta arbete kom de fram till att människor efterfrågade aktiviteter kring badandet, vilket ledde till deras gestaltning av en sandstrand som fick namnet *Playan*. Konstnärerna Akay och E.B. Itso fick i uppdrag att bygga ett konstverk som med hjälp av vatten inbjöd till lek. Deras arbete som skedde tillsammans med allmänheten resulterade i konstverket *Lekberget*. Segerlund berättar att de nu arbetar med arkitektur- och konstnärskollektivet *Recetas Urbanas* som har fått i uppdrag att tillsammans med medborgarna bygga ett utelektrum.

De konstnärliga metoderna som har använts i utvecklandet av Jubileumsparken hjälper processen framåt genom ett så kallat prototypiserande, där responsen från användarna visar på hur det som byggs fungerar och vad som behövs förändras. Det tvärsektoriella samarbetsprojektet Dansbyggen är i likhet med Jubileumsparken ett tillvägagångssätt för Malmö stad att komma åt platsspecifik kunskap med hjälp av nya angreppssätt och metoder. Det finns däremot en skillnad gällande de platser som de med metoderna ämnar utveckla, samt i vilket skede i utvecklingsprocessen som de befinner sig i. I Göteborg är det föreningen Passalen som i sin roll som lokal aktör, är en viktig del i byggandet och förvaltningen av platsen. De konstnärer samt konstnär- och arkitekturkollektiv som har involveras i arbetet har inte haft samma lokala anknytning till platsen som i det studerade projektet i Malmö. I följande avsnitt ska jag diskutera hur den samverkan som återfinns i projektet Dansbyggen i Malmö, har växt fram samt utvecklat sig.

4.5.1 Kultur som drivkraft

I utvecklingsarbetet i Kirseberg beskriver Hoffmann (personlig kommunikation, 11 april, 2019) att den lokala identiteten varit den faktor som styrt vilken medlare eller aktör som de har

kommit att samarbeta med. Samarbetet mellan Malmö Innovationsarena och Ribbing har sporadiskt utvecklats. Hoffmann beskriver att Ribbing såg möjligheten att kunna använda sig av Barnkulturenhetens verktyg *Kulturkartan* som ett sätt att kunna ta sig an och arbete med stadsutveckling. Med hjälp av dans ville Ribbing utforska frågor kring demokrati, delaktighet och närvaro utifrån ett barnperspektiv. Johansson beskriver att samarbetet vuxit fram ur en lång process som har inbegripit ett nätverkande med många möten mellan olika parter (personlig kommunikation, 11 april, 2019). Det har enligt Johansson varit en svår utmaning att som drivande part i dessa förhandlingar "få det att faktiskt hända" (ibid). Att lyckas förklara hur kultur och stadsplanering hänger ihop menar han är en stor utmaning. Johansson beskriver att de inom den kommunala verksamheten arbetar i olika självbestämmande nämnder, där stadsbyggnad och kulturförvaltningen skiljs åt. Utifrån samtal med Ribbing samt inspiration från Arkitekturpedagogerna inom Göteborgs stad och deras verktyg *Kulturkatalogen*, växte en nyfikenhet fram kring hur kultur kan vara en del i stadsutvecklingen.

Johansson beskriver att arbetet i lokstallarna kan förklaras bestå av två beståndsdelar (personlig kommunikation, 11 april 2019). De testar i projektet Dansbyggen Ribbings konkreta metod där syftet är att med hjälp av dans förstå och synliggöra barns kunskap och tankar om området. Den andra delen är att de testar kulturkartan vilket Johansson beskriver som "ett sätt att systematisera kultur som en drivkraft i stadsutveckling" (ibid). Han beskriver detta verktyg som en finansieringsform och kommunikationsplattform som blir en samlande kraft i deras arbete.

Hoffmann lyfter att kulturkartan både är ett systematiskt verktyg som möjliggör för ett testande av (nya)metoder i områden och som anpassas efter lokala förutsättningar (personlig kommunikation, 11 april 2019). Samtidigt leder denna samverkan mellan kultur och stadsutveckling till att kulturförvaltningens roll i stadens stadsutvecklingsarbete stärks. Hoffmann säger att det är upp till bevis om kulturkartan som verktyg kan resultera i ett bra samarbete mellan pågående stadsutveckling och kulturinitiativ. I relation till detta resonemang beskriver hon att "det vi kan se är att det finns många kulturaktörer som jobbar medlande med kultur för att demokratisera, involvera och så vidare" (ibid).

Genom att i ett tidigt strategiskt skede använda sig av konstnärliga metoder, beskriver Hoffmann hur det kan ge dem möjlighet att redan nu "börja se stråk" i och mellan området och omkringliggande stadsdelar (personlig kommunikation, 11 april 2019). Vid min deltagande observation den tredje april berättade Ribbing att barnens uppgift blir att beskriva sin drömväg till och från skolan (personlig kommunikation, 3 april, 2019). Till sin hjälp har de tre olika material där rep och snören symboliserar rörelser och förflyttningar, ringar står för natur och kultur och där kartonger betyder att göra en aktivitet – ett intresse. Ribbing och dansarna vägleder barnen i att – med hjälp av materialen skapa sin väg, som i nästa steg tas vidare då dansarna visualiserar vägen genom rörelser. Under den andra workshopen utvecklas detta arbete då vägen som barnen tillsammans skapat, förflyttas från inomhus till utomhus. Tillsammans skapar de en bild av hur det framtida stråket i området, kan komma att se ut.

Hoffmann belyser att det temporära stråk som skapas genom Dansbyggen har potential att bjuda in andra till att tolka stråket, samtidigt som det skapar en personlig relation mellan deltagarna och platsen (personlig kommunikation, 11 april 2019).

Det är relationen till platsen som också skapar helt andra förutsättningar inte bara själva platsen och dess uppbyggnad, men själva faktumet att barnen har varit där att dom har tolkat det – att dom har kommit tillbaka.

(V. Hoffmann, 11 april 2019)

Den konstnärliga metoden kan utifrån vad Hoffmann här beskriver, anses skapa en relation mellan deltagarna och platsen. Här finns starka samband med den diskussion som jag tidigare har fört kring konstens relationella förmåga. I likhet med Hesselgrens spegelverk i Husby och Kiruna blir dansen en metod, där barnen får möjlighet att se på omgivningen och sin roll i den, på andra sätt och utifrån perspektiv som de själva inte haft förmåga till att se. En dans som speglas av det som barnen med sina kroppar ser och upplever.

Utifrån denna diskussion har det framkommit att stadsutvecklingsprojekt i både Göteborg- och Malmö stad utforskar nya metoder där konst kommit att bli ett inslag. Metoderna eller strategierna beskrivs bland annat kunna fungera som ett verktyg för att komma åt lokal kunskap. De används i syfte att involvera invånare i processen och därigenom i utvecklandet av dessa platser.

Den problematik som konstnärerna gav uttryck för (se avsnitt 3.7) kring planeringens oförmåga att lyssna och ta till sig människors underliggande behov, har även i denna del tagits upp. Johansson och Hoffmann belyser båda två distinktionen mellan stadsplanering och stadsutveckling och att den första inbegriper formella processer, som kommunen genom PBL-lagstiftningen är ålagda att följa. Samtidigt uttrycks här tankar kring att planprocessens samrådsskede inte är den ultimata formen för att lyckas skapa – vad som kan ses som en lyckad medborgardialog. Hoffmann beskriver att de i glappet mellan det strategiska utvecklingsarbetet och den kommande detaljplaneringen, har sett en möjlighet att kunna undersöka vad visionerna som återfinns i den fördjupade översiktsplanen betyder för området idag.

I Frihamnen i Göteborg återfinns nu en stadspark som Segerlund beskriver “finns där som en solid” tills dess att den nya bebyggelsen är på plats och omsluter den (personlig kommunikation, 12 april 2019). Genom att testa och bjuda in medborgarna att vara en aktiv del av denna process har de enligt Segerlund förankrat platsen hos göteborgarna.

I uppsatsens femte och avslutande del ska jag utifrån konstnärernas och planerarnas berättelser, diskutera på vilket sätt mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling har gått till. I denna analys använder jag mig av det ramverk kring olika grader av konstnärlig interaktion i stadsutveckling som Borén och Young (2017) presenterar i kapitlet – Artists as planners? Identifying Five Conceptual Spaces for Interactive Urban Development. Därefter följer en avslutande analytisk diskussion som utifrån ett övergripande perspektiv diskuterar det undersökta ämnet utifrån mina teoretiska utgångspunkter, med fokusering på frågor kring demokrati, offentlighet och social hållbarhet.

Innan den femte och avslutande delen presenteras, exkurs II: Rörelsen berättar – en berättelse kring min andra deltagande observation i projektet Dansbyggen, den tredje april 2019.

Exkurs II: Rörelsen berättar

Den berättelse som här beskrivs, är ett utdrag från den deltagande observation som jag genomförde den tredje april 2019. Platsen för händelsen var Malmöstadsdelen Kirseberg och området kring de gamla lokstallarna. Berättelsen bör ses som en återberättning där mina upplevelser och tolkningar av situationen återges. Den beskriver hur utvecklandet av en konstnärlig metod kan gå till – här genom rörelse och dans.

När jag ringer på dörren till In-discourse lokaler i de gamla lokstallarna på Kirseberg, har klockan nyss slagit halv tio. En man öppnar och visar mig in till det rum där förmiddagens dansövning ska hållas. Där möts jag av Emma och en annan dansare. Utöver dem finns det en tredje person i lokalen som filmar. Emma berättar att filmen görs på uppdrag av stadsbyggnadsförvaltningen och att det är en dokumentation över allt som sker i projektet. Jag sätter mig i soffan under tiden som vi väntar på att de andra dansarna ska ansluta.

Emma börjar att skriva på en whiteboard-tavla. Filmaren filmar. Emma fortsätter att skriva på tavlan. Dansaren snurrar på golvet. Musiken är på, jag hör olika rytmer. Emma skriver "där man får träffa andra människor – där man gör sin hobby".

När de andra två dansarna har kommit

sätter vi oss längst fram i lokalen, där whiteboardtavlan återfinns. Emma beskriver att hennes vision med Dansbyggen är att kunna hitta metoder tillsammans med barn. Den 10 maj kommer filmen att visas. Det är ett samarbete mellan flera förvaltningar och det handlar om planering i ett tidigt skede. Emmas metod är att synliggöra barns drömmar genom att kunna tala samma språk som barnen. Hon tror att dansarnas språk är närmare barnens än beslutfattarnas och planeringens.

Emma säger att det behövs en lekfullhet, att få leka fram hur något kan komma att bli. Hon vill inte bara ta in barnens perspektiv, utan också visa barnen hur det fungerar i de vuxnas värld och få dem att förstå att saker kostar pengar.

Vi går igenom upplägget för workshoparna. De ska vara fem klasser som ska delta vid

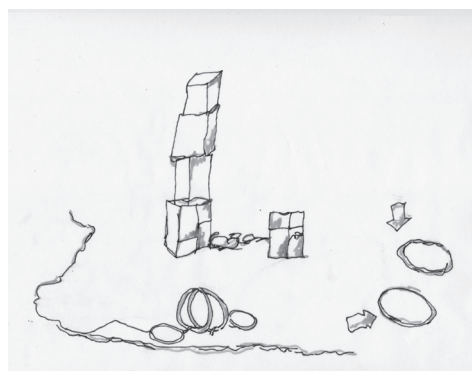
olika tillfällen. Att utföra projektet med barn i olika åldrar kommer innebära att olika åldrar, åsikter och behov synliggörs. Emma beskriver att hon med hjälp av Dansbyggen vill synliggöra demokratiska processer och få barnen att förstå att planering innebär många olika kompromisser och beslut. De ska använda sig av tre olika material vilka är *ringar* som står för park/grönområde eller en favoritplats. *Rep* eller *snören* som kan innebära att åka, att färdas och *lådor* som betyder någon slags aktivitet till exempel fotboll, gymnastik eller både och.

Barn har samma svårighet med abstraktion som en byråkrat, vilket Emma menar att konstnären kan bidra med. Barn har också svårt att förstå skala. Tillsammans ska de undersöka var vill man springa? Var vill man vila? De ska använda pilar för att skriva ner ord på. Dansarnas uppgift att sedan tolka dessa och att sedan improvisera fram känslan kring vad barnen vill ha. Emma säger att de idag ska arbeta fram ett gemensamt vokabulär. Det är viktigt att barnen förstår att vi bor i en och samma stad och måste samsas om den – komma överens om vad som finns där. Hon berättar att de ska jobba med ett symbolspråk som både barn och vuxna förstår. En av dansarna frågar om hur workshoparna kommer att gå till.

Emma beskriver att de ska börja med att gå i området och tänka att de kollar genom ett par glasögon – tar på ett filter. Vad är gammalt? Det kan vara för abstrakt för att förstå. Istället får de fråga ”Vad gillar du för gammalt? Vad gillar du för nytt? Var vill du vila? Vart ska det gå snabbt?”.

När gruppen kommer in i lokalen börjar de med att göra en uppvärmning. De gör följa John längst med repet. Emma hoppar intill repet för att visa. Innan barnen kommer vet de redan att de ska bygga sin favoritväg till och tillbaka hem från skolan, de har fått frågan ”Vad skulle du vilja ha?”.

Följa John blir ett sätt för barnen att få prova på det som kommer sedan. De får testa det teatrala. Det blir en uppvärmning för att väcka ett rumsligt perspektiv – möjliggöra för association. Efter följa John kommer dansarna att visa ett exempel genom att bygga en bana. Här har dansarna tänkt hur deras favoritväg till jobbet skulle kunna se ut. De berättar och sedan gör de den genom dans – genom rörelser.

Barnen delas därefter in i grupper. Dansarna finns där som stöd. Emma berättar att det verkligen är ett tight schema. Barnen kommer in, musiken är igång. Följa John startar. Det ska vara en rumslig upplevelse, med hjälp av repen skapas lite av en hinderbana. Det handlar om att få in det associativa. Emma kommer på att de kanske ska göra som en skyline och utgå från kända byggnader, som alla känner igen – man kan vara en byggnad. Emma berättar att hon varit i Helsingborg och lyssnat till ett projekt och att de där började med att visa bilder på kända skrytbyggen i världen. Hon menar att arkitektur är så mycket mer än så, det kan vara moln och det är absolut kroppen och den matta som kroppen ligger på.

Följa John får max ske i tio minuter sedan ska dansarna visa exemplet och instruera hur det kommer gå till. Emma beskriver att hon kommer att säga ”ni är här idag för att göra era favoritvägar till skolan men bara med tre

material”. Repet och tejpen betyder att snabbt komma framåt. Lådor betyder tak, göra en hobby, där du hänger, träffar andra. Ringar betyder grönområden. Emma börjar med att förklara, dansarna ger genom rörelser exempel.

Snöre kan vara att cykla, att gå, att springa, att åka bil – snabbt. Emma visar genom att göra en rörelse där hon hastigt drar händerna vid sidan om huvudet. Hon säger att det är viktigt med vilka ord vi använder. Vi pratar om att färdas, om vad det betyder och kommer fram till orden transportera, färdvägar och förflyttningar. Till och från skolan. Till – det behöver gå snabbt till skolan – vara rakt. Från – då finns det kanske utrymme för att göra en hobby och att träffa kompisar. Genom övningen kan barnen förstå att de har olika behov och att de är olika. Emma säger att det är så hon ser på hållbar utveckling att förstå och ta hänsyn till andra och deras olika behov.

På kortet som ser ut som en pil ska barnen skriva vad de har för behov på deras väg till och från skolan. På ena sidan dit – på andra sidan hem. I slutet ska barnen tillsammans ha hittat en gemensam skolväg. Dansarna visar sitt exempel sedan får barnen pilarna. Dansarna förklarar sedan materialen igen. Genom att visa en bana som ett exempel, kan det konkretiseras för barnen.

Vid det andra tillfället ska banan som tagits fram tillsammans med barnen i workshop ett flyttas ut. Det ska då användas sig av större lådor, flaggor och rockringar i orange färg – allt skalas upp. Det kommer vara två veckor i mellan första och andra workshop-tillfället. Vid det första tillfället fotas barnens pilar av. De får sedan ta med dem hem och de ska ta tillbaka dem igen till det andra tillfället. Utifrån dessa byggs sedan banan som finns på platsen när barnen kommer dit inför workshop nummer två.

Tillbaka på första delen av workshopen.

De pratar om vad ringarna betyder. Tillsammans med barnen gör de en rörelse av det. Tio minuter har barnen på sig (med hjälp från lärarna) att skriva ner vad de vill ha, vad de har för behov på sin väg till och från skolan. Barnen har redan innan de kommer fått fundera på detta, vilket Emma tror gör att det inte kommer vara för kort tid. Efter detta görs banan i helgrupp.

Emma tar upp ett exempel – ett barn vill att vägen ska vara grön och att det ska gå bra att gå där. Då kan hon exempelvis fråga ”Hur ska det kännas? Ska du upptäcka något nytt eller hur ska det kännas?”. Genom denna dialog gestaltar dansarna barnens bana. ”Okej jag får tolka din bana? Är det såhär? Eller såhär?”. Barnen kan sedan svara, ändra och förklara. Det bildas en dialog. Emma säger att: ”Det vi som dansare gör, är att vi musikaliserar någonting”.

Dansarna börjar att prata om deras väg hit idag. De ska börja att bygga sin drömväg till jobbet. De pratar om att de gäller från grinden in till industriområdet. De såg tågspår och kolonistugor. Grönområde och industri är ju raka motsatsen mot varandra. Kan ringarna betyda båda delar? Kanske behöver betydelsen ändras.

En av dansarna säger att ringen kan stå för natur och kultur. Hon undrar hur mycket plats som staden kan lämna orörd, som bara får finnas. Emma säger att marken kostar, det handlar om att förklara det för barnen. Att få dem att förstå att någon äger den. Här i området ägs den av järnvägen – av Jernhusen. Kan de ha rep på gatorna? Får de lov att leka? Det blir intressant att kunna visa för en arkitekt och fråga ”vad säger detta dig?”.

De fortsätter med banan. Cykelväg – snöre eller rep. Emma frågar om det finns gamla hus längst hela vägen. En av dansarna säger att det bara finns i mitten. Emma säger att det är svårt att inte färga barnen för mycket med banan. Det händer lätt att de härmar

och tar efter för mycket av det som dansarna gör, säger och tänker. Det är därför viktigt att inte göra rörelserna med för mycket inlevelse.

Cykelvägen är en väg utan stopp – en rak väg. Man kan åka spårvagn genom byggnaderna. Nu tar vägen form. Cykla – spårvagn – wifi – stadscyklar – gammalt – horisont. På spårvagnen kan man titta ut. Det går långsammare ibland och då kan man se på det gamla byggnaderna utanför fönstret. Emma säger att när man jobbar med barn är det viktigt att förenkla och förtydliga.

Förenkla kan man göra med hjälp av ljud.

Många barn kanske kommer komma med liknande förslag, men det är i variationen som skillnaderna finns. Det finns exempelvis många olika slags cyklar. Det finns cyklar där man ligger ner och cyklar snabbt förbi. Vissa cyklar går snabbt, andra går långsamt.

Jag sätter mig vid sidan – längst med väggen och börjar att teckna det som de fyra dansarna med sina kroppar och röster börjar att gestalta.

Metoden testas och utvecklas

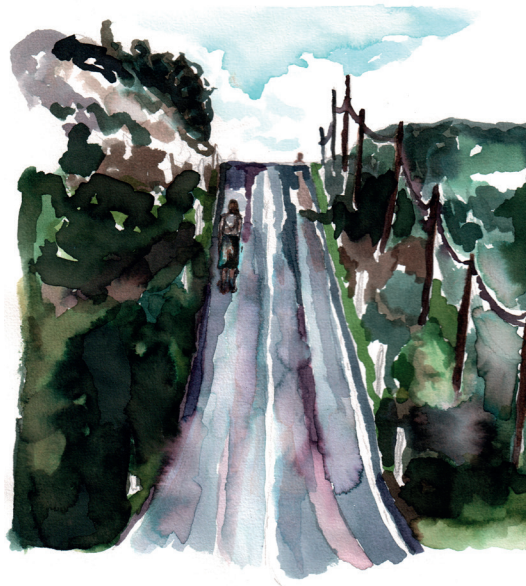

Snabba skisser över dansarnas rörelser

Om att mötas

I sökfunktionsrutan skriver jag in m - ö - t - e och möts av två meningar kring ordets betydelse. Efter siffran ett, följer meningen "planerad sammankomst: ett politiskt möte; gå ngn till mötes göra ngn till viljes". Förflyttar jag min blick ett steg nedåt, ser jag den beskrivning som följer efter siffran två. Här beskrivs ordets betydelse som "Tillfällig närhet och ev. kontakt: ett möte på backkrönet".

Varför möts vi och hur går detta möte till? Jag tänker att det som är gemensamt för de beskrivningar jag nyss har läst, är att de inbegriper någon form av utbyte. En kontakt skapas – detta oavsett om den är mental eller fysisk. Den ger oss möjlighet att få insyn i en annan livsvärld. En värld som kanske skiljer sig från vår egen.

Del 5. Avslutande diskussion och slutsatser

Arbetet med att skriva denna uppsats har inneburit en process, där jag genom olika former av möten har studerat hur det kan gå till när konstnärliga metoder involveras i stadsutvecklingsprocesser. Hur dessa samarbeten har initierats har skiljts sig åt, samt deras respektive omfattning. De har handlat om projekt som har inbegripit en undersökning under några dagar, till processer som pågått under flera år.

I uppsatsens avslutande del ska jag binda samman dessa olika perspektiv, för att på så sätt kunna analysera hur dessa möten har gått till och hur interaktionen kan förstås. Detta med hjälp av det ramverk som Borén och Young (2017) definierat, bestående av fem olika konceptuella rum.

5.1 Mötets premisser

Syftet bakom de ramverk som Borén och Young (2017) tagit fram, är att kunna analysera olika former av interaktion mellan konst och planering. De beskriver att de inte handlar om att hitta metoder, för hur kreativitet och kultur mer effektivt kan användas i syfte att uppnå nyliberalistiska strategier (2017, s. 301). Genom att definiera olika konceptuella rum vill de kunna öppna upp för ett vidare undersökande av de scenarion som uppstår, när konstnärer bjuds in till att vara en del av planerings- och/eller stadsutvecklingsprocessen.

Det ramverk som de presenterar består av fem kategorier, där det som skiljer dem åt är graden av interaktion mellan konstnärer och planerare. Enligt Borén och Young är det viktigt att ha i åtanke att en planeringsprocess kan ha inslag av flera av dessa inriktningar samt metoder. Nedan följer en kortfattad presentation över respektive kategori. Jag kopplar därefter denna teoretiska indelning till min analys av konstnärernas och planerarnas metoder. Detta för att på ett sammanfattande sätt förstå de möten mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling som jag i denna studie har studerat.

5.1.1 Mötet – fem sätt

Den första kategorin *Planner includes artists* rymmer en interaktion som Borén och Young beskriver följer en konventionell planeringsmetodik (2017, s. 303f). Detta samarbete präglas och formas efter mål som i många fall har definierats innan processen har påbörjats. Planeraren har här rollen som medlare där konstnärens involvering fyller en assisterande roll, som bidrar med att öka planerarens kreativa förmåga. Enligt Borén och Young hjälper konstnärer i ett sådant samarbete planerare att tillämpa annorlunda och kreativa metoder. Centralt för denna interaktion är att det sker ett utbyte, och därmed även en ökad förståelse mellan de olika fält som stadsplaneringen och konsten utgör.

Den andra kategorin *Artist dialogical effects* inbegriper ett möte där konstnärer involveras i planeringsprocesser för att ta rollen som medlare, en roll som planeraren vanligtvis tillskrivs i dessa processer (Borén och Young, 2017, s. 304). Det centrala för detta möte är själva processen framför ett fysisk konstnärligt resultat – exempelvis en utsmyckning eller en gestaltning. Författarna refererar här till Samverkansprojektet (2013) genom att belysa att konstnärerna i en stor andel av de utförda pilotprojekten, involverades från start. Deras uppdrag var i flera fall att leda dialogen mellan planerare, politiker, medborgare, samt andra aktörer och intressenter och

detta genom kreativa och innovativa metoder. Det blir utifrån den diskussion tydligt att Bergendals projekt PARK LEK i Sundbyberg är en av de processer som författarna här syftar på. I följande kategori *Creating 'cool fora'* utgår Borén och Young (2017, s. 305f) från Metzgers (2011) teori kring varma och kalla forum. Med hjälp av konstnärens kreativa metoder kan vedertagna sanningar skakas om. Konstnärens närvaro ger medverkande planerare eller andra aktörer verktyg, att kunna se på sitt arbete utifrån ett annat perspektiv – än vad de annars är vana vid.

I den fjärde samt femte kategorin – *Artist as planner* och *Art work as planning*, ändras konstnärens roll (Borén & Young, 2017, s. 305f). Från att ha skett på uppdrag av samhällets institutioner med målsättningar om att skapa nya och bättre former för governance-styrning, initieras samarbetet av konstnären och hens drivkrafter. Denna roll ger konstnären mer frihet att att agera efter egna visioner, och ökar därmed hens möjlighet att vara mer politisk i sitt uttryck och angreppssätt.

Det som skiljer den fjärde och femte kategorin åt är att det i den femte är konstverket som står i fokus för interaktionen (ibid, s. 308). Genom konstverket kan förändring ske då konsten bidrar till att relationer, betydelser och idéer kan formas. I följande avsnitt ska jag undersöka hur dessa olika former av interaktion kan förstås, detta genom att låta denna teori möta det empiriska materialet och de olika möten mellan konst och stadsutveckling som i denna uppsats har behandlat.

5.1.2 Graden av interaktion

Genom att dela in resultatet av intervjumaterialet efter Borén och Youngs (2017) kategorier blir det i likhet med hur författarna själva beskriver det, tydligt att de olika möten som har ägt rum mellan konstnärer och planerare – kopplar an till flera av dessa indelningar.

Göransson har i många av hennes arbeten i offentlig miljö arbetat på uppdrag från kommunal och/eller statlig nivå. Det har funnits ett tydligt mål med hennes medverkan, då det har efterfrågats ett permanent offentligt verk. I flera av hennes genomförda konstprojekt har initiativtagarna efterlyst en process, där de boende involveras med syfte att förankra konstverket på platsen. Dessa aspekter passar in på den första kategorin där planerare inkluderar konstnärer i ett deltagande (*planner includes artists*). Det som skiljer Göranssons arbete från Borén och Youngs beskrivning är att det i hög utsträckning, är hon själv som driver arbetet och sköter dialogen med medborgarna. Vid arbetets start finns det ramar men Göransson följer sina idéer, vågar experimentera och ta ut svängarna. Hon beskriver under vårt samtal att hon inte tycker det är så farligt att behöva kompromissa, snarare är det nödvändigt för att arbetet ska kunna bli av (personlig kommunikation, 26 mars 2019). Göransson har en tilltro till att konsten kan leda till förändring och göra skillnad på en plats. Hennes verk inbegriper en tydlig symbolik och bildar en kommentar till samtiden. Dessa aspekter anser jag gör att Göransson konstnärliga metod även kan tillskrivas kategori fem (*art work as planning*).

Hesselgrens relationella verk *Performing the common* i Husby, är även det ett exempel som knyter an till den femte sortens interaktion, där konstverket i sig besitter förmågan att göra människor uppmärksam på den miljö som de befinner sig i. Till skillnad från Göransson har Hesselgrens i stor utsträckning arbetat i projekt som hon själv har initierat. Hennes individuella konstnärliga drivkrafter har format och präglat dessa samarbeten, vilket kan kopplas till den fjärde kategorin (*artist as planner*). Hesselgrens metod till lika konstnärliga verk – Urbana

Rörelse (se avsnitt 3.7.1) anser jag har tydliga beröringspunkter med hur Metzger (2011) beskriver kalla forum och som utgör den tredje kategorin i Borén och Youngs ramverk.

Utifrån samtalet med Toreld anser jag att hennes samarbeten spänner mellan den andra och tredje kategorin. Torelds roll som en så kallad projektledarkonstnär, innebär att hon agerar medlare mellan olika intressen. I detta arbete använder hon sig av olika konstnärliga metoder där en av dessa är att hon bjuder in andra konstnärer till att vara en del av processen. I arbetet med Mary Anderssons park delades den medlande rollen mellan många parter bland annat Toreld, Möller och två landskapsarkitekter från gatukontoret i Malmö stad (personlig kommunikation, 19 mars 2019).

En aspekt som gör att Torelds arbete kan anses bryta från den andra kategorin där konstnären tar rollen som planerare, är att det från start funnits ett tydligt mål om att ta fram ett gestaltningsförslag för en lokalhistorisk lekplats. Detta skulle ske genom en demokratisk process där MKB efterfrågade en kompetens som de själva inte besatt. Även då det fanns ett tydligt definierat mål kring vad projektet skulle leda, så är det också tydligt – baserat på Torelds uttalanden, att processen stått i fokus. I likhet med Borén och Youngs beskrivning har Toreld i sin roll kunnat skapa och upprätthålla en dialog genom kreativa och innovativa metoder. MKB:s samt Malmö stads tillvägagångssätt för planering och utvecklingsarbete har därmed skakats om och utvecklats. Jag anser att det här är tydligt att ett kallt forum har skapats.

Utifrån Johansson och Hoffmanns beskrivningar kring deras samarbete med Ribbing och projektet Dansbyggen, så har de eftersökt nya sätt att kunna komma åt kunskap, som de inom respektive kommunala förvaltning inte har tillgång till. De vill testa huruvida de med hjälp av konstnärliga metoder kan skapa en stadsutvecklingsprocess, som bättre fångar upp lokal kunskap samt behov. Utifrån denna reflektion anser jag att arbetet med Dansbyggen innehåller den andra samt den tredje sortens interaktion.

De möten som skett mellan konstnärer och de ansvariga för utvecklandet av Jubileumsparken i Göteborg, har utgått från tydliga målbilder som präglats av medborgares önskemål om vad som borde finnas på platsen. Valet av konstnär och arkitektkollektiv har baserats på de sökandes förmågor samt erfarenheter av att arbeta deltagande involverande. Till viss del går det att argumentera för att detta är aspekter som passar in på Borén och Youngs (2017) första kategori, bland annat på grund av att det inom projektet funnits tydliga målbilder. Däremot innebär projektets processinriktade- och undersökande form att målen ändras med tiden efter användarnas behov.

Jag anser att arbetet med Jubileumsparken snarare kan beskrivas tillhöra den andra kategorin, då projektet präglas av ett prototypiserande. Genom att kontinuerligt bjuda in allmänheten till att bygga, testa och använda det som finns i parken, får de kunskap om vad som fungerar. Designprocessen kan därmed beskrivas ske genom användningen av platsen. I likhet med processen i Mary Anderssons park, är det många av de involverade parterna i Jubileumsparken som agerar medlare. Detta är en aspekt som gör att kategori två (artist as planner), inte fullt är kompatibel med detta samarbete. Inom projektet har de skapats vad Segerlund beskriver som en utvecklingsmodell som skiljer sig från hur stadsutvecklingsprocesser brukar gå till (se avsnitt 4.5). Den kategori som jag anser har flest beröringspunkter med arbetet i Jubileumsparken är den tredje (creating 'cool fora'). De kalla forumen skapas i detta fall av alla de inblandade aktörerna.

I projektet Ångpannegatans processer vid Backaplan i Göteborg vill de ansvariga genom alternativa metoder skapa ett komplement till konventionella stadsutvecklings- samt planeringsmetoder. Vid Ångpannegatan 5 återfinns konstnärssateljéer. Genom projektet vill de

inblandade undersöka vad konst och kultur kan bidra med till de pågående planeringsarbetet, som kommer att leda till en förtätning av Backaplan. Konstnärerna och projektledarna Wahlström och Pettersson har en tydlig medlande roll i arbetet. De två andra drivande parterna i projektet är Barbara Ekström, kulturstrateg på Lundby Stadsdelsförvaltning samt Andreas Roth, curator på Statens Konstråd. Detta gör att interaktionen kan kopplas till den andra kategorin. Även i detta projekt är det tydligt att ett kallt forum har skapats där kreativa och innovativa metoder används med mål om att få tag i andra bilder och berättelse av området, i jämförelse med den parallella planeringsprocessen.

I kommande avsnitt ska de möten mellan konstnärliga metoder och stadsutvecklingsprocesser som här har analyserats, diskuteras ytterligare. I likhet med hur jag inledde detta arbete, ska jag göra vad som kan benämnas som en "utzoomning" för att utifrån ett övergripande perspektiv förstå bakgrunden till denna interaktion. Detta i relation till frågor kring social hållbarhet, demokrati, medborgardialog och makt.

5.2 Makten att berätta

I en bokhylla i mitt barndomshem står det en bok med titeln *Flickornas historia*. Den inleds med en berättelse kring att det som står skrivet och som formar hur vi ser på det förflutna – vad som var sant, vad som hände och vad som inte gjorde det, berättas utifrån dem som vann striderna, upptäckte och erövrade kontinenterna eller som fick störst stöd av folket.

Bent Flyvbjerg (1998, s. 2) refererar i boken *Rationality and Power* till den engelske filosofen Francis Bacons, som i slutet av 1500-talet myntade uttrycket kunskap är makt. Flyvbjerg vänder på denna mening och säger istället att *makt är kunskap*. Den som besitter makt är också den som har möjlighet att definiera kunskapens innehåll.

När fler människor ges möjlighet att tillföra sin berättelse till historieskrivningen, sina upplevelser av samtiden samt drömmar kring framtiden, väcks även frågor om hur dessa nya perspektiv tas omhand och vem som till synes och sist är den som nedtecknar, berättar samt för dem vidare?

Sett utifrån ett övergripande perspektiv har studiens innehåll, kommit att kretsa kring frågor om det demokratiska samhället och hur det formas och kommer till uttryck. I kommande avsnitt följer en avslutande analytisk diskussion. Genom vad som kan beskrivas som en utzoomad bild, ska jag återknyta till aspekter som diskuterats i uppsatsen bakgrundsdel, och som därefter har utvecklats i dess diskussion- och analysavsnitt. Här skapas en överblick kring resultatet av studien, utifrån olika teoretiska och empiriska perspektiv. Diskussionen berör frågor kring huruvida dessa samarbeten, har möjliggjort för ett deltagande där människors olika förutsättningar beaktas. Har konflikter och meningsskiljaktigheter haft möjlighet att uppstå, samt har dessa tillvägagångssätt inneburit att människor i högre utsträckning har kunnat uttrycka sig och sina individuella behov? Dessa retoriska frågor har alla starka kopplingar till målsättningar kring social hållbarhet, gällande ökad medborgerlig inkludering och deltagande i samhällsutvecklingen. Frågor som i sin tur är sprungna ur frågor kring demokrati och makt. Diskussionen avslutas med ett resonemang kring integrering av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser, kan främja eller motverka en hållbar utveckling.

5.2.1 Det hållbara och jämlika samhället

I de globala målen återfinns en uttalad medvetenhet om att arbetet för en hållbar utveckling, förutsätter att världens länder arbetar för att minska den växande ekonomiska ojämlikheten (UNDP, 2019). Utifrån forskning kring hållbarhetsdiskursen har jag i uppsatsen bakgrundsdel, lyft fram aspekter som anses vara viktiga, för att i praktiken kunna nå hållbara resultat. Pope et al.(2004) beskriver betydelsen av att i varje konsultation, konkretisera vad mål kring hållbar utveckling innebär. Inom dessa beslutsrum är det som Campbell (1996) beskriver det, av största vikt att öppna upp för ett diskussionsklimat där meningsskiljaktigheter och konflikter har möjlighet att äga rum. Detta är även en aspekt som Mouffe (2016) utifrån ett agonistiskt perspektiv ställer sig bakom.

Dessa teorier kopplar an till en kontext av en horisontell samhällsstyrning, där det representativa styrets beslutsprocesser har vidgats. Enligt Emilson och Hillgren (2014) så har skiftet från government till governance, inneburit en förskjutning av makt från den offentliga till den privata sektorn. Denna förändring beskrivs ofta i genom termen *New public management*, *NPM* (Karlsson, 2019). Anhängare till denna politiska inriktning anser att marknaden på egen hand, besitter förmågan att hantera samhällets kollektiva funktioner. Statligt drivna samhälls- och servicefunktioner privatiseras. Sociala världen behöver därmed i högre utsträckning, översättas till mätbara mål.

Skiftet från government till governance kan utifrån ovanstående resonemang, anses försvåra möjligheterna till styrningsformer som stärker samt utvecklar det demokratiska systemet. Detta i de fall då maktförhållandena som Campbell belyser, inte har uppmärksamats samt hanterats. Enligt Tahvilzadeh et al. (2017) tenderar ekonomiska drivkrafter att prioriteras framför miljömässiga och sociala aspekter, vilket författarna menar innebär att hållbarhetsbegreppet används i syfte att få igenom förutbestämda agendor. Det blir därmed ett viktig maktmedel som stärker den rådande hegemonin.

Mouffe (2016) argumenterar för att de som för tillfället sitter på den politiska makten, utför handlingar i syfte att kunna hantera och kontrollera samhällsutvecklingen. Hon belyser att det politiska styrets olika institutioner får tolkningsföreträde, att definiera problem samt lösningar. Mouffe riktar en tydlig kritik mot det deliberativa demokratiideal som den tyske sociologen Jürgen Habermas förespråkar (2016, s. 125). Hon beskriver att Habermas är medveten om att argumentationen bakom en deliberativ dialogprocess innebär en "ideal" situation som är svår att fullt ut uppnå. Utifrån ett agonistiskt perspektiv anses det vara omöjligt att nå en rationell samsyn mellan berörda parter. En sådan samsyn beskriver Mouffe innebär "att man kan nå fram till ett samförstånd utan att utesluta någon, vilket är just vad som visas vara omöjligt utifrån den hegemoniska ansatsen"(ibid, s. 125).

I avsnitt 3.3 uttrycker Hesselgren en oro för att det nutida planeringsidealet kring förtätning, innebär att de värden som finns i stadens mellanrum riskerar att försvinna. Hesselgren menar att planeringen med sin praktik i stor utsträckning fortfarande sker utifrån ett ovanifrånperspektiv, som är präglad av tydliga visioner kring vad planeringen ska åstadkomma. I sin konstnärliga praktik undersöker hon genom deltagande involvering, hur planeringen i högre utsträckning kan gå från ett top-down till ett bottom-up perspektiv.

Enligt Emilson och Hillgren (2014) är det svårt att bjuda in och öppna upp för utvidgade demokratiska processer, om inte nya former för dessa överläggningar tas fram. Genom att skapa en agonistisk designprocess och där de som ingår i samarbetet inbegriper en heterogen

grupp av aktörer, organisationer och medborgare, kan ojämlika villkor motverkas. Att arbeta med heterogena grupper, är en viktig del av Hesselgrens konstnärliga metod och angreppssätt. Jag anser att hennes arbete har en tydlig agonistisk inriktning, där hon bjuder in till ett brett deltagande där de röster som vanligtvis inte hörs får möjlighet att höras (se avsnitt 3.2.1).

Det som här har beskrivits vittnar om att det både utifrån uppsatsens teoretiska och empiriska uttalanden, finns en tydlig kritik mot att det inom hållbarhetsdiskursen – inte sker ett synliggörande av maktförhållanden. När inte dessa skillnader konkretiseras är det svårt att bryta den utveckling som har definierats som ohållbar.

I följande avsnitt ska jag utveckla denna analys genom att sammanfatta de aspekter som i studien har tagits upp, kring dialog och deltagandeprocesser.

5.2.2 Nya former för dialog och deltagande

Både i uppsatsens tredje samt fjärde diskussions- och analysdelar, har en optimistisk bild kring förändrade former för dialog och involvering gjort sig synlig. Det vittnar om en tilltro till att stadsutvecklingen genom att tillämpa andra arbetssätt, kan stärka demokratin. Diskussionen har utifrån flera perspektiv visat på att det är de styrande i samhället, som har makten att bestämma vad som slutligen sker med den kunskap som dessa processer genererar.

Hesselgren uttrycker en ovisshet kring vad som händer med den kunskap som hennes arbete har lett fram till, efter det att projekten har avslutats (se avsnitt 3.7.1). Kopplat till detta resonemang lyfter Hoffmann betydelsen av att det arbete som de initierar, fortsätter att drivas av lokala aktörer, organisationer samt av de boende efter projektets slut (personlig kommunikation, 11 april 2019). Det är viktigt att de sociala nätverk och den kunskap som har uppstått, fortsätter att ta form parallellt med utvecklingen av området.

Rebecka Forsell, forskningsassistent, Mats Fred, postdoktor och Patrik Hall, professor i stadsvetenskap vid MAU, har genom att studera större stadsutvecklingsprojekt i Malmö stad, undersökt vilka effekter som dessa projekt har genererat (2013, s. 40ff). Enligt författarna kan projekt ses som en möjlighet eller en arena, där verksamheter kan utforska och utveckla nya metoder och arbetssätt. De beskriver vidare att projekt anses kunna erbjuda kontroll och struktur men också bidra med nya perspektiv samt innovation. Utifrån de fall som Forsell et al. studerat, anser de att det är svårt att lyckas implementera den kunskap som projektformen leder fram till i den ordinarie verksamheten. De menar att projekt inbegriper en lösningsfokusering utifrån ett kortsiktigt perspektiv. Det är därmed en stor utmaning att lyckas hantera komplexa problem inom projekttidens ramar. Den ökade användningen av projekt inom offentlig sektor, benämner Forsell et al. för *politisk projektifiering*.

I relation till Forsells et al. (2013) diskussion beskriver Johansson att den kommunala verksamheten har en begränsad budget, vilket kräver att förvaltningarna tillsammans hittar metoder för samfinansiering.

[...]det är ju det som är det intressanta att vi måste hitta former för samskapande men vi måste också hitta former för samfinansiering det vill säga hur slutar vi avgränsa våra uppdrag och snarare se möjligheter i våra gemensamma uppdrag och faktiskt planera och organisera vår stora kommunala verksamhet efter dom här mervärden som vi skapar tillsammans[...]det är en jättestor utmaning.

(D. Johansson, 11 april 2019)

Att hitta nya former för dialog och medborgardeltagande har här visat sig kräva nya former för organisering till lika finansiering. Den diskussion som fördes i del fyra kring tjänstemännens arbeten med att utveckla nya/andra former för brukarinvolvering, visar på att det finns en politisk uppslutning kring att satsa på insatser som ökar medborgarnas medverkan och påverkan på stadsutvecklingen (i Göteborg och Malmö). Detta kan i sin tur användas som ett argument för att politiker och tjänstemän är beredda att ge ifrån sig makt.

Ett sådant perspektiv kan anses tala emot den kritik som bland annat Mouffe (2016), Tahvilzadeh (2015) och Listerborn (2015) lyfter mot olika former av deliberativa metoder. Vilka frågor och beslut som planeringen är beredda att låta allmänheten besluta om, är utifrån ett kritiskt perspektiv viktigt att uppmärksamma. Är dialogen ett sätt för planerarna att legitimera sina prioriteringar, genom en process som syftar till att leda fram till konsensus och överenskommelser? Får meningsskiljaktigheter lov att finnas eller måste dessa lösas för att något ska kunna hända?

Khakee och Johansson (2014, s. 68) anser att medborgarnas deltagande i planeringsprocesser besitter ett värde i sig, detta då det ger en inblick i samhällets struktur, organisering och funktion. Medborgarna lär sig om hur olika former för styrning och förhandling går till, samt vilka roller olika aktörer har i denna samverkan. De menar att "för planerare innebär deltagande att de höjer planerarnas legitimitet, att det eventuellt löser konflikter mellan olika särintressen och att det bidrar till (lokal)kunskap som förbättrar planeringsunderlaget" (ibid).

Khakee och Johanssons (2014) beskrivning kring medborgardeltagande betydelse kan kopplas till Johanssons resonemang i avsnitt 4.3. Han ger uttryck för att det inom Malmö stads förvaltningar, har identifierats ett behov av att hitta andra tillvägagångssätt, för att därigenom kunna komma åt lokal kunskap. Planprocessens samrådsskede anses inte utifrån diskussionen i avsnitt 4.4, ge ett tillräckligt underlag för att kunna identifiera en plats lokala förutsättningar samt de boendes behov. Tjänstemännen uttrycker – i likhet med konstnärerna (se avsnitt 3.7.1), ett behov av att utföra dialogprocesser i ett tidigt skede av utvecklingsprocessen. Ett samråd kring en detaljplan tenderar att kretsa kring individuella intressen framför det allmänna. Detta resonemang återfinns både i konstnärerna och tjänstemännen uttalande samt i planeringsteorin, exempelvis i Johansson och Khakees (2014) resonemang som diskuterades i avsnitt 1.7.

Uppfattningen kring att planerings- och stadsutvecklingspraktiken behöver kompletteras och utvecklas, är en aspekt som har blivit synlig både utifrån planerarnas samt konstnärernas perspektiv. För att förstå en plats krävs en långsiktig närvaro, vilket i avsnitt 3.7 beskrevs krocka med den snäva tidsramar som den kommunala planeringen har att förhålla sig till. Enligt Hesselgren är tid en fråga om pengar, vilket påverkar hur man från planeringens sida väljer att prioritera. Även Göransson lyfter betydelsen av en långsiktighet då hon menar att det krävs tid för att saker och ting ska hänga ihop (se avsnitt 3.5). I diskussionen i avsnitt 4.4 beskrev Johansson och Hoffmann att de inom Malmö Innovationsarena har uppmärksammat, att det finns ett glapp mellan det strategiska utvecklingsarbetet och detaljplaneringen. Det är i detta glapp som de nu arbetar, bland annat i samarbetet med Ribbing. I arbetet med Dansbyggen – har konsten fått möjlighet att komma in genom rörelser och dans. Det skapas en tidig och annan slags dialog- samt deltagande-process.

I det avslutande diskussionsavsnittet sker en sammanfattande analys kring vad jag i denna studie har kunnat visa, beträffande möjligheter och begränsningar med konstens närvaro i stadsutvecklingsprocesser.

5.2.3 Konstens offentliga roll

Det språk som används i planerings- samt stadsutvecklingsammanhang anses – både utifrån konstnärerna samt planerarnas uttalanden som otillgängligt. Det har beskrivits som svårt att förstå och ta sig an för dem som befinner sig utanför – det Segerlund beskriver som “planeringens rum” (se avsnitt 4.3). Jag ser utifrån denna diskussion en tydlig koppling till Metzgers (2011) teori om kalla forum. I analysen kring graden av interaktion i de studerade projekten (se avsnitt 5.1.2), har det visat sig att en majoritet av de samarbeten som beskrivits under intervjuerna, innebär att olika former av kalla forum har skapats. Med hjälp av en konstnärlig metodik har konstnärerna och planerarna förflyttat sig från traditionella beslutsrum, till att befinna sig på de platser där utvecklingsarbetet sker.

Under intervjun med Toreld beskrev hon att styrkan med att använda sig av olika former av kultur i arbetet med att skapa en demokratisk stadsplanering är att “den tenderar att göra alla jämlika” (personlig kommunikation, 19 mars 2019). Även fast de som deltar har olika erfarenheter av den konstnärliga metod som används, så belyser Toreld att alla är nya inför planeringskontexten. I detta arbete är hennes roll att ge deltagarna verktyg för att kunna uttrycka sig i relation till planeringens språk.

Enligt Mouffe (2016) så kan konst och kultur fungera som ett verktyg som möjliggör för ett problematiserande samt ifrågasättande av förgivettagna sanningar och invanda praktiker. Hon menar att konstprojekt som tar en kritisk form, kan bidra till arbetet med att forma miljöer som möjliggör för ett ifrågasättande kring samhällets styrning. Mouffe belyser att detta är en roll som alltid “[...]varit konstnärens uppgift, och det är bara den modernistiska illusionen om konstnärens särställning som har förvillat oss på den punkten” (ibid, s. 136). Vad hon här benämner som den “modernistiska illusionen” stämmer in på den diskussion som tidigare har förts kring konstens förändrade roll (se avsnitt 3.4). Enligt Dewey (2005) har utvecklingen av det kapitalistiska systemet inneburit en åtskillnad mellan konsten och den miljö där den uppstår. Konstens åtskillnad från vardagslivet kan ses som en förklaring till varför dess involvering i stadsutveckling är ett relativt nytt och outforskat fenomen. Det väcker frågor kring vad definitionen av konst är. Den relationella konstens begreppsliga betydelse har förflyttat fokuset från konstobjektet, till det möte som uppstår mellan verket och betraktaren.

I Torelds arbete som projektledare för Mary Anderssons park, efterfrågades hennes konstnärliga kompetens kring att föra dialog. Det handlade inte om att hon som konstnär, på egen hand skulle skapa ett verk eller en konstnärlig utsmyckning/gestaltning. I sin roll gav hon deltagarna verktyg till att kunna ge uttryck för sina behov, tankar och idéer kring den framtida temalekplatsen.

Huruvida det som deltagarna skapar, kan benämnas som konst är troligtvis en fråga vars svar många är oense om. Oavsett om vi väljer att se att utvecklingsprocesser – som den i Östra Sorgenfri, har genererat konst eller ett planeringsunderlag, så inbegriper den lokal kunskap. Genom denna studie har det blivit tydligt att denna kunskap är svår att tillgå, med hjälp av planeringens- och stadsutvecklingens konventionella metoder. Genom att våga involvera en konstnärlig disciplin finns möjlighet att även vidga en sådan förståelse.

5.3 Slutsatser: metod och resultat

Jag ska här sammanfatta denna studie genom en slutsats som jag har valt att dela in i två delar. Den inleds med en reflektion kring min process där jag för en diskussion kring mina valda metoder och lyfter för- och nackdelar med dessa val. Med denna reflektion önskar jag kunna skapa en ökad förståelse för min process ifråga om hur den har formats och utvecklat sig. Uppsatsen avslutas med en återkoppling till mina forskningsfrågor för att ringa in vad denna studie har mynnat ut i.

5.3.1 Ett undersökt fenomen

Genom denna studie har jag fått ökad kunskap kring vad användningen av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser kan innebära. Mitt intresse för detta fenomen väcktes under hösten 2018 då jag i arbetet med en essäuppgift, började att undersöka konsten och kulturens roll i planeringsprocesser.

I masterarbetets inledande skede lät jag mig styras av min nyfikenhet. Detta öppnade upp för ett researcharbete där många olika perspektiv blev synliga, vilket fick mig att känna ett behov av att avgränsa mig. Anledningen bakom denna upplevelse tror jag hänger samman med att jag som person, gillar att vidareutveckla tankar och idéer genom att addera nya kopplingar. Samtidigt som denna vana ofta leder in mig på nya och spännande tankar, får den mig även att uppleva att jag hamnar långt bort från den ursprungliga tanken.

Vid ett av mina första handledningstillfällen gav jag uttryck för denna känsla, var på min handledare sa att det är viktigt att tillåta sig att vara i ett tillstånd av förvirring, där man är öppen för att hitta nya spår och andra perspektiv. Detta var en respons som jag anser varit viktig för min process och som jag kunnat återkomma till i de stunder då arbetet fått mig att känna förvirring.

Min process har präglats av både ett fritt- och samtidigt strukturerat arbete. Jag var från början inriktad på att den metod jag skulle använda mig av för insamlandet av empirisk data, var semistrukturerade intervjuer. Även i detta fall blev diskussionen med min handledare viktig, då han fick mig att reflektera kring varför jag såg denna metod som mest lämplig i relation till de frågor jag ville undersöka. Att ha möjlighet att studera ett eller flera pågående projekt där konstnärliga metoder involveras i stadsutveckling, var något som jag tänkte skulle vara svårt att få till stånd. Att hitta kompletterande metoder att undersöka mitt valda ämne på, var något som jag genom handledning kom fram till. Jag började därför att leta efter pågående projekt att studera.

Ett dilemma jag stått inför i min process med att välja angreppssätt och metoder, har varit om jag skulle välja att fokusera vid att titta närmare på ett fåtal projekt, likt en fallstudie. Jag bestämde mig för att jag snarare än att fokusera vid enskilda fall, ville studera mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling utifrån många olika infallsvinklar. Under intervjuerna fick jag insyn i många olika projekt.

Det går att argumentera för att detta angreppssätt enbart på ytan undersöker det ämne som studeras. Samtidigt har jag valt att utföra ett begränsat antal intervjuer i syfte att få en fördjupad bild av vad det kan innebära när två, ofta åtskilda discipliner möter varandra och arbetar mot gemensamma mål.

5.3.2 Om att möjliggöra

Den frågeställning som har varit ledande för min forskning handlar om hur mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling kan förstås. Frågan ramar in det övergripande syftet med denna studie, som har kretsat kring att få ökad kunskap om detta fenomen. Som hjälp i mitt arbete har jag valt att bryta frågeställningen i tre – så kallade underfrågor. Målet har inte varit att finna ett eller ett fåtal svar. Istället har de använts som hjälp för att utifrån många perspektiv, kunna diskutera interaktionen mellan konst och stadsutveckling och dess betydelse, samt vad denna samverkan kan föra med sig för effekter och/eller konsekvenser.

Med hjälp av den andra forskningsfrågan har jag velat undersöka vilken inverkan mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling kan ha på utvecklingsprocesser, med målsättning att öka medborgarnas involvering och påverkan på stadsutvecklingen. Det mest framträdande svaret på denna fråga, som både har tagits upp utifrån ett konst- samt planeringsperspektiv, är att konstnärliga metoder besitter förmågan att kunna tillgängliggöra planeringens språk och processer. Nya ingångar och betydelser skapas som ger de som deltar i dessa processer möjlighet att byta perspektiv, och därmed komma bort från inarbetade metoder samt vedertagna sanningar. När de som ska ingå i ett samarbete är nya inför dess praktik, ökar förutsättningar för att ojämlika maktförhållanden ska kunna synliggöras och hanteras. I sin tur kan detta innebära att fler människor vågar, samt har möjlighet att ge uttryck för sina tankar – samt för sina behov.

Den tredje forskningsfrågan är en utveckling på den föregående och berör vilka möjligheter samt utmaningar det finns med att använda sig av konstnärliga metoder i stadsutvecklingsprocesser. I denna studie har jag fått ta del av många olika exempel som visar att användningen av konstnärliga metoder i utvecklingsprocesser, har möjliggjort för ett ökat engagemang hos civilsamhället. Ett exempel på detta återfinns i Segerlunds beskrivning av hur de arbetat med utvecklandet av Jubileumsparken i Göteborg (se avsnitt 4.3). Hon beskriver bland annat att de arbetar på platsen och med, samt utifrån dess användare.

Användandet av konstnärliga metoder har även beskrivits som en alternativ metod, som används i syfte att finna svar och erhålla kunskap som inte den kommunala planering- och stadsutvecklingen på egen hand har förmåga att nå (se avsnitt 4.3). I denna diskussion har den lagstadgade dialogprocess som översiktsplan- samt detaljplanearbetet föreskriver, inte ansetts varit tillräcklig i arbetet med att öka medborgares deltagande och påverkan på samhällsutvecklingen. För den tidigare ovanifrån- samt expertstyrda planeringspraktiken fanns det hos stadsplanerarna, en övertygelse kring hur det allmänna intresset i relation till olika utvecklingsarbeten såg ut. Utifrån den teoretiska diskussionen i avsnitt 5.2.2, har jag lyft fram att vad som kan anses vara det allmännas bästa är svårt att definiera. I dialog med medborgare hamnar ofta de berörda parternas egenintresse i fokus. Det blir en fokusering på detaljfrågor framför att tillsammans föra en mer djupgående diskussion kring den gemensamma framtida utvecklingen.

Ett dilemma som har synliggjorts genom denna studie är att kompletterande former för medborgardialog och deltagande, även kräver nya former för finansiering samt ökar behovet av tvärssektoriell samverkan. Utifrån tjänstemännens uttalanden har jag kunnat utläsa en vilja om att genom sitt arbete, kunna komplettera och utveckla den kommunala planerings- samt stadsutvecklingspraktiken. De nya formerna för styrning som skiftet från government till governance innebär, möjliggör för nya samarbeten samtidigt som de – när de drivs genom en projektförm tenderar att pågå under en begränsad tid. Det finns här en risk för vad Forsell et al. (2013) benämner för projektifiering.

Med hjälp av den fjärde och sista forskningsfrågan går jag från ett inzoomat till ett övergripande perspektiv. Med återkoppling till var denna studie har växt fram ur, har jag velat diskutera om det undersökta mötet mellan konstnärliga metoder och stadsutveckling, kan anses främja eller motverka en hållbar utveckling. Det har både utifrån uppsatsens bakgrunds- samt diskussion och analysdelar, gått att se en tydlig paradox ifråga om vad integreringen av konstnärliga metoder kan betyda för arbetet mot en hållbar utveckling. Det har visat sig att ett större antal medborgare, genom detta angreppssätt har fått möjlighet att delta samt påverka stadsutvecklingen. Däremot går det att argumentera för att människor inte ges fullt utrymme att styra vad konsultationen ska handla om. Stadsutvecklingen och planeringen arbetar efter tydliga vision- och målbilder, baserade på den rådande politiska ordningen. När det kommer till att bedöma konstnärliga metoders potentialer att kunna bidra till en utveckling som är mer hållbar, anser jag att det är viktigt att vi tittar till hur dess ramar ser ut samt vem som definierar dem. Vid en sådan analys bör det diskuteras hur mycket utrymme som deltagarna i realiteten får till att anpassa eller att förändra dessa ramar. Paradoxen kan kopplas till den pessimistiska samt optimistiska syns som Tahvilzadeh (2015) beskriver (se avsnitt 1.7). Det finns här många intressanta aspekter och frågeställningar som bör analyseras vidare. Detta skapar uppslag för framtida forskning i ämnet.

Innebär utvidgade former för styrning även ett utvidgning av demokratin? Skapar mötet en plats där det går att kritisera, debattera samt tänka och tycka olika? Eller bör det snarare ses som ett tillvägagångssätt för att legitimera politiska ställningstagande och som därmed segmenterar rådande maktförhållanden?

För att återknyta till denna studies inledning där jag valde att utgå från hoppet och dess betydelse, vill jag även efter dessa slutsatser avsluta med en optimistisk bild av konstens betydelse och potential för planeringen, förvaltningen samt utvecklingen av staden. I antologin *Att dela ett samhälle* skriver kritikern och författaren Stefan Jansson (2010, s. 38) om konstnärrens förmåga att både kunna skapa bilder kring det som är, men även kring det som hade kunnat vara. Med dessa rader vill jag avsluta och därmed skapa hopp om att ett hållbarare samhälle är möjligt. Ett samhälle där sociala olikheter inte sätter ramarna för vem vi är eller för vem vi tillåts att vara.

Dessa konstnärer har gjort vad konstnärer bör och brukar göra. De har ägnat sig åt den estetiska reflexionens huvuduppgift. De har synat den samhälleliga verklighet som breder ut sig omkring oss i ljuset av alla de möjligheter som förblir oförverkligade. Bara detta är i sig ett tillräckligt skäl för att konsten ska sitta med vid ritbordet där samhällets framtid planeras. Den österrikiske modernisten Robert Musil talade en gång i tiden om "möjlighetssinne". Framtidsgranskarna äger ett sådant. De har förmågan att inte bara föreställa sig det som är, utan också det som kunde vara. De vet, som Musil skrev, att "inte fästa större vikt vid det som är, än vid det som inte är". Sådana möjlighetsmänniskor, fortsätter Musil, "lever liksom inspunna i en skirare väv, i en väv av inbillning, fantasi, drömmeri och konjunktiver".

(Jansson, 2010, s. 38)

Epilog

Esthetic experience is a manifestation, a record and a celebration of the life of a civilization, a mean of promoting its development, and is also the ultimate judgment upon the quality of a civilization. For while it is produced and is enjoyed by individuals, those individuals are what they are in the content of their experience because of the culture in which they participate.
(Dewey, 2005, s. 339)

Plötsligt – precis som varje år, ser jag hur sommaren infinner sig. Reaktionen är starkare nu än tidigare. Jag ser de skira och nya bladen och tänker på att de ser verkligare ut än det verkliga.

I slutskedet av mitt uppsatsskrivande, bläddrar jag igenom flera av de böcker som tillsammans blivit en del av uppsatsens innehåll. Jag slår upp ett uppslag och möts av John Deweys beskrivning av vad som utgör en estetisk upplevelse. Jag läser och känner samtidigt hur dessa ord ringar in, hur det är att med sin kropp inte bara leva – utan att uppleva sin omgivning. I upplevelsen reflekterar vi kring hur saker och ting är, hur de hade kunnat vara och därmed – vad som hade kunnat bli bättre. Han avslutar med att påpeka något som kommit att bli en viktig insikt för mig under den tid jag studerat och som nu, snart är till ända.

[...]those individuals are what they are in the content of their experience because of the culture in which they participate.

Referenser

Tryckta källor:

- Adolfsson, K. & Boberg, S. (2015). *Detaljplanehandboken: handbok för detaljplanering enligt plan- och bygglagen, PBL*. (2. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Borén, T. & Young, C. (2017). Artists as planners? Identifying Five Conceptual Spaces for Interactive Urban Development. I Murzyn-Kupisz, M. & Dzialek, J. (red.), *The impact of artists on contemporary urban development in Europe* (s. 299–314). New York, NY: Springer Berlin Heidelberg.
- Bourriaud, N. (2002). *Relational aesthetics*. Dijon: Presses du réel.
- Certeau, M.D. (1984). *The practice of everyday life. Vol. 1, The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Dewey, J. (2005). *Art as experience*. (Perigree trade paperback ed.) New York: Penguin books.
- Emilson, A. & Hillgren, P-A. (2014). Connecting with the Powerful Strangers: From Governance to Agonistic Design Things. Ehn, P, Nilsson, E.M. & Topgaard, R. (red.) (2014). *Making futures: marginal notes on innovation, design, and democracy* (s. 63–84). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. (1. uppl.) Malmö: Liber ekonomi.
- Florida, R.L. (2002). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Flyvbjerg, B. (1998). *Rationality and Power: democracy in practice*. Chicago: The university of Chicago Press.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245. Doi:10.1177/1077800405284363.
- Fredriksson, C. (2013). När kust blir konst; Om kultur och kreativitet som hållbarhetsgenerator i ett stadsförnyelseprojekt. I C. Fredriksson & M. Larsson (red.). *Framtidskuster: hållbar utveckling i kustsamhällen* (s. 190–122). Göteborg: Makadam i samarbete med Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet.
- Gabrielsson, C. (2006). *Att göra skillnad: det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Diss. Stockholm: Kungliga Tekniska högskolan. Stockholm.
- Hedlund, G. & Montin, S. (2009). *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus Academic Press Sweden.
- Johansson, M. & Khakee, A. (2014). *Etik i stadsplanering*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Listerborn, C. (2015). Medborgarinflytande – Om makt, genus och stadsutveckling . I Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. (red.), *Medborgardialog - demokrati eller dekoration?: tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen* (s. 65–83). Stockholm: Arkus.
- Marabouparken Göteborgs universitet Konstnärsnämnden (2018). *Public enquiries: park lek and the Scandinavian social turn*. London: Black Dog.
- Massey, D. (2007). *World city*. Cambridge: Polity.

- Mattsson, N. & Hagander, C. (2011). *PBL 2010: en handbok om nya PBL och samhällsbyggande*. Stockholm: Svensk byggtjänst.
- Metzger, J. (2018). Planning and the Politics of Hope: a Critical Inquiry. *Plan: Föreningen för samhällsplanerings tidskrift*, 6(7), s. 33–49. Stockholm: Föreningen för samhällsplanering.
- Montin, S. (2007). *Moderna kommuner*. (3. uppl.) Malmö: Liber.
- Mouffe, C. (2016). *Agonistik: texter om att tänka världen politiskt*. Stockholm: Atlas.
- Rienecker, L. & Stray Jörgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats*. (3., omarb. uppl.) Stockholm: Liber.
- Scott, J.C. (1998). *Seeing like a state: how certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.
- Sidén, A. (2017). Konstnärens praktik: det öppna, det heta, det svala och rummet emellan. I Barenthin Lindblad, T. (red.) *ART Kod - demokrati, makt och det offentliga rummet*, (s. 13-17). Årsta: Dokument Press.
- Svensson, B. (2012). *Varför etnologi?: en ämnesintroduktion för nya studenter*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Tahlizadeh, N. (2015). Deltagande styrning – optimistiska och pessimistiska perspektiv på medborgardialoger som demokratipolitik. I Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. (red.), *Medborgardialog - demokrati eller dekoration?: tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen* (s. 23–51). Stockholm: Arkus.
- Tunström, M. (2015). Gemenskap i den hållbara staden: medborgardialog, demokrati eller dekoration? I Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. (red.), *Medborgardialog - demokrati eller dekoration?: tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen* (s. 53–83). Stockholm: Arkus.
- Vivant, E. Arab, N. & Özdirlik, B. (2017). Practices and Prejudices: Lesson from an Encounter Between Artists and Urban Planners. I Murzyn-Kupisz, M. & Działek, J. (red.), *The impact of artists on contemporary urban development in Europe*. (s. 299–314). New York, NY: Springer Berlin Heidelberg.
- Wilson, M. (2018). Introduction: The Social as Always Already the Political. *Public enquiries: park lek and the Scandinavian social turn* (s. 4-21). I Marabouparken, Göteborgs universitet, Konstnärsnämnden. London: Black Dog.

Elektroniska källor:

- Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? *American Planning Association*, 62(3), (s. 296-312). Hämtad: 2015-05-12, från: <https://my.vanderbilt.edu/greencities/files/2014/08/Campbell1.pdf>
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown, C. (2011). The Social Dimension Of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable development*, 19(5). Doi: 10.0002/sd.417. Hämtad: 2019-05-08, från: https://www.researchgate.net/publication/229889535_The_Social_Dimension_of_Sustainable_Development_Defining_Urban_Social_Sustainability
- Forsell, R., Fred, M., & Hall, P. (2013). Projekt som det politiska samverkanskravets uppsamlingsplatse: en studie om Malmö stads projektverksamhet. *Scandinavian Journal of Public Administration*, 17(2), s. 37-59. Hämtad: 2019-06-11, från: <https://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/16090/2473-6155-1-sm.pdf;jsessionid=56C6A86478B115CAAF2FD89B95DE3A19+sequence=2>

- Foster, S. (2013). Collective action and the urban commons. *Notre dame law review*, 87(1) 57-133. Hämtad: 2019-05-07 från: <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol87/iss1/2>
- Gabrielsson, C. (2013). Konsten att gestalta det gemensamma eller verkligheten betraktad genom ett konstnärligt temperament. I Statens konstråd. *Konsten att gestalta offentliga miljöer: samverkan i tanke och handling* (s. 215–221). Stockholm: Statens konstråd. Hämtad: 2019-04-27, från: https://statenskonstrad.se/wp-content/uploads/2017/04/konsten-att-gestalta-offentliga-miljoer_2013.pdf
- Glasberg-Blomqvist, A.C. (2017). *Den relationella estetikens till Sverige: hur begreppet relationell estetik tas emot i en svensk konstkontext*. (Magisteruppsats). Göteborg: institutionen för kulturvetenskap, Göteborgs universitet. Hämtad: 2015-05-13, från: <http://hdl.handle.net/2077/53953>
- Hedenfelt, E. (2013). *Hållbarhetsanalys av städer och stadsutveckling: ett integrerat perspektiv på staden som ett socioekologiskt, komplext system*. Malmö: Malmö högskola. Hämtad: 2015-05-12, från: http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/16687/hedenf_book.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Henecke, B. & Khan. (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen: en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. (Dept. of Technology and Society report). Sociologiska institutionen, Lunds universitet. Hämtad: 2015-05-12, från: <https://portal.research.lu.se/portal/files/4453664/3972503.pdf>
- Håkansson, M. (2013). *Att verka tillsammans: erfarenheter från gestaltning av offentliga miljöer*. Stockholm: Skolan för arkitektur och samhällsbyggande, Kungliga Tekniska högskolan. Hämtad: 2019-05-12, från: https://statenskonstrad.se/wp-content/uploads/2017/07/att-verka-tillsammans_hakansson_2013.pdf
- Jansson, S. (2010). Tolv sätt att dela ett samhälle. i Stockholms läns landsting. Kulturförvaltningen. *Att dela ett samhälle* (s. 35-54). Stockholm: Kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting. Hämtad: 2019-05-14, från: http://www.jannaholmstedt.com/pdf/Bok_Attdelaett-samhalle.pdf
- Karlsson, T. (2019). New public management. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad: 2019-05-13, från: <http://www.ne.se.proxy.mau.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/new-public-management>
- Khakee, A. (2006). Medborgardeltagande i samhällsplanering. I Blücher, G. & Graninger, G. (red.), *Planering med nya förutsättningar – ny lagstiftning, nya värderingar* (s. 11-23). Stiftelsen Vadstena Forum. Hämtad: 2019-05-08, från: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:354952/FULLTEXT01.pdf>
- Listerborn, C. & Claesson, R. (2013). Att synas och ta plats i staden – om medborgarinflytande i förändringsprocesser. I Statens konstråd. *Konsten att gestalta offentliga miljöer: samverkan i tanke och handling* (s. 239–245). Stockholm: Statens konstråd. Hämtad: 2019-05-11, från: https://statenskonstrad.se/wp-content/uploads/2017/04/konsten-att-gestalta-offentliga-miljoer_2013.pdf
- Metzger, J. (2011). *Strange spaces: A rationale for bringing art and artists into the planning process*. *Planning Theory*, 10(3), s. 213–238. Doi: 10.1177/1473095210389653. Hämtad: 2019-05-12, från: <https://journals-sagepub-com.proxy.mau.se/doi/pdf/10.1177/1473095210389653>
- Peck, J. (2005). Struggling with the creative class. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(4), s. 740-770. Hämtad: 2015-05-14, från: <https://doi-org.proxy.mau.se/10.1111/j.1468-2427.2005.00620.x>

- Pelias, R.J. (2000). The critical life. *Communication education*, 49(3), s. 220–228. Doi: 10.1080/03634520009379210. Doi: 10.1111/j.1468-2427.2005.00620.x. Hämtad: 2019-05-06, från: <https://doi.org/10.1080/03634520009379210>
- Pope, J., Annandale, D., & Morison-Saunders, A. (2004). Conceptualising sustainability assessment. *Environmental impact assessment review*, 24(6), s. 595-616. Doi:10.1016/j.eiar.2004.03.001. Hämtad: 2015-05-14, från: https://browzine-com.proxy.mau.se/libraries/587/articles/20666844/full-text-file?utm_source=api_460&ref_system=EBSCO_EDS
- Statens Konstråd (2013). *Konsten att gestalta offentliga miljöer: samverkan i tanke och handling*. Stockholm: Statens konstråd. Hämtad: 2019-05-12, från: https://statenskonstrad.se/wp-content/uploads/2017/04/konsten-att-gestalta-offentliga-miljoer_2013.pdf
- Tahvilzadeh, N., Montin, S. & Cullberg, M. (2017). Functions of Sustainability: Exploring what urban sustainability discourse ”does” in the Gothenburg Metropolitan Area. *Local Environment*. Doi:10.1080/13549839.2017.1320538. Hämtad: 2019-05-13, från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-209018>

Övriga källor:

- Art kod. (2019). *Om Art kod*. Hämtad: 2019-05-13, från: <http://artkod.se/om-oss/>
- Edwall, A. (1982). *Mot okänt mål*. Hämtad: 2019-05-16, från: https://lyrics.fandom.com/wiki/Allan_Edwall:Mot_Okänt_Mål
- Passalen. (2019). *Om oss*. Hämtad: 2019-05-03, från: <https://passalen.se/om-oss/>
- Persson-Giolito, M. (2017, 5 juli). *Sommar i P1*. [Podcast]. Hämtad: 2019-05-13, från: <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/914978?programid=2071>
- Prop.2017/18:110. *Politik för gestaltad livsmiljö*. Hämtad: 2019-05-13, från: <https://www.regeringen.se/492796/contentassets/8ecb8b5973924e6b9e93627c041d27a6/politik-for-gestaltad-livsmiljo-prop.-201718110.pdf>
- Svenska Akademiens ordbok. (2019). *Möte*. Hämtad: 2019-05-17, från: <https://www.saob.se/artikel/?seek=möte&pz=1>
- UNDP. (2019). *Globala målen*. Hämtad: 2019-05-11, från: <https://www.globalamalen.se>
- Wolgers, B. (1974). *Elvira fattigans sång*. Hämtad: 2019-05-16, från: <https://www.shazam.com/track/102672898/elvira-fattigans-sång>

